

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

ЗАШТИТА КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

ЗАШТИТА КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Бања Лука, 2015. година

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК
ЗАШТИТА КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
Thematic Collection Critical Infrastructure Protection in Republic of Srpska

ИЗДАВАЧ:

ЕВРОПСКИ ДЕФЕНДОЛОГИЈА ЦЕНТАР

за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна,
социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука

ЗА ИЗДАВАЧА:

др Душко Вејновић, Предсједник Европског дефендологија центра

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:

др Душко Вејновић, др Миодраг Ромић, др Марјан Ђуровски, др Миле Ракић,
др Славко Милић, Гојко Павловић, ма

РЕЦЕНЗЕНТСКИ ОДБОР:

др Брацо Ковачевић, др Велибор Лалић, др Владимир Стојановић, др Неџад
Башић, др Раде Тањага, др Петар Кунић, др Миле Дмичић, др Драган Радишић,
др Стеван Дакић, др Горан Максимовић, др Армин Кржалић, др Остоја Барашин,
др Недељко Дебељак, др Стево Иветић, др Желимир Шкрбић, др Дарко Паспаљ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

др Душко Вејновић

УРЕДНИК:

Гојко Павловић, ма

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР:

Татјана Понорац

ШТАМПА:

Графопапир, Бања Лука

ЗА ШТАМПАРИЈУ:

Петар Вукелић

ТИРАЖ:

200 примјерака

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА:

Српска бз, 78 000 Бања Лука, Република Српска – БиХ

Телефон/факс: 051/309-470

Web адреса – www.defendologija.com

E-mail – defendo@blic.net

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК СУФИНАНСИРАЛО ЈЕ
МИНИСТАРСТВО НАУКЕ И ТЕХНОЛОГИЈЕ ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

ПРЕДГОВОР

ЗАШТИТА КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ – ПРЕПРЕКА ЗА РАЗЛИЧИТЕ ИЗВОРЕ И ОБЛИКЕ УГРОЖАВАЊА

Пред нама, Вама, је Тематски зборник *Критична инфраструктура*, који је резултат истраживања и писаних радова мултидисциплинарног карактера наших вјерних и вриједних аутора. У овом Зборнику представљене су **различите теме**, као што су: редефинисање стратегија националних безбједности условљених стањем енергетске безбједности и критичне инфраструктуре; приватна безбједност у заштити критичне аеродромске инфраструктуре од терористичких и криминалних аката; критична инфраструктура – реконцептуализација материјалности; јавно-приватно партнерство у сектору безбједности - изазови и могућности у заштити критичне инфраструктуре од тероризма; дефинисање критичне инфраструктуре са оствртом на БиХ; политиколошки аспекти угрожавања критичне инфраструктуре; еколошки проблеми и заштита у савременом друштву; те приказ и анализа **Директиве Европске уније о утврђивању и означавању Европске критичне инфраструктуре** и процјени потребе побољшања њене заштите број 2008/114/ЕС. Ради се о недовољно, стручно и научно истраженој проблематици критичне инфраструктуре, а њена заштита је приоритетна у функцији и интересу грађана, друштва и државе. Запажања на која су указали аутори упућују на потребу даљих истраживања, као што су: израда програма и трендова заштите критичне инфраструктуре, сагледавање регионалних искустава, те израда методологија анализе ризика и одређивања критичних инфраструктура. Веома је важна заштита критичне инфраструктуре у енергетском сектору, у сектору телекомунација, у саобраћају, у сајбер простору, у јавној управи, те сагледавање мјеста и улоге појединих субјеката заштите, безбједности и одбране у заштити критичне инфраструктуре. Такође, улога сектора приватне безбједности у заштити критичне инфраструктуре је веома важна и треба је јачати у условима Републике Српске и БиХ, и то кроз **Пројекат Јавно-приватног партнерства** у заштити критичне инфраструктуре. Напред наведене анализе и програмске активности указују на потребу перманентног сагледавања и процјењивања савремених безбједносних изазова, ризика и пријетњи на угро-

жавању критичне инфраструктуре. Из тога произлази потреба за квалитетним процјенама угрожености критичне инфраструктуре, те израдом планова функционисања у ванредним, ратним или неким другим акцидентним ситуацијама, као и потреба за едукацијом, обуком и оспособљавањем кадрова за извршавање ових сложених послова и задатака. **Хумана је ово активност** с обзиром на глобалне промјене, ризике, изазове и пријетње..., **тражи свестрану заштиту...**

УРЕДНИЦИ

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	3
<i>др Слободан Симић</i> РЕДЕФИНИСАЊЕ СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНИХ БЕЗБЈЕДНОСТИ УСЛОВЉЕНИХ СТАЊЕМ ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ И КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ.....	7
<i>др Љубо Пејановић</i> <i>др Миле Ракић</i> <i>др Душко Вејновић</i> ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ У ЗАШТИТИ КРИТИЧНЕ АЕРОДРОМСКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ОД ТЕРОРИСТИЧКИХ И КРИМИНАЛНИХ АКТА	18
<i>Мр Стефан Вукојевић</i> КРИТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – РЕКОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА МАТЕРИЈАЛНОСТИ.....	32
<i>Гојко Павловић, ма</i> ЈАВНО-ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО У СЕКТОРУ БЕЗБЈЕДНОСТИ - ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ У ЗАШТИТИ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ОД ТЕРОРИЗМА	38
<i>Мр Предрај Обреновић</i> ДЕФИНИСАЊЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ СА ОСТВРТОМ НА БИХ.....	54
<i>Давор Сјирика, ма</i> ПОЛИТИКОЛОШКИ АСПЕКТИ УГРОЖАВАЊА КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ.....	61
<i>Вања Нишић</i> ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ И ЗАШТИТА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ.....	69

Др Николина Грдић Павловић

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ДИРЕКТИВЕ О УТВРЂИВАЊУ И ОЗНАЧАВАЊУ ЕВРОПСКЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ПРОЦЈЕНИ ПОТРЕБЕ ПОБОЉШАЊА ЊЕНЕ ЗАШТИТЕ	82
---	----

ПРИЛОГ

EUROPEAN UNION COUNCIL DIRECTIVE 2008/114/EC, OF 8 DECEMBER 2008.....	91
--	----

РЕДЕФИНИСАЊЕ СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНИХ БЕЗБЈЕДНОСТИ УСЛОВЉЕНИХ СТАЊЕМ ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ И КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Прејледни раг

UDK 327:620.9“19“

др Слободан Симић¹

Апстракт: Процес глобализације условио је многе консеквенце које се између осталог оледају и у енормној пошреби за обезбјеђењем досујносности енергији и енерјенима. У развијеном капитализму преласком из аграрне производње у индустријску није се промијенила само економска структура свијета, већ и живљење на планети. Производи широке асортимана су досујности и шраженији, расту производња и транспорт, а у складу с тим расте и пошреба за извором енергије. Земље добише енерјенима, нафтном, природним гасом и угљем, постојају теосиратешки врло битне, посебно за земље чије су индустрије захтијевале велике количине енерјенитета. Такође, транспортне земље добијају на значају јер утицај на енерјетску инфраструктуру у овим земљама може изазвати теополитичку кризу. Утицаји и импликације у енерјетској безбједности постојају све изражаније те, стога, међународни судјекти морају своје сиратешке документе редефинисати у смислу будуће развоја те индустријске каква ће консалација односа у овој контекстуалној равни бити у годинама које долазе.

Кључне ријечи: енерјетска безбједност, енерјетска инфраструктура, сиратешка национална безбједност.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Развој нуклеарне енергије у великој је мјери утицао на прерасподјелу постојећих природних енергената. Употреба енергената стога је у битној мјери одредила развој савремених држава, што можемо пратити кроз фазе

¹ Европски дефендологија центар, Бања Лука.

од почетка XX вијека преко раздобља хладног рата и постхладноратовског доба до данас.

Конфронтације међународних субјеката за контролу извора енергије, њихов транспорт и дистрибуцију, као предуслова развоја, постала је суштинско питање, које је брзо прерасло економску, а ушло у геополитичку, геостратешку и безбједносну сферу. Савремени изазови, ризици и пријетње имају узрочно-посљедичну повезаност са потребом контроле извора енергената. Актери су диферентни, до држава и међународних организација до терористичких група, на насиљу створених држава као ИСИЛ и др. Питање заштите енергетске инфраструктуре налаже детерминисање практичних рјешења, али и израду потребних докумената који некада излазе из националног оквира и улазе у сферу интернационалног. Данашња ситуација показује да се све више земаља свијета индустријски развија, а зависе о ситуацији на тржишту енергената које је прилично нестабилно и подложно политичким и економским интервенцијама.

Нужност визуелизације будућности кроз израду стратешких докумената неминован је и из разлога провођења идеје безбједног снабђевања енергентима у сврху даљњег просперитета, а без угрожавања других друштвених подручја. Свака држава би требала енергетску безбједност имплементирати у систем националне безбједности, било у смислу земље извозника, транзитне земље за енергенте или потрошача.

1. Енергетска инфраструктура

Свијет је реално у турбулентним економским и политичким условима. Тежња за успостављањем мира у свијету не мањка, али зачуђује чињеница да је на почетку XXI вијека велики број сукоба како између држава тако и недржавних субјеката, милитантних група, вјерски одређених борбених савеза и др. Узрока за дестабилизацију безбједносног окружења има много. Један од њих је и стална борба за превласт над црпљењем, производњом, прерадом, транспортом и употребом енергије и енергената. Узевши у обзир сталну тежњу за доминацијом над економским токовима у свијету са претходно наведеном дидаскалијом да се утврдити да ће и у будућности енергетски сектор бити занимљив на глобалном нивоу нарочито за велике играче на геополитичкој сцени. Посебно се то односи на заштиту критичне енергетске инфраструктуре. Због тога је питање енергентске безбједности постало питање како међународне безбједности тако и националне безбједности већине земаља свијета.

Од почетка XX вијека до данас енергија заузима централно мјесто у и друштвено- економском развоју држава, а чак око 80% кориштених енергената су нафта, природни гас и угаљ чије се залихе све држе троше. Све је више држава свијета забринуто за будуће снабдијевање енергентима и све се више позива на развијање алтернативних извора енергије који се данас користе у мањој мјери.

Проблем енергетске безбједности је освијештен, али потребна је енормна политичка воља да се он ријешити, односно да се ризици, изазови и пријетње које повлачи питање прерасподјеле и транспорта енергената сведу на минималне. Важан проблем је и исцрпљивање свјетских извора природног гаса и нафте и њихове велике залихе на подручјима која су политички и економски нестабилна што изазива проблеме у снабдијевању енергентима², али и у њиховим цијенама. Надаље, еколошка питања такође заокупљају јавност и научнике. Међутим, потребе за енергентима расту, а државе настоје обезбједити стабилно снабдијевање.

У том смислу, енергетска безбједност представља стање у коме један међународни субјект, међународна заједница, односно сви њени грађани, имају приступ довољним количинама енергије по разумној цијени на свјетском тржишту и без изазова, ризика и пријетњи који би условили да дође до прекида снабдијевања енергентима и енергијом (Симић, 2012:24). Прекид снабдијевања енергентима и енергијом директно и индиректно се остварује утицајем на енергетску инфраструктуру.

Кад се говори о енергетској безбједности, мисли се на циљ државе да осигура несметан снабдијевање енергијом у сврху привредног развоја, али и да смањи зависност о увозу енергената (увоз од различитих добављача). У већини земаља потпуна независност о увозу енергената није оставрива због непостојања властитих извора енергије.

Генерално цијене енергената из необновљивих извора енергије расту, а међународним субјектима је у циљу склопити што повољније и стабилније уговоре о снабдијевању енергентима. Енергетска безбједност добила је нову димензију након терористичких напада у САД 11. септембра 2001. године по питању очувања критичне инфраструктуре од евентуалних терористичких напада што је наметнуло и нове начине процјена о заштити. Поставило је јасно да су енергенатска безбједност и заштита критичне инфраструктуре узрочно-посљедишно повезане.

Под критичном инфраструктуром, у овом смислу, подразумевају се енергетске инсталације и мреже као што су плинска, нафтна, електрична спремишта, рафинерије, погони, затим комуникације и информацијске технологије, финансије, здравствено осигурање, храна, вода и транспорт итд. Угрожавање само једног од наведених подручја може изазвати милионске штете, а дугорочно и уништити државу привредно, социјално и политички (Матика, 2009:28).

Безбједност и критичност, нарочито када се на њих надовлажују енергетска инфраструктура и потребна количина информација, повезује варијабла коју називамо ризик. Теоријски гледано, безбједно стање или процес у природи не постоје. Нема тог стања или тог процеса у којем нема ризика. Ризик увијек постоји у свим стањима и процесима, само што је он негде виши или

² Борбе у Јемени између побуњених Хута и владиних снага трају око луке Аден која је најважнија геостратешка тачка на улазу у Аденски залив те најпрометнија лука. У овој луци се контролишу велики транспорти нафте за читав свијет.

нижи, односно може бити неприхватљив, прихватљив или занемарив. Стога, када се за неко стање или процес жели рећи да је безбједан, тада се жели рећи да је ризик прихватљив или је занемарив. По питању енергетске инфраструктуре, уколико није довољно заштићена, то може проузроковати катастрофалне посљедице било да се ради о природним или вјештачки изазваним хазардима. Карактеристика консеквенци је домино (каскадни) ефекат који може, у крајњем, довести до колапса енергетског система, дестабилизирати привредни систем те, у најпогубнијем развоју догађаја, изазвати губитке људских живота, материјалних средстава и инфраструктуре.

Анализа ризика енергетских инфраструктура додатно се усложњава због њихове међузависности, али и растућа критична зависност савременог живота о све сложенијим инфраструктурама упућује се на шири и комплекснији приступ ризику зависности о енергетским инфраструктурама. Већина енергетских инфраструктура зависи о електричној енергији, али систем снабдијевања електричном енергијом зависи о комуникацијском и транспортном систему који за свој рад треба електричну енергију. На основу претходно наведених дидаскалија намеће се закључак да је најважније обиљежје, према којем се одређује критичност неке инфраструктуре, зависност. Примјера ради, испад неке хидроцентрале или термоелектране неће негативно утицати само на енергетски сектор, већ и на информацијски, телекомуникацијски, привредни, финансијски и цијели низ услужних дјелатности. Полазећи од ризика међузависности, као и класификацијског критерија, разликује се низ подручја, од енергетског, информацијског, телекомуникацијског, привредног, финансијског па све до научно-истраживачког, гдје је присутна критичност. Ово узрокује потребу да се при изади стратешких докумената води брига о енергетске инфраструктуре те да процјене о њеној заштити имају далекосежан карактер.

2. Глобалне позиције на свјетској енергетској сцени

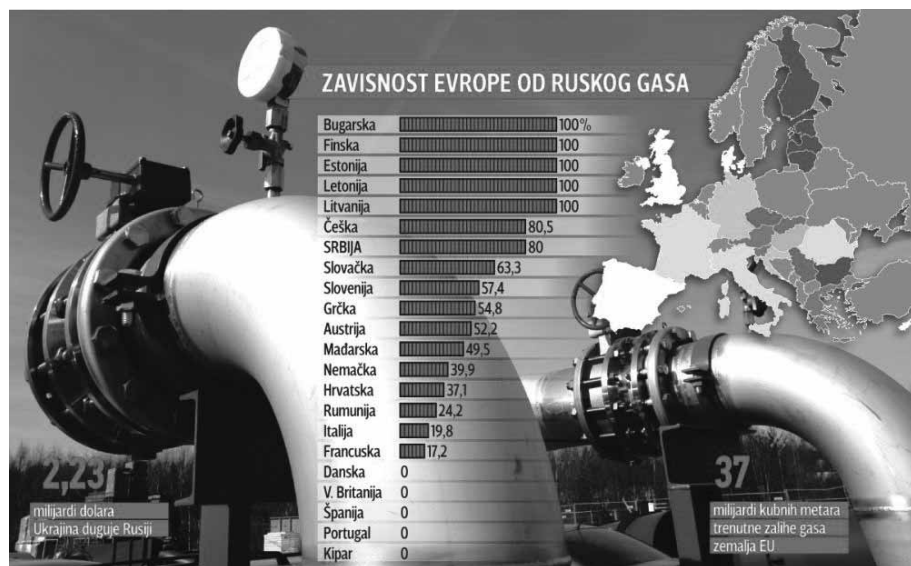
У модерним трендовима могу се препознати и размишљања о томе да свјетски енергенти требају бити доступни свима, односно да треба да се направи праведна расподјела за све међународне субјекте. Реалност као и поједини свјетски актери, свакако, нису поборници ове опције. Према постојању енергената у држави, питању заштите енергије и енергената земље се могу подијелити у три основне групе:

- Земље које имају енергенте (већином извознице енергената);
- Земље које немају довољну количину енергената (већином увознице енергената);
- Транзитне земље.

Све три категорије имају узрочно-посљедичну повезаност која се економски манифестује кроз однос понуде и потражње, а политички сталном борбом да се на оптимална начин обезбједи довољну енергената за грађане.

Геополитички дискурси су препознатљиви у овој сфери. Безбједносни парадокси су некада мистични, под велом тајне или се на први поглед не могу препознати крајње намјере борбе за реурсе. Теоријске одреднице препознате у томе да потребе за енергијом расту, број становништва се повећава, да се смањује количина ресурса, да се енергија, енергенти и енергетска инфраструктура користи као средство утицаја у пракси добијају диферентне конотације.

Тржишна утакмица претвара се у бојно поље са некада и непредвидивим савезима. Примјера је много, али свјетску јавност највише заокупља сукобе Русије и Украјине око појединих регија. Руско заузимање и припајање Крима је само драстичан показатељ да реакција великих сила или чак савеза као НАТО и ЕУ није била могућа у некој мјери у којим би се војним снагама запријетило Русији и њеним ганицама. Разлог лежи у томе што је Европа високозависна од руског гаса и нафте. И поред тога што се криза у региону Донбаса тренутно смирила те сазнањима да руска страна увелико подржава Русе у овој области тенутне економске санкције и извођење вјешди на територијама пуноправних чланица НАТО које су у близини Русије је тренутни сценарио западних земаља. Слика 1. приказује зависност само Европе од руског гаса.

Слика 1. Зависност Европе од руског гаса

Полази се од тога да ће свака мјера ЕУ била пропраћена контрамјером Москве (забрана продаје „Мек Доналдсових“ производа, забрана прелета авиона преко руске територије, забрана увоза производа аутомобилске индустрије, забрана увоза пољопривредних производа и сл.). Ако земље обу-

ставе своју сарадњу у одређеним областима гуде обје стране, наводи се у многим анализама. На основу неравнотеже извоза и увоза Русија би била теже погођена, али поједине државе чланице ЕУ би биле суочене са већим дугорочним последицама, јер су више пословно повезане са Русијом.

Русија је непосредно по увођењу санкција склопила нови трговински споразум са Кином о испоруци гаса што је условило још веће отварање ове земље према “источном тржишту”, а Кину ставило у врх листе за испоруку гаса. Кина се дугорочно, као свјетска сила, мора обезбједити са енергијом и енергентима.

На енергетској ацени у којој је профит огроман, а енергетска безбједност кроз приступ енергентима есенцијална и купци и продавци вјероватно траже своје мјесто на тржишту и у сврху других интереса. Чак некада и није битно ко држи нафтна изворишта гдје се као примјер може навести америчка операција ослобађања Кувајта и интервенција у Ираку. Енергенти морају подијелити са другима иначе ће и произвођач остати гладан (Mogan and Russel, 2008:19). Остаје само да се види како расподјела појединих енергената на тржишту утиче на геополитичка збивања.

Поштовање тржишта на пољу енергетске безбједности у овом случају је узроковано многим утицајима. Ипак, треба имати у виду да се на субјекта који примјеном силе проводи националне интересе на локалном, регионалном и свјетском нивоу, а има енергетску моћ и независност, не утиче реципроцитетом-примјеном силе, него се покушава економским притисцима изнивелисати стање енергетске безбједности. Чак и мале и земље у развоју које могу у неком тренутку прекинути испоруку енергије као произвођач условљава аутоматску регулацију тржишта кроз инвестирање у друге земље или примјену енергентних набавки од других земаља и сл.

3. Промјене сиранијеија националне безбједности са сиранивишиа енергетске безбједности

Енергетска безбједност се различито разматра у земљама које су већински потрошачи и земљама већинским произвођачима. Њихове се концепције разликују с обзиром на њихову позицију на тржишту енергената. Прво наведени имају потребу да обезбједе енергенте од неколико произвођача јер имање енергената омогућује да се исти користе као средство за политичке притиске. Другонаведени теже да имају сталне купце и стабилно тржиште.

Велике земље суштински разматрају проблеме енергетске безбједности. Велика Британија разматра ризике и пријетње условљене недостатком енергије и енергената посебно у економски неразвијеним земљама. Сматра се да ће ови ризици и пријетње узроковати сукобе у периоду до 2040. године (MoD of the UK, 2010:107). Такође, у истом извору се наводи да је енорман пораст потрошње сходно увријеженом мишљењу да енергије и ресурса уви-

јек има. Нагли пораст потрошње енергената примјеђен је у Индији, Кини и Бразилу.

У свом дјелу „Energy Policy and the pursuit of failure“ Гроссман наводи да је тежња САД увијек била да имају довољне количине енергије. Историјски гледано, прве озбиљне ноте о првенствено економским манипулацијама на тржишту енергената и њихово инволвирање у стратешке документе и легислативу примјеђено је изјавама појединих конгресмена 80-тих година прошлог вијека. Примјеђена је потреба и велика интегрисаност свих докумената како би енергија и енергенти били обезбјеђени за ову земљу (Grossman, 2013:2).

Године 2006. У документу названом „Green Paper—A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy“ најављено је било стварање заједничке европске енергетске стратегије која би помогла у провођењу енергетске политике Европске уније. Та стратегија узела је у обзир да енергетиком и енергетском безбједношћу у савременом свијету управљају интереси и геополитичке позиције (Деканић, 2008:152).

Хрватска као чланица Европске уније и пуноправна чланица НАТО у свом Нацрту Стратегије Националне сигурности разматра потребу заштите критичне инфраструктуре. Посебно се наглашава енергетска безбједност, односно да “ Републици Хрватској битна је сигурна опскрба енергентима и угрожавање ове опскрбе представља пријетњу њеној националној сигурности. Опћенито, нарушавање енергетске сигурности, овисности о виталним енергентима, чија ће ограниченост у будућности постати још изражајнија, појављује се као посебна пријетња која изазива напетости у међународним односима те отвара ризике сукоба око надзора над њима. Европски простор, као високо индустријализирано и густо насељено подручје, велики је потрошач енергената свих врста, уз све мању расположивост и доступност властитих извора. Сукоби интереса око овладавања транзитним правцима, дистрибуцијским системима и приступу новим ресурсима или стјецања утјецаја над налажиштима, доводе до нестабилности и сукоба, чиме се отвара могућност угрожавања енергетске сигурности и стабилности” (СНСРХ, 2010:9).

Република Србија која је чланица НАТО програма „Партнерство за мир“, није још увијек чланица Европске уније и која је високо зависна од протока енергије и енергената преко њене територије разматра енергетску безбједност са више тачака. Етаблира се да је “Енергетска међузависност и осетљивост инфраструктуре за производњу и транспорт енергената, као и неизбежан тренд исцрпљивања извора необновљивих енергетских ресурса, представљају реалну основу угрожавања енергетске безбедности и реалан изазов стабилности и безбедности Републике Србије” (СНБРС, 2009:10).

У произилазећој Политици детерминише се да “Република Србија је опредељена да, због пораста утицаја енергије и енергената на све садржаје друштвеног живота и кључне аспекте безбедности, посвети посебну пажњу обезбеђењу енергетске безбедности у погледу власничке структуре и из-

градње производних и инфраструктурних капацитета. Успешно решавање питања енергетске безбедности је претпоставка за укупан друштвени развој и задовољавање потреба грађана” (СНБРС, 2009:15).

У Руској Федерацији Енергетска стратегија усвојена је 2003.године. У складу са овом стратегијом сви новији и проистичући елементи нису одступили од тада наведених елемената енергетске безбједности:

- Способност енергетског сектора да задовољи интерне и спољне потребе енергетских ресурса са приступачним квалитетом;
- Способност потрошача да користе енергију ресурса ефикасно, спречавајући непотребне расходе друштва и стварање дефицита енергије у енергетском билансу и
- Стабилност енергетског сектора у свјетлу унутрашње и спољне економије и његова способност да минимизира статус различитих дестабилизирајућих фактора (Селивестров, 2009:3).³

Свјесност о значају енергетске безбједности је препознатљива. Међутим, стање на геополитичком пољу се мијења веома брзо што ће условити дораде или редефинисање односа интеракцијских субјеката, организација или институција на које ће се државе у наредном период морати ослањати.

Елементи који би се у модерним стратегијама националне безбједности требали бити разматрани су:

- Да се критична структура заштитити поред редовног обезбјеђења и снагама брзог одговора (синергија безбједносних служби).⁴
- У виду треба имати интерактиван однос економије и енергетске безбједности кроз сљедеће варијабле: отежано је држње валуте стабилном; постојење других конкурентних роба на тржишту заједно са енергијом; тренутно постоји економска, а не монетарна криза; постоји стална економска турбуленција и трансформација у свијету; на видјелу је перманентна дужничка криза; болни резони у буџету многи држава.
- Политичке узрочно-последичне варијабле са енергетско безбједносно сфером огледају се у: геополитичким и геостратегијским тежњама првенствено великих и развијених земаља за већим захтјевима за енергијом; стварање чак и наизглед непредвидивих савезништава како би се дошло до стабилног снабдијевања енергијом⁵; неразумјевања сталних чланова појединих савеза када је набавка енергије и енер-

³ У свјетлу новонасталих геополитичких односа и кризе у Украјини Русија је своје војне ефикасности упутила у Аљаску и према Сјеверном полу како би исказала јасну тенденцију чувања извора енергије.

⁴ Претпоставља се да ће један од задатака аустријске војске у наредном периоду бити и чување критичне инфраструктуре.

⁵ Мада сарадња Русије и Турске по многим сегментима привреде није неприродна зачућује како се Русија последице одлуке о неизградњи “Јужног тока” брзо преоријентисала на другу руту названу “Турски ток”.

гената у питању⁶; Блиски Исток као велико извориште нафте и гаса је поприште великих борби првенствено због тежње настанка муслиманске државе која би, већином, захватала шире просторе Сирије и Ирака; Мале и земље у развоју које у свјетским размјерама немају велико тржиште постају, ипак, високо зависне од геополитичких збивања у свијету.

- Научно-технолошка достигнућа омогућила су веће кориштење обновљивих извора енергије (вјетар, сунчева енергија, геотермална енергија, биомасе и др.), али која, за сада, само дјелимично могу замјенити енергенте као што су нафта и гас;
- Поједине религије и културе у свијету сматрају да ће под утицајима процеса глобализације и слоганом „енергија за све“ нестати економски и привредни потенцијали појединих држава;
- Свака борба за природне ресурсе непосредно и посредно имплицира конфронтације у свијету па је глобална безбједност постала тешко достижан императив.
- Компаније које се баве истраживањима из области енергије и енергената имају своје стратешке замисли и планове који се првенствено базирају на енормној заради и добијању екстра профита. Неке од њих имају зараду већу од бруто националних доходака појединих држава. Очекивати је да ће и у наредном периоду оне утицати на одлучивање о томе како изнајзлити опције за проналаске нових и утицаје на постојеће црпљење енергије и ресурса на планети.
- Економска улагања у заштиту енергетске инфраструктуре није упитна. Подразумјева широк спектар од физичке заштите, техничко-технолошке заштите до кориштења савремених технологија (софтверски пакети, беспилотне летјелице, ронилачке екипе за заштиту платформи и др.).
- Постаје тешко и мало вјероватно да се на релативно оптималан начин сви извори енергије и енергената, њихова дистрибуција, транспорт и кориштење могу заштитити.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Енергетска безбједност и критична инфраструктура све више утичу на глобалну димензију безбједности. Непланским исцрпљивањем извора енергије енергетски сектор постаје све значајнији од сегмента бушења, копања и вађења енергената преко транспорта, дистрибуције до крајњег по-

⁶ Покушај Мађарске и Аустрије да се прикуљче на предвиђену трасу „Јужног тока“ без обзира на неслагање појединих чланица НАТО и ЕУ. Прекинут је даљи рад на овом пројекту због једностраног прекида Русије условљеног неслагањем првенствено чланица ЕУ за његов наставак. Поједине чланице ЕУ сматрале су да је изградњом овог гасног крака настаје још већа зависност ЕУ од руског гаса.

трошача. Тиме потреба његове заштите расте. Савремене пријетње, ризици и изазови мултиплицирају потребу заштите енергетске инфраструктуре. Сви ти мултиваријантни хазарди могу имати далекосежне пољедице не само по енергетску инфраструктуру него и домино ефектом на економски, политички, одбрамбени и друштвени систем државе. Због тога, енергетска безбједност постаје један од предуслова националне безбједности.

Многи међународни субјекти схватају значај енергетске безбједности и критичне инфраструктуре па закључке из процјена ажурирају и ревидирају. Проистичући стратешки документи и планови те стратегије и политике све више се базирају на узроке и посљедице у сфери енергије и енергената па стога и не чуди да су стратегије националних безбједности држава све више оријентисане на заштиту снабдијевања енергијом и енергентима у будућности.

ЛИТЕРАТУРА

- Деканић, И. (2008), Положај Хрватске у могућим енергетским и геополитичким кризама. У: *Хрвајска-како сада гаље*, Загреб: Центар за демократију и право.
- Grossman, P.Z.(2013), *Energy Policy and the pursuit of failure*, London: Cambridge University Press.
- Матика, Д. и Пољанец-Борић, С. (2009), *Кријична инфраструктура у Хрвајској-према новом сусјаву сигурности и заштите*, Загреб: Институт друштвених знаности.
- Ministry of Defence of the UK. (2010), *Strategic Trends Programme: Global Strategic Trends-Out of 2040*, Development Concepts and Doctrine Centre.
- Министарство одбране Републике Хрватске. (2010), *Стратегија националне сигурности-нацрт*.
- Moran D. and Russel A. J. (2008), *Energy Security and Global Politics*, New York, USA: Routledge Global Security Studies.
- *Стратегија националне безбедности Републике Србије*. (2009).
- Selivestrov, S. (2009), *Energy security of Russia and the EU: Current Legal Problems*, Paris: The Institut Francais des Relations Internationales (IFRI).
- Симић, С. (2013), *Енергетска безбједност*, Добој: Висока пословно техничка школа.

Abstract

The globalization process has many consequences, where the need for securing reliable and stable access to energy sources for growing economies is among the more distinct ones. In a developed capitalism, transition from agricultural production to an industrial one has not only changed economic structures, but has also tremendously affected the way of life. Demand for previously unimaginable range of products is growing in almost all corners of the world, resulting in increased production and transportation to satisfy this demand, causing the explosion of demand for energy. Countries with rich deposits of oil, natural gas and coal gain significant geostrategic importance, especially from the standpoint of countries whose industries require more energy than they can produce domestically. Furthermore, the importance of transit countries grows, as disturbance of energy infrastructure in those countries can trigger geopolitical crises. As influences in the realm of energy security and implications originating therefrom are becoming more and more significant, international subjects have to revise their strategic documents taking into consideration own developmental goals as well as interplay of relations in the energy security context in the foreseeable future.

Key words: energy security, energy infrastructure, national security strategy

ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ У ЗАШТИТИ КРИТИЧНЕ АЕРОДРОМСКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ОД ТЕРОРИСТИЧКИХ И КРИМИНАЛНИХ АКТА

Прејледни раг

UDK 656.71.08:351.86

др Љубо Пејановић¹
др Миле Ракић²
др Душко Вејновић³

Апстракт: Ауџори у раду указују на ђроблем недосџајка ефикасних меџода и мера сџречавања насџанка ђрошивзаконџиџих акџивносџи на аеродромима услед аџајовања субџекта ђриваџноџ секџора, на аеродромском ђросџору. Овај вид обезбеџења и ораџнизовања зашџиџе аеродрома се данас најчешџе обавља кроз инџеџрисану зашџиџу аџајовањем ђриваџноџ секџора у смислу њеџовоџ ђрофесионалноџ деловања, ђод конџролом и надзором државноџ секџора (субџекта) безбедносџи, у овом случају аеродромске безбедносџи. Да ди се моџла осџварџи адекватна сараџња и координаџија државноџ и ђриваџноџ секџора у ђревенџији и сџречавању насџанка свих облика криминалиџеџа и џероризма на аеродромима ђошредни су и адекватни услови за џу врсџу делатносџи. Услови се морају сџворџи унаџред, како ди се блаџвременно и ефикасно оџклонили моџуџи облиџи уџрожавања безбедносџи на једном ужем ђросџору као џо је џо аеродром џџ. ђоџранични ђросџор. Збоџ џоџа је инџеџрисана безбедносџи, односно функционисање ђриваџне безбедносџи са државним ораџима безбедносџи од изузетноџ значаја за безбедносџ сеџменаџа криџичне инфрасџрукџуре – аеродрома.

Кључне речи: ђерсџекџива, инџеџраџија, сџречавање, криминалиџеџ, џероризам, криџична инфрасџрукџура.

¹ Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић, Нови Сад.

² Институт за политичке студије, Београд.

³ Европски дефендологија центар, Бања Лука.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Спречавање и сузбијање криминалитета на појединим сегментима критичне инфраструктуре, у овом случају аеродрома, несумњиво би било знатно ефикасније применом интегрисаних начина организовања и функционисања безбедности и заштите, односно ангажовањем приватне безбедности под пуном контролом субјеката безбедности државе на аеродрому.

Да би се држава ефикасно супроставила угрожавању ове веома изазовне и атрактивне критичне инфраструктуре, иста мора створити, пре свега, законске и друге неопходне услове за интеграцију безбедносних институција. Ово нарочито у смислу чвршће координације и сарадње приватног и државног сектора, а под јединственом контролом и надзором. Чињеница је да данас комплетну контролу, надзор и управљање субјектима безбедности на аеродромима са аспекта закона има искључиво полиција тј. Погранични субјекти безбедности, које су и најодговорније за безбедност. У том смислу интеграција је неопходна и неизбежна нарочито ако се има у виду све чешће и све неопходније учешће приватног сектора у безбедности и заштити на великом простору аеродромске инфраструктуре која је најчешће у власништву делом државе и делом приватног сектора и која је управо осетљивија на противзаконите активности.

Што се тиче перспективе уопште, приватни сектор безбедности све чешће преузима велики примат како у броју агенција и извршилаца тако и у могућој улози самосталног спречавања криминалитета у приватном сектору тј. код грађана, односно у цивилном сектору уопште који није у потпуности заштићен од стране државних институција (субјеката) и на чијем простору нису ангажоване државне институције. Такође ова делатност може бити адекватно коришћена у сарадњи са државним сектором јавне безбедности по питању различитих облика насиља, како у привреди тако и у државним предузећима исл. Што се тиче критичне аеродромске инфраструктуре она подразумева све облике природне и грађевинске инфраструктуре:

- а) *природне*; земљиште, вода, ваздух, животна средина и друго,
- б) *грађевинске*; прилазни путеви, објекти, писта, платформа, инсталације и слично.

Аеродромска инфраструктура је веома осетљива, а тиме је и критична на већи број противзаконитих активности и техничких последица, као што су; тероризам, разни облици криминалитета, удеси ваздухоплова и судари ваздухоплова, бука, штетни гасови и слично. Обзиром, да се ради о већој палети претећих облика угрожавања безбедности као и учесталих угрожавајућих фактора, аеродромска инфраструктура је била, али ће и у будуће бити осетљива услед могућности настанка (испољавања) наведених облика угрожавања безбедности активности, а самим тим и последица. Било која од наведених активности представља претњу уз могућност изазивања огромних последице по безбедност људи, имовине, животне околине итд. С

тим у вези, овај проблем је веома актуелан, сложен и императивно захтеван научна, теоријска и практична проучавања, истраживања и изналажење одговарајућих решења. Отуда се намеће и потреба проучавања интегрисане безбедности и заштите на простору аеродрома као критичне инфраструктуре државе.

Један од значајних и кључних проблема у истраживању потреба, професионалних активности и улоге приватне детективске и безбедносне делатности у Републици Србији на спречавању криминалитета је управо недостатак потпуне законске и подзаконске регулативе, а самим тим и интерне нормативе. Република Србија је једина држава у Европи која је задња уредила законску и подзаконску регулативу у области приватне детективске делатности и безбедности, односно обезбеђења људских живота, материјалних добара и других вредности коју поседују грађани, али не у потпуности. У том смислу поставља се проблем ове делатности и у друштвеном сектору у коме су организовани самостални послови безбедности и заштите људи и имовине коју не обезбеђује и штити држава. Због тога се поставља питање на основу којих законских правила и метода остварити адекватну сарадњу са приватном делатности по питању спречавања криминалитета у приватном сектору у Републици Србији. За то је неопходна дорада законских правила у овом смислу, тек тада приватни сектор безбедности може очекивати своју перспективу. Стога, би било значајно обавити озбиљна истраживања како у Републици Србији, тако и њеном окружењу, тј. како и на који начин организовати, припремити, опремити и укључити ову делатност на спречавању организованог криминалитета, корупције, тероризма и сл. у приватном сектору. Према неким истраживањима у Републици Србији је основано и организовано око три хиљаде субјеката у којима је ангажовано по неким подацима око 30.000, а неким око 50.000⁴ припадника обезбеђења под оружјем, који функционишу на тржишту и обављају веома одговорне и сложене послове и задатке, у приватном и делимично државном сектору, на различитим пословима између којих су:

- обезбеђење и заштита објеката и запослених људи у њима,
- обезбеђење и заштита штићених личности и личности из јавног живота,
- обезбеђење и пратња новца, новчаних средстава и других вредносних докумената,
- обезбеђење јавних скупова и спортских надметања,
- пратња брачних парова и откривање брачних превара,
- обезбеђење посебних транспорта са опасним и запаљивим материјала и сличне активности,
- обезбеђење пословања, између чега би требало и спречавање криминалитета,

⁴ Према истраживањима Центра за цивилно-војне односе (2008), *Приватне безбедносне компаније у Србији, пријатељи или непријатељи*, Београд, стр. 14. На пословима приватне безбедности ангажовано је од 20.000-60.000 радника, а у свом поседу такође, имају 47.000 комада ватреног оружја, а обрћу са профитом у милионима евра. У МУП-у је ангажовано 45-46.000 од тога 35.000 су полицајци, а у Војсци РС је ангажовано 28.000 припадника.

- обезбеђење дела аеродромске инфраструктуре и слично.

У том случају може се поуздано навести, да је приватна безбедност по броју запослених на обезбеђењу лица, објеката, пословања и средстава на првом месту као оружана снага у Републици Србиј, а без недовршених законских и подзаконских решења за обављање ове веома значајне делатности. Може се констатовати да је довољан број запослених на овим пословима, али да ови послови не дају резултате у спречавању криминалитета, што потврђује и велики број случајева у пракси. Кад је у питању обука припадника и агенција за ову делатност, такође је недовршена законска норматива, а то потврђује одлагање њеног разматрања до 2017. године.

У недостатку потпуне законске нормативе и нерегулисаног овлашћења, радници приватних агенција и предузећа за безбедност у Републици Србији могу да буду и јесу стална претња по питању угрожавања људских права. Угрожавање људских права у овом смислу долази услед обављања послова безбедности коришћењем ватреног оружја нарочито у пратњи лица или при обезбеђењу транспорта. Претње могу настати у случају напада на штићено лице или транспорт у коме може доћи до употребе ватреног оружја са обе стране. Терористи или криминалци изводе нападе у највећем броју случајева употребом оружја или експлозива, чиме угрожавају безбедност штићених лица и безбедност грађана који се нађу у близини мете напада. На такве нападе пружа се отпор-одбрана од стране обезбеђења употребом оружја, чиме и једна и друга страна представља претњу по безбедност и угрожавају људска права на слободно кретање, безбедност живота и здравља. Подсећамо, одлагањем обуке за припаднике обезбеђења представља додатни проблем везан за употребу ватреног оружја. Такође, механизми стручне контроле и надзора над овим сектором, још увек нису дефинисани и уређени како од стране Министарства унутрашњих послова, пореских органа, осигуравајућих друштава, тако и од извршне власти. Ово потврђује недовршеност законске нормативе за сектор приватне безбедности. Постојећи закон није валидан због многобројних пропуста и нелогичности.

Полазећи од људских права и слобода која грађанима гарантује држава уз обезбеђење квалитетног живота са оствареним потребним степеном безбедности, остварена безбедност подразумева, елиминисање свих облика претњи и угрожавања људских живота и њихове имовине, као и елиминисање организованог и другог криминалитета у приватном сектору. У том случају се поставља питање како и на који начин се припадници приватне безбедности могу штитити од напада ако не могу употребити средства заштите. Затим, ти исти радници како и на који начин ће у тим условима заштитити штићену личност без заштитних средстава. Затим, се намеће и питање да ли радници приватне безбедности у тим условима могу и да ли они у том случају угрожавају грађане ношењем ватреног оружја за које нису адекватно обучени и немају потребне сертификате. Међутим, могуће је поставити и питање како и на који начин приватна безбедност може адекватно одговорити привредном и организованом криминалитету у чијем дело-

вању учествују и криминалне групе са наоружаним и високообученим припадницима група или појединаца.

У одређеним случајевима држава обезбеђује и остварује безбедност у друштвеном и у приватном сектору, чиме посредно сарађују ове две делатности. Стога је могућа, неопходна и корисна директна и чврста сарадња на спречавању организованог, привредног и општег криминалитета између приватног и државног сектора и на овом плану.

Дакле, као најважнији проблем се намеће питање осетљивости критичне инфраструктуре на аеродромима појаву деструктивних активности, с једне стране, и могућности интегрисаног државног и приватног сектора у спречавању и сузбијању противзаконитих радњи, с друге стране.

1. Појмовно одређење инфрасируктуре, безбедносних субјеката и њихови

Пре свега, је неопходно указати на садржај осетљивих објеката, средстава и других вредности на аеродромима. Аеродромску и компанијску инфраструктуру на аеродромским просторима сачињавају покретни и непокретни објекти, средства, опрема и комуникације међу којима су:

а) Аеродромски непокретни објекти са инсталацијама,

Под аеродромским објектима са инсталацијама, а који су веома осетљиви на деструктивне претње и ризике, сматрају се грађевински објекти где се окупљају људи и у којима су концентрисане разноврсне материјалне вредности, које су веома осетљиве на противзаконите акте насиља, као што су; оружани напади, саботаже, као и примену других средстава којима се наноси штета истима. *Под аеродромском и компанијском инфрасируктуром сматрају се сви неокрећни грађевински објекти, са свим инсталацијама који су веома осетљиви на саботаже и друге ризике. Због велике осетљивости на деструктивне активности, сматрају се као веома критична инфрасируктура са аспекта безбедности због могућих ефеката услед примене деструктивних дејстава насталих њиховим онеспособљавањем или уништавањем.*

б) Компанијски и аеродромски покретни објекти

Под компанијским и аеродромским окрећним објектима, сматрају се ваздухоплови са свим њиховим средствима и опремом за комуникацију и одвијање ваздушног саобраћаја. Ваздухоплови и средства за навигацију и комуникацију, подразумевају окрећну инфрасируктуру која је осетљива, а тиме и критична на деструктивне и противзаконите радње и ризике.⁵

⁵ У критичну и осетљиву инфраструктуру, обухваћени су објекти који су осетљиви на терористичко-криминалне активности, док други облици претње нису разматрани.

в) Безбедносни субјекти

Под безбедносним и иншеїрисаним секїорима, смаїрају се државни и приватни субјекти и делатностіи, са свим расположивим снама, средствима, опремом и методама деловања, на сїречавању и суздијању прошивзаконїиїх актаа насиља. Иншеїрисане акције и деловање су заједничке активностіи са исїим циљем на сїечавању и суздијању иреїшњи и ризика, као и смањењу последица, у државном и приватном секїору на аеродромима.

г) Безбедносне методе деловања,

Безбедносне методе, су радње и активностіи превенїивної и реїресивної каракїтера: 1. Превенција је осмаїрање, ираћење, ирикуїлање иодатїака, оїкривање и сїречавање свакої облика прошивзаконїиїх иреїшњи, усмерени на иїрожавање безбедностіи здравља и животоа људи, као и маїе-ријалних и друїих вредностіи. Превенїивне активностіи иредузимају државни и приватни субјекти зашїиїше у свом секїору одїорностіи. 2. Реїресија је иредузимање мера радњи и активностіи на суздијању свакої облика иреїшњи на начин иресреїшања информација и комуникација између оїасних лица и ируїација, њихово хваїшање, савлађивање, склањање и одвођење из аеродромске зоне и иредаја исїражним орїанима. Ту сїадају и деконїи-минација објектаа и иросїора од оїшрова и уклањање ексїлозивних найрава оїкривених проїивдиверзионим иреїледом. Реїресивне радње и акције врше сїецијализовани субјекти из сасїава државної секїора. Ову врсїу активностіи не моїу вршїиїи субјекти приватної секїора, они једино моїу давати информације у иревенцији.⁶

д) Деструктивне и опасне активности

Под деструктивним активностями насиља смаїрају се разорне и рушилачке оїасностіи које су високо ризичне, шїеїшне и иоїудне ио људске животое и маїеријалне вредностіи на аеродромима. Деструктивне иреїшње и оїасностіи орїанизују и изводе иерорисїичке, криминалне и деструктивне секїе, са иолиїичким и криминалним моїивима, а ређе аванїурисїичким.

ђ) Деструктивне методе деловања,

Деструктивне методе деловања су оїасне радње и активностіи које изводе иојединци и ируїе лица које ириїадају иерорисїичким, криминалним ируїама и деструктивним секїама, а ређе и аванїурисїи. Оїасне радње и активностіи су оружани найади на људе и објекїе, иодмеїшање ексїлозивних найрава у иокреїшне и нейокреїшне објекїе, сабоїаже на инсїалацијама, самоубилачке акције, конїаминација оїшровима и друїе сличне иреїшње.

⁶ Деструктивне опасности, подразумевају претње и ризике које намећу деструктивне скупине или појединци.

2. Осетљивосћ и кријичносћ инфрасјруктурe од десјруктивних акција насиља

Комуникације између оперативног центра, земаљске оперативе, техничке оперативе, кетеринга и лоадмастера код авиона обављају се радио станицама дигитализованог карактера са променљивим кодовима на одређеним фреквенцијама за неометано слушање и разговор на тачно прецизираном каналу који је криптографски заштићен. На таквим каналима могућност неометаног приласка и прислушкивања је мала, али ипак и ту се уз мањи напор несметано може прићи разним уређајима који би могли да користе неовлашћене особе или терористи. То су углавном ометачи комуникације (јаммер) и блокатори мобилних комуникација веома софистициране израде који покривају GSM, 3G и 4G мрежне комуникације. Међутим правилима ИЦАО, ФАА и других међународних организација у ваздушном саобраћају дају тачно прописану методологију, примењени шифровани кодекс као и начине преноса информација. Оне се преносе путем Интернета, Интранета који је углавном жичана инсталација подложна нападу и постављању прислушних уређаја који могу бити активни или неактивни.

Међутим постављањем фиревола, професионалним одржавањем мреже и рачунарских система и физичком провером кабловске инсталације, може да се установи постављени „тракер“ или уређај за геолоцирање возила која прилазе летици. У случају потенцијалног прислушкивања директно са телефонске линије, заштита се може извршити уређајем за преглед телефонских парца у комбинацији са детекторима електронских уређаја, као и уређајима за криптовање разговора преко фиксне телефонске линије (или самим телефонима са опцијом криптовања разговора). Код саме комуникације, пилот, оперативни центар компаније, техника, земаљско опслуживање, углавном је забрањена употреба и разговор са мобилних телефона јер су они највећа мета потенцијалних терориста и најслабији систем заштите информација у таквим комуникацијама. Сам оперативни центар задужен је за праћење летице од почетне до крајње дестинације (одлазак-долазак) и у константној је радио комуникацији са пилотом компаније. То је тачно одређен канал од стране ФАА, међународних контрола лета које такође прате летицу и аудио (контролор лета задужен за тај лет) и визуелно (на радару од стране земље коју летица надлеће и прелеће). За све то су задужене тачно одређене структуре људи из оперативног центра, земаљске оперативе, техничке оперативе и наравно најважнији сегмент јесте летачка оператива и центар безбедности. У центру безбедности раде компанијске структуре школованих људи за безбедност, затим приватно ангажовано обезбеђење и на крају специјализоване службе МУП-а Републике, службе задужене за платформу аеродрома, спољни део до писте, унутрашњост путничког терминала до царине и изласка на гејтове (место уласка у авионе).

У пракси, нарочито код нас, највише високоповерљивих информација се преноси директно – усмено. То могу бити и званични и незванични састанци, у својим просторијама, у туђим просторијама, у возилу итд. Заштита од крађе информација (прислушкивања) са оваквих састанака је најсвеобухватнији посао. Због тога што се у простору у ком се одржава састанак могу наћи и рачунар и фиксни и мобилни телефон, треба применити све већ наведене системе заштите. Али, реално, највећа опасност је од прислушних уређаја постављених у неки простор. Они могу бити жични, бежични, привремено деактивирани и тако даље. У зависности од ситуације, комбинују се различити системи заштите. Када се ради о својим просторијама, простор се најпре „прегледа“ радио детекторима. За перманентну заштиту од радио прислушних уређаја се може користити комбинација континуалног радио детектора и интелигентног ометача мобилних телефона. Када се направи систем где се више континуалних радио детектора роомгард (из више просторија које се штите) повеже у један систем, на рачунару, на плану зграде се може пратити ситуација у практично неограниченом броју штићених просторија истовремено, чак и када су просторије у удаљеним зградама. Овакав систем ће детектовати и алармирати сваку појаву новог радио одашиљача у просторијама које се штите. Слична је ситуација са интелигентним системом за детектовање и/или ометање рада мобилних телефона у штићеним просторијама. Свака штићена просторија (чак и из различитих зграда) се опрема једним сензором који детектује појаву само ГСМ и 3Г уређаја. Када се сви сензори повежу у један систем, такође на једном рачунару, на плану зграде се може пратити активност мобилних телефона у тим просторијама, а потпуно независно од просторије до просторије, корисник система може бирати да ли за одређену просторију жели и блокирати рад мобилног телефона. Предност овог система у односу на уобичајене ометаче мобилних телефона (јаммер) је то што овај систем омета (зрачи) само након што детектује покушај коришћења мобилног телефона и након кратког времена престаје са ометањем, све док се поново не покуша коришћење мобилног телефона. Није могуће послати чак ни смс поруку.

Прилагођен систем (као за просторије) се користи и за возила. Код возила постоји и опасност од постављања ГПС „*tracker*“, тј. уређаја за лоцирање возила, а од стране трећих лица. Као заштита од таквих уређаја за праћење могу се користити ГПС ометачи.

Што се тиче преноса информација радио везом, у том сегменту се у већини случајева примењује шифровани кодекс или комуникација прописана методологијом Управе за везу и криптозаштиту МУП (Пејановић, Јовановић, Хабуш, 2013: 237-254).

Под грађевинском инфраструктуром, подразумевају се сви грађевински објекти који су лоцирани на аеродромским просторима, између којих су: контролни торањ, резервоари са горивом и мазивом, пристанишна-путничка зграда са свим просторијама, инсталацијама, средствима и опремом, као и хангарски и магацински објекти. Објекти, инсталације, средства и

опрема су осетљиви и могу бити угрожени од експлозивних направа, ракетања из бацача, паљевина и саботажа које могу извести непожељне групе, појединци и организације из криминалних и политичких мотива.

Под грађевинске објекте спадају и писте, платформе, стајанке, радионички простори и слично. Ови објекти су такође осетљиви на противзаконите активности јер су лоцирани на аеродромском простору.

Под покретним ваздухопловним објектима сматрају се ваздухоплови, хеликоптери, вучна возила, радионичка возила, аутобуси, теретна возила и сва друга покретна средства која се користе на аеродромском простору. Сва наведена покретна средства и објекти су такође осетљиви и сматрају се критичним од противзаконитих дејстава која се могу извести над њима. Сви напред наведени објекти су осетљиви на оружане претње, подметањем опасних направа, изазивањем пожара, рушењем објеката, кварењем инсталација и слично.

3. Кординација државној и приватној сектора у сиречавању и сузбијању иривзаконитих ирешњи

У суштини ради се ради се о питању перспективе и могућност приватног сектора безбедности у сарадњи и координацији са државним сектором по питању сиречавања криминалитета и шероризма на аеродромима. Међутим, приватни сектор се не би могао укључивати у сузбијање противзаконитих активности јер за то не постоји законска норматива, а није ни намењен, нити је оспособљен за те сврхе бар кад је у питању стање у Републици Србији. Према томе, нарочиту пажњу неопходно је у будуће посветити питању потребе и могућности укључивања приватног сектора, између других активности, и на спречавање терористичких и криминалних противзаконитих аката насиља. Док државни субјекти безбедности врше контролу, надзор и управљање свим активностима које су проузроковане од стране деструктивних организација.

Неспорно је да безбедност аеродрома представља уносну мету за различите личности и групе из сфере криминалних група и појединаца због чега се објективно пред безбедношћу аеродрома намеће веома озбиљно питање функционисања и организовања служби (субјеката) безбедности и њихове координације (интегрисаног деловања). Дакле, недвосмислено се ради о простору за чију безбедност су одговорни припадници приватног сектора безбедности, који су у функцији заштите, најчешће приватне имовине и државних органа који обезбеђују како државну тако и приватну имовину. Због такве ситуације „дуалитета“ актера у области безбедности Република Србија би морала организовати озбиљан пројекат истраживања улоге, потребе и деловања приватног сектора безбедности како у остваривању безбедности тако и у спречавању тероризма, корупције, организованог и других облика криминалитета на целој територији државе и њеног друштва, а нарочито на аеродромима. Како би се извршио увид у претње као и способ-

ност приватног сектора у пружању одговора на могуће претње и изазове угрожавања безбедности. За напред наведено, неопходно је озбиљно истраживање којим би се указало на проблем, опасност и неопходност хитног реаговања и доношења неутврђених подзаконских докумената и дораде закона о приватном обезбеђењу.

Када Република Србија обезбеди наведене услове, стећи ће се могућности и остварити ефикаснија делатност приватног сектора безбедности у спречавању свих облика криминалитета. Да би држава обезбедила наведене услове, мора се одрећи корумпираних и добро организованих појединаца и група који делују у приватном, али и државном сектору безбедности. Појединци и групе организовани у сва три облика радног деловања су у могућности и веома професионално остварују моћ и намећу начин свог мотивисаног ангажовања и деловања у нелегалним и противзаконитим делатностима. Моћ појединаца и група, нарочито када је у питању ова делатност и проблем организованог криминалитета, управо су најчешћи узроци неефикасности државе и њеног реаговања на наведене проблеме и појаве.

Обзиром да је у међународној заједници тј. већем броју држава настала економска криза, а самим тим и повећање угрожавајућих појава међу којима је и криминалитет, као међународни феномен, који разара привреду и доводи до нестанка многих предузећа и других правних лица. Затим пораст и појава нових и савремених претњи од стране терористичких организација у лику ТО ИСИЛ и др. Произилази потреба за осавремењивањем служби безбедности и заштите као и других заштитних субјеката како би се супроставили овој деструктивној појави која је у друштву позната одавно, али не са оваквим могућностима разарања и деструктивности уопште по безбедност грађана државе али и привреду државе, а нарочито на критичну инфраструктуру у држави. Осавремењивањем приватних служби безбедности проистекле су потребе за њиховим припремањем, опремањем и едуковањем за супростављање овој веома организованој и масовној појави. Овај облик претње и насиља спречавају и сузбијају државни војни, правосудни, правни и безбедносни субјекти, како у државном тако и у приватном сектору. Имајући у виду масовност, организованост и ефикасности угрожавајућег фактора под називом организовани криминалитет и тероризам, државе немају довољно капацитета у безбедносном субјекту, стога ће бити принуђени на адекватније коришћење и укључење приватних детективских агенција и агенција за безбедност у спречавању ове веома опасне појаве која угрожава имовину, безбедност здравља и живота људи као и свих других друштвених и приватних вредности.

Приватне детективске и безбедносне агенције могу се укључивати у превенцију тј. у спречавање настанка криминалитета заједно са државним субјектима, док би сузбијање криминалних и других појава и даље било у искључивој надлежности државног сектора иако у неким државама на западу и овај облик делатности обављају приватне агенције. На простору Балкана и државама у развоју сузбијања криминалитета у организацији приватног

сектора још увек није достигао тај степен развоја, могућности и ефикасности у репресивном тј. сузбијајућем деловању. У том смислу приватне детективске и безбедносне агенције могу бити укључене у спречавању настанка или откривању аката организованог криминалитета у приватном сектору у којем је њихова делатност и у границама безбедносне одговорности.

Радници у професионалном односу и ангажовани на пословима за обезбеђење људи, имовине и других вредности са којима располаже клијент, претстављају један од значајнијих чинилаца предузећа за физичко и техничко обезбеђење, као и за детективску делатост. Стога, професионална предузећа или агенције приликом избора и одабир службеника за обезбеђење или детектива, а у циљу квалитета делатности, морали би поштовати и спроводити нека основна правила која су неопходна за обављање ове веома значајне делатности, нарочито на аеродромима.

Приликом објаве конкурса за избор и одабир кадрова у професионална предузећа или агенције за обављање безбедности и заштите људи и других материјалних вредности, професионални захтеви би морали да се односе на следеће:

- доказ да кандидат није под истрагом и да није осуђиван,
- медицински доказ о здравственој и психичкој способности,
- доказ да је одслужио војну или војно-цивилну обавезу у оружаним снагама,
- доказ да је обучен за руковање ватреним оружјем,
- доказ да је обучен из области заштите од пожара и обезбеђења имовине,
- доказ да је обучен за обављање делатности спречавања криминалитета и тероризма, и
- доказ за обављање, обезбеђења и детективске делатности.

Уколико би се поштовала наведена правила приликом избора кандидата и њиховог распоређивања на послове обезбеђења и заштите људи, финансијских средстава и других материјалних вредности, избегла би се или свела на мању меру нека асоцијална понашања којима могу придећи поједини радници обезбеђења као што су: убиства људи, здравствене повреде, вређања личности, психичка злостављања, употреба ватреног и хладног оружја, присвајање туђих средстава, омогућавање крађа другим лицима, учешће у пљачкама новца и других вредности, учешће у тучама, тортура на радном месту и друга опасна и насилничка понашања.

Непоштовањем наведених правила од стране појединих предузећа, одређен број лица је пронашао свој ангажман у предузећима за обезбеђење, чиме им је омогућено да изврше нека кривична и друга прекршајна дела и да не буду осуђени, управо зато што су ангажовани на пословима обезбеђења. Неки радници обезбеђења учествовали су у типовању и пријави руте транспорта новца и других вредности који су опљачкали криминалци, на то указују поједини процесуирани случајеви. Затим, радници на обезбеђе-

њу објеката са одређеним средствима и вредностима чинили су ситније крађе које нису откривене јер су починиоци избегли сумњу због своје професије, а што јесте главни циљ појединаца запослених у овој делатности.

Један од недостатака је неконплетност законске нормативе и непостојање синдикалних организација у предузећима и агенцијама за приватну безбедност. Због тога су ускраћена одређена права радницима која би могли остварити уз помоћ синдикалних организација. Преко синдиката би се остваривала нека права и могућност у остваривању интереса предузећа код државе и њених субјеката. Стога би било непоходно и потребно организовање синдикалне организације и у приватним предузећима. У саставу синдикалних организација, могла би се остваривати одређена права предузећа у којима се дешавају пропусти и прибегавање нелегалним појавама које се не могу сузбити увек преко чланова менаџмента. Постоје случајеви у приватним предузећима чији су власници страни грађани у којима се не поштују права радника која им следују по основу закона Републике Србије и који не поштују законе ове земље, а желе добит у овој држави на рачун јединице радне снаге.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Аеродромска инфраструктура је веома осетљива, и представља део критичне инфраструктуре државе која је директно или индиректно изложена већем броју противзаконитих активности и техничких последица, као што су; тероризам, разни облици криминалитета, удеси ваздухоплова и судари ваздухоплова, бука, штетни гасови и слично. Обзиром, да се ради о већој палети претећих облика угрожавања безбедности као и учесталих угрожавајућих фактора, аеродромска инфраструктура је била, али ће и у будуће бити осетљива услед могућности настанка (испољавања) наведених облика угрожавања безбедности активности, а самим тим и настанка нежељених последица. Било која од наведених активности представља претњу уз могућност изазивања огромних последица по безбедност људи, имовине, животне околине итд. С тим у вези, овај проблем је веома актуелан, сложен и императивно захтева научна, теоријска и практична проучавања, истраживања и изналажење одговарајућих решења. Отуда се намеће и потреба свеобухватнијег проучавања интегрисане безбедности и заштите на простору аеродрома као критичне инфраструктуре државе.

Аеродроми и аеродромска инфраструктура, су простори и објекти од посебног интереса за државу, а тиме и условљавају посебно одржавање и заштиту. Објекти, листе, платформе, путеви, стазе, инсталације и друга комуникациона средства и опрема су веома ризични и осетљиви на сваку деструктивну активност путем саботаже и подметања опасних направа а осим тога и од природних непогода. Због своје специфичности и осетљивости

неопходна је квалитетна и савремена заштита од свих врста обезбеђења и заштите, као и примена савремених метода превенције и репресије.

Организовани криминалитет, тероризам и други облици деструктивних активности, могу бити потенцијални нападачи на објекте ове врсте и тиме представити велику претњу по безбедност људи, објеката, инфраструктуре и саобраћаја у целости. Дакле, држава преко својих безбедносних институција је носилац и одговорна институција за безбедност критичне инфраструктура као што је аеродрома. У том смислу има додатну улогу контроле и надзора над власништвом приватног сектора у саставу аеродрома, као и приватног обезбеђења које је ангажовано на заштити поменутих објеката. Спречавање и сузбијање криминалитета управо би било знатно ефикасније преко интегрисаних начина функционисања безбедности и заштите односно што тешња сарадња између субјеката приватног и државног сектора безбедности под пуном контролом полиције, када је реч о безбедности, у нашем случају, аеродрома као критичне инфраструктуре државе.

ШИРА ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић М., Скакавац З. (2009), *Организовани криминалитет*, Нови Сад, Факултет за правне и пословне студије.
- Бошковић М. (2007), *Основи криминалистике*, Нови Сад, Факултет за правне и пословне студије.
- Даничић М., Пилиповић В. (2011), *Систем заштите лица и објеката*, Нови Сад, Факултет за правне и пословне студије.
- Група аутора (2008), *Примена савремених метода и средстава у сузбијању криминалитета*, Брчко, Интернационална асоцијација криминалиста.
- Група аутора (2008), *Приватна безбедност, стање и перспективе*, Нови Сад, Факултет за правне и пословне студије.
- Група аутора (2008), *Приватне безбедносне компаније у Србији, пријатељи или непријатељи*, Београд, Центар за цивилно-војне односе.
- Група аутора (2009), *Спречавање и сузбијање савремених облика криминалитета*, Београд, Полицијска академија.
- Пејановић Љ., Лаковић В., Стојановић С. (2007), *Угрожавање и физичко-техничка заштита*, Београд, Институт за политичке студије.
- Ракић М. (2006), *Безбедносна превенција*, Београд, Институт за политичке студије.
- Симеуновић Д. (2009), *Тероризам*, Београд, Правни Факултет.
- Симић Р, Бошковић М. (1991), *Физичко-техничка заштита објеката*, Београд, Институт безбедности.

Abstract

The authors point out to the problem of lack of efficient methods and measures for combating illegal activities at airports that emerges due to the engagement of private security subjects in the airport area. Today the security and protection of airports is conducted through integrated security provided by the private security sector in terms of its professional activities, under the supervision of the state security sector (subjects), in this case airport security. In order to establish adequate cooperation and coordination between the state and private sector in combating all forms of crime and terrorism at airports there have to be adequate conditions for this type of activity. Pre-conditions are necessary in order to timely and efficiently remove any possible threats. Due to that integrated security, i.e. the relation between the private security sector and the state security bodies, is highly important for the security of the segments of critical infrastructure – airports.

Keywords: perspective, integration, combating, crime, terrorism, critical infrastructure

КРИТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – РЕКОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА МАТЕРИЈАЛНОСТИ

Прејледни раг

UDK 351.78:351.862/.863

Мр Стефан Вукојевић¹

Апстракт: Критична инфраструктура, као и њена заштитна, представљају ослонац функционисања друштвеној и пољичкој живоји. Материјални објекти као саставни дио критичне инфраструктуре и њене заштите су у домену државне бирократије која на њих леда као на пасивне материјалне објекте. Ипак, материјална инфраструктура се јављује као објект чија материјална структура има одличући и/или ограничавајући утицај на шок друштвене свакодневнице, па се не може осмислити само као пасивни објект. Генерално ледано, судјектима и објектима заштите се сматрају јојединци као и њихови колективитети у облику заједнице, друштва, нације, државе, из којих произилазе различите културне вредности, норме, начини живоји, итд. Писања заштите критичне инфраструктуре и материјалних објекта су имали секундарну важност. Ако се узме у обзир да је друштво домен међуљудских односа, унутар које се реализују и прејлићу писања идентитета, слободе, права, једнакости, итд., онда објекти имају мариналну важност. Они су само јуки примаоци у које људу утискују своје идеалне пројекције.

Кључне ријечи: критична инфраструктура, материјалност, реконцептуализација

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Уласком у фазу постмодерности долази се до реконцептуализације и обнављања улоге објекта у производњи друштвене стварности. Материјалне

¹ Докторанд на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Е-mail: vukojevics@yahoo.com

ствари или пуки објекти сада више немају маргиналну позицију. Они се сада стављају, поред човјека, у позицију субјекта. Под материјалним стварима свакако у првом реду подразумевамо критичну инфраструктуру и њену заштиту, чијом би се деструкцијом довели у питање безбједност друштва и државе. Мартин Ковард (*Martin Coward*) сматра да требамо одбацили антропоцентрично тумачење насиља према којем се урбицид и деструкција изграђеног материјалног окружења сматрају као другачији облици насиља. Он истиче да неживе објекте (*inanimate objects*) требамо да схватимо озбиљно (Coward, 2006).

Ствари нису више „празни примаоци“ људскога дискурса, нити имају есенцијални карактер који их одваја од човјека. Хјихова позиција је у средишту односа између човјека и спољшњег свијета. Карен Барад истиче да разлике између субјекта и објекта, друштва и природе, нису унапријед дате и увијек постојеће, већ да је тај однос дискурзивно обликован и произведен (Barad, 2003). Према томе, питање критичне инфраструктуре и њене заштите је субјективизовано, чиме се она више не сматра само материјалним објектом већ “живим организмом“ чија (не)сигурност утиче на ток друштвеног живота.

1. О мајеријалносџи

Питања материјалности (*materiality* - материјалност, или материја, супстанца) и материјализма имају своју дугу историју и традицију унутар које су били оспоравани или афирмисани. Материјални објекти су на различите начине дјеловали у друштвеној стварности, почевши од тога да су били средство производње неједнакости, до тога да су представљали ресурс за одбрану од различитих облика опасности и криза. Антрополог Арјун Ападурај (*Arjun Appadurai*) је сковао термин “друштвени живот ствари” мислећи при томе на објекте који улазе у друштвену интеракцију, као нпр. различити поклони (Appadurai, 1988). У друштвеним наукама, предмети су генерално сматрано били изведени као производи друштвене и људске интеракције. Појава тзв. “материјалног обрта” је људе и предмете сврстала заједно у друштвени живот и укључила их у процес изградње друштвеног поретка. „Ствари и артефакти се требају посматрати као друштвени ентитети који имају активну улогу у стварању, стабилизацији и репродукцији друштва и друштвеног поретка“ (Preda, 1999: 349).

Материјалност се сада посматра не као “неживи”, већ као “оживотворени” појам проширен на предмете и објекте. Барадова истиче “постхуманистичку перформативност” која у себи садржи важне материјалне и дискурзивне, друштвене и научне људске и нељудске (*nonhuman*), и природне и културне факторе (Barad, 2003). Са друге стране, Фуко перципира материјалност као производ знања, па се његов диспозитив моћи не односи на материјалност већ на различите структуре знања које утемељују моћ у друштву (Foucault, 1980). Барадина критика Фукоовог диспозитива се заснива

на Фукоовом одбацивању међуусловљености знања и материјалности. Материјалност се не може посматрати само као производ знања, већ се мора схватити и као ентитет који условљава знање и утиче на његову репродукцију и раст.

2. Критична инфраструктура и материјалност

Материјалност у виду критичне инфраструктуре и њене заштите није само производ људскога знања и људи као субјеката. Они се могу посматрати и као активни фактори у дискурзивно-материјалном односу. Материјалност у виду критичне инфраструктуре и дискурси у виду људскога знања се међусобно условљавају и прожимају. Њихов однос се не може редуковати само на један ентитет, јер људско знање утиче на критичну инфраструктуру, као што и она утиче на човјекову свијест, знање и безбједност. Субјекат и објекат, знање и материја, нису одвојени једно од другога. Они се налазе у процесу сталне и отворене интеракције која доводи до међусобног преплитања кроз које се постижу њихове специфичне карактеристике. Критична инфраструктура се не може посматрати одвојено од људи, она је субјективизована на начин да је у стању да производи одређене ефекте који се одражавају на друштвени и политички живот. Разноврсни извори и облици угрожавања у виду тероризма, диверзија или различитих природних катастрофа деструишу критичну инфраструктуру као друштвени ослонац, па према томе, имплицитно дјелују на дестабилизацију друштва у цјелини. Критична инфраструктура се “оживотворује” кроз међусобан однос човјека и материје. Према томе, она се може перципирати истовремено као материјализација знања и као знање у сталном расту. Као знање у сталном расту, критична инфраструктура постаје дио континуираног процеса обликовања сазнања о човјеку, његовом животу и околини.

У Фукоовском смислу, модел моћи као знања повезује људе и материјалне ствари у стабилан умрежени однос. Што је мрежа са својим субјектима/објектима већа и гушћа, већи је значај објеката критичне инфраструктуре који даље генеришу друштвену стабилност, предвидљивост и кохезију. Рефлексивним сазнањем о материјалним стварима градиво узајамну везу између људи и предмета, чиме се сврха предмета помјера са употребне на стварајућу, која у крајњем случају утиче на стварање политичке моћи. Објекти критичне инфраструктуре имају регулативни карактер у смислу да успостављају могућности за дистрибуцију и успостављање знања и вјештина. Данас је тешко замислити било какав облик активности који не зависи од објеката критичне инфраструктуре.

Заштита критичне инфраструктуре претпоставља разумијевање инфраструктуре као друштвеног темеља. Друштво је “уроњено” у инфраструктуру, и његово функционисање и опстанак су могући заштитом те инфраструктуре, у првом реду критичне инфраструктуре у виду комуникација, енергије, транспорта, здравства, воденог снабдјевања и сл. „Наше модерно друштво

и свакодневне активности су зависни од мрежа критичне инфраструктуре - физичких мрежа као што су енергетски и транспортни системи и виртуелних мрежа као што је интернет. Ако терористи нападну дио критичне инфраструктуре, они ће пореметити наш стандардни начин живљења и изазвати значајне физичке, психолошке и финансијске штете нашој нацији“ (Bennett, 2007: 9).

Значај критичне инфраструктуре и њене заштите треба посебно нагласити са обзиром на то да је данашњи свијет закорачио у етапу “рефлексивне модернизације“ праћене настанком “ризичног друштва“ (Beck, 1992). Ту етапу можемо називати и постмодерна, али оно што нам Улрих Бек сугерише је чињеница да је модерно индустријско друштво дошло до своје преломне тачке и да је ушло у нову фазу названу ризично друштво. До перпетуирања и раста ризика долази се не због неуспјеха капитализма модерне епохе, већ управо због његовог великог раста и успјеха. Технички и технолошки напредак је постао необуздан, а паралелно са производњом богатства расте производња ризика и опасности. Ослањајући се на Бека, можемо закључити да је критична инфраструктура, као производ индустријског друштва, потенцијални катализатор многобројних катастрофа којима је праћено ризично друштво, и да њена деструкција оставља велике последице на друштво, економију и политику, а у крајњем случају и на природу и човјечанство. Данашњи ризици су много опаснији и остављају многе веће последице него ранији ризици из модерне и ранијих епоха. На примјер, у данашњој етапи рефлексивне модерне, диверзија усмјерена на нуклеарну електрану ће оставити неупоредиво веће деструктивне последице него диверзија усмјерена на фабрику оружја у етапи модерне.

Спој инструменталне рационалности и критичне инфраструктуре може да произведе погудне ефекте, тако што ће се са њом манипулисати као са чистим објектима у сврху постизања одређених циљева, па је према томе потребно инфраструктуру посматрати у оквиру вриједносне рационалности која је усмјерена на процес вриједносног промишљања и рефлексije о томе шта критична инфраструктура представља и какве су последице њене деструкције. Бек истиче да су ризици у ранијем друштву били лични, док су ризичном друштву општи; стари ризици су били локални, савремени ризици су глобални; стари ризици су били видљиви, савремени су углавном невидљиви (радијација) и кумулативни; раније ризике је било лакше предвидјети, савремени су непредвидиви; ранији ризици су могли бити санирани, савремени имају иреверзibilне последице; савремени ризици дјелују на простор (погађају оне који су далеко од ризичне територије) и вријеме (последице могу да осјете и будуће генерације) (Beck, 1992: 19-51).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Иако се можемо фокусирати на критичну инфраструктуру као диспозитив безбједности, треба истакнути да материјални објекти нису довољно

озбиљно узети у разматрање и теоретизовање. Материјални објекти као диспозитиви имају свој материјални ефекат на формирање управљања кризама или на стављање угрожене групе под контролу и пажњу, али то нема директне везе са начином на који субјекти/објекти критичне инфраструктуре улазе у дискурзивно-материјални однос, и колико они добијају своју важност када се повежу са друштвеним и политичким праксама и формама знања унутар једнога друштва. У том смислу, генеалогичка инфраструктура је важан методолошки и епистемолошки алат (Aradau, 2010) који нам помаже у разумијевању начина како се критична инфраструктура субјективизује и “оживотворује“ као важан бездјелосни актер који није чисти објекат примјене људскога дјеловања и знања. Заштита критичне инфраструктуре треба да се схвати као посебан реалитет који утиче на (ре)конфигурацију друштвеног, политичког и природног амбијента.

Начин на који се друштвени поредак чува и стабилизује треба бити поново разматран са становишта утицаја материјалних објеката или материјалности на човјека. Било да их називамо стварима, предметима или артефактима, било да утичемо директно на њих као на пасивне објекте или да их интегришемо у мреже узајамности, рефлексивна нашег односа према њима нам помаже да боље разумијемо себе и средину у којој живимо.

ЛИТЕРАТУРА

- Appadurai, A. (1988). „Introduction: Commodities and the Politics of Value“, *The Social Life of Things. Commodities in a Cultural Perspective*. ed. Arjun Appadurai, Cambridge: Cambridge University Press.
- Aradau, C. (2010). „Security that Matters: Critical Infrastructure and Objects for Protection“, *Security Dialogue*, Vol. 41, No.5: 491-514.
- Barad, K. (2003). „Posthumanist performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter“, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 28, No. 3: 801-831.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*, Sage Publications.
- Bennett, B. T. (2007). *Understanding, Assessing and Responding to Terrorism. Protecting Critical Infrastructure and Personnel*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Coward, M. (2006). Against Anthropocentrism: The Destruction of the Built Environment as a Distinct Form of Political Violence. *Review of International Studies*, Vol. 32, No. 3: 419-437.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge. Selected Interviews & Other Writings*, Edited by Colin Gordon. Brighton: Harvester.
- Preda, A. (1999). „The Turn to Things: Arguments for a Sociological Theory of Things“, *The Sociological Quarterly*, Vol. 40, No. 2: 347-366.

Abstract

Critical infrastructure and its protection are the basis for the functioning of social and political life. Material objects as part of critical infrastructure and its protection are in the domain of state bureaucracy which regards them as passive material objects. Nevertheless, material infrastructure is an object whose material structure galvanizes and/or limits the influence on social everyday life so it cannot be treated as a passive object. Generally speaking, security subjects and objects are individuals and their collectives in form of community, society, nation, state that generate different cultural values, norms, ways of life, etc. The issue of security of critical infrastructure and material objects has had secondary importance. Given the fact that society represents the scope of human relations, within which the issues of identity, freedom, right, equality, etc. are realized and intertwined, then these objects have a marginal role. They are just mere recipients that people use to imprint their ideal projections onto.

Keywords: critical infrastructure, materiality, reconceptualization

ЈАВНО-ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО У СЕКТОРУ БЕЗБЈЕДНОСТИ - ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ У ЗАШТИТИ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ОД ТЕРОРИЗМА

Прејледни раг

UDK 351.86:[343+85:343.34

Гојко Павловић¹, ма

„Један од најосјетљивијих проблема у законодавству јесте одређивање шта би држава требало да регулише према општој, јавној мудрости, а шта да, са што је могуће мање уплитања, препусти индивидуалној дискрецији“.

Едмунд Бурке (*Edmund Burke*)

Апстракт: Циљ рада јесте да се укаже на неопходносћ и њозићивне ефекће јавно-ћриваћноћ ћарћнерсћива у секћору безћједносћи. При шоме, се ћосебна ћажња ћоклања значају ове сарадње на зашћићи крићичне инфрасћрукћуре од савремених безћједносћних ћрићећњи, а ћрије свећа шероризма. Такође, указује се на изазове и ћрећреке које сћиоје на ћућу сарадњи и ћарћнерсћиву јавне и ћриваћне безћједносћи, а које се шћичу, ћрије свећа, сисћемских, шћј. законских и ћрофесионалних немоћћносћи на њеном усћосћављању. У циљу ћревазилажења уочених ћрећрека ћоћћредно је ућоредо радићи на јачању ћравних и инсћићићуционалних каћацићећа. Развијањем ових каћацићећа ућићаће се најћрије на усћосћављање комуникације, заћим мећусобноћ разумијевања, ћоћћом сарадње, шће коначно на изћрадњу ћарћнерских односа јавноћ и ћриваћноћ секћора безћједносћи. Тенденција развоја односа измећу ових секћора безћједносћи у свим развијеним земљама свијећа се креће ућраво у овом ћравцу.

Кључне ријечи: зашћићића крићичне инфрасћрукћуре, шероризам, јавно-ћриваћно ћарћнерсћиво, моћћносћи, изазови

¹ Аутор је асистент на Катедри безћједносћних наука Високе школе унутрашњих послова Универзитета у Бањој Луци. Такође, докторанд на Правном факултету Универзитета Унион у Београду. E-mail: pavlovicgojko@gmail.com

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Увелико је распрострањен и прихваћен став да је очување унутрашње безбједности заједничка активност органа власти и друштва у цјелини. Повећање безбједносних потреба, које доводи и до повећања трошкова јавног сектора безбједности, а тиме и додатног оптерећења буџета државе, утиче на то да се дио услуга овог сектора пребацује у сферу приватних пружалаца услуга безбједности. Традиционално схватање према којем су само државни органи безбједности одговорни за остваривање безбједности је напуштено, а што је отворило поље једној новој филозофији безбједности у којој недржавни сектор безбједности, тј. приватна безбједност има све значајније мјесто (Павловић; Иветић, 2015:54).

Заједничке активности на очувању и унапређењу унутрашње безбједности се огледају првенствено у напорима које улажу јавни и приватни субјекти на изналагање рјешења која доприносе спречавању савремених безбједносних пријетњи (Report of the Seminar Public-Private Partnership, 2003:6). Услов за изналагање ових рјешења јесте најприје успостављање међусобне комуникације и сарадње које као крајњи исход требају да доведу до партнерских односа ова два сектора.

САВРЕМЕНЕ БЕЗБЈЕДНОСНЕ ПРИЈЕТЊЕ, С ОСВРТОМ НА ТЕРОРИЗАМ

Настанак нових безбједносних изазова, ризика и пријетњи везује се за престанак хладног рата и нестанак биполарне подјеле свијета између два најзначајнија свјетска блока. Доминантна безбједносна пријетња у току хладног рата долазила је од стране супротстављеног блока и великих сила. Основна карактеристика поменутог периода била је та да је безбједност схватана као збир безбједности појединих држава или засебних блокова. Овај период био је карактеристичан и по томе што је безбједност угрожавао „познати непријатељ“, што су били јасно постављени и разграничени циљеви (побиједити у хладном рату) и што је постојала могућност предвиђања реакције супротстављене стране (Павловић, 2011:10–11). Управо у овим карактеристикама видимо основну разлику у односу на данашње, савремене, безбједносне пријетње, које углавном долазе од стране недржавних актера.

Тако су као глобални изазови у Европској стратегији безбједности из 2003. године² наведени: сиромаштво, болести, миграције, еколошки проблеми, надметање за природне ресурсе, а посебно воду, енергетска зависност и др.; док су као главне пријетње истакнути: *тероризам*, профилиризација оружја за масовно уништење, регионални сукоби, неуспјех држава и организовани криминалитет. Главна карактеристика ове стратегије јесте

² Видјети: *European security strategy, A secure Europe in a better world*, Brussels, 12 December 2003.

давање предности невојним средствима суочавања са пријетњама, као начину да се безбједност осигура у дужем временском периоду.

Такође, у извјештају Хавијера Солане поднесеном Европском савјету 2008. године, који у ствари представља Извјештај о имплементацији Европске стратегије безбједности из 2003. године, наглашено је да изазови и пријетње који су тада идентификовани нису нестали, већ напротив, да су постали још сложенији, а поред старих су се појавили и неки нови, попут сајбер криминалитета (Javier, 2008:3–6). Између осталог, тада је истакнуто и то да су наведене пријетње у посљедњих неколико година постале сложеније и међусобно повезане, те да би Европа, у вези са тим, морала да развије подстратегује и акционе планове за борбу против наведених пријетњи.

Управо као одговор на све сложеније безбједносне изазове и пријетње, усвојен је најприје тзв. Штокхолмски програм 2009. године³, а затим Стратегија унутрашње безбједности ЕУ 2010. године и акциони план за њено провођење крајем исте године⁴. У овој унутрашњој стратегији безбједности идентификовани су најургентнији изазови и пријетње за безбједност Европске уније, те предложено пет стратешких циљева и неколико конкретних корака за сваки од ових циљева за период 2010.–2014. године, а који су требали допринијети томе да, поред других напора и иницијатива, Европска унија буде безбједнија. Пет стратешких циљева који су дефинисани овом стратегијом били су: пореметити међународне криминалне мреже; превенција тероризма, радикализације и регрутовања терориста; подизање нивоа заштите за грађане и пословна предузећа у сајбер простору; јачање безбједности кроз боље управљање границама и повећање европске отпорности на кризе и катастрофе.⁵

По питању остваривања другог стратешког циља, тј. превенције тероризма, радикализације и регрутовања терориста, биле су утврђене три кључне активности, и то: оснажити заједнице ради спрјечавања радикализације и регрутовања терориста; онемогућити терористима приступ финансирању, те надирати њихове трансакције; и заштитити саобраћај (Павловић; Митровић; Грбић-Павловић, 2012:455–458).

У подручју сарадње са заједницама, локалним властима и цивилним друштвом спроведени су различити кораци. Тако је, у току 2011. године покренута тзв. Мрежа о развијању свијести по питањима радикализације (*Radicalisation Awareness Network - RAN*), с циљем оснаживања локалних

³ Видјети: *The Stockholm programme — an open and secure Europe serving and protecting citizens*, Official Journal of the European Union, 2010/C 115.

⁴ Видјети: *Internal Security Strategy for the European Union: „Towards a European Security Model“*, Bruxelles, 8 March 2010; *The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe - COM(2010)673*, European Commission, Brussels, 2010.

⁵ О достигнућима ЕУ у вези са овим циљевима видјети излагање са скупа: Pavlović, G., Ivetić, S., Maričić, G. (2015), *Achievements of the European Internal Security Strategy and future challenges of the European Union in the field of Internal security for the period 2015-2020*, Presented on International scientific conference *Researching Security: Approaches, Concepts and Policies*, University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Security – Skopje, Ohrid, Macedonia, 2-3 June 2015.

учесника на сузбијању радикализације и регрутовања. Такође, током 2014. године усвојена је најприје Комуникација о спречавању радикализације која доводи до тероризма и насилног екстремизма, као и Ревидирана Стратегија ЕУ за спречавање радикализације и регрутовања терориста. Као одговор на појаву страних бораца који путују у зоне сукоба (посебно у Сирију) Комисија је развила РАН смјернице о најбољим праксама. Надаље је детаљно провођен раније потписани Програм за праћење финансирања тероризма потписан између ЕУ и САД (*EU-US Terrorism Tracking Financing Programme - TFTP*), који се показао као вриједан алат за препознавање и праћење терориста, као и мрежа које им пружају подршку широм свијета. Како би се могле суочити с терористичким кризама државе чланице су добијале подршку Европола и других платформи ЕУ за спровођење закона, као што је на примјер АТЛАС мрежа⁶. АТЛАС је почетком 2013. године спровео успјешну заједничку вјежбу под називом „Заједнички изазов”, као одговор на симуловани координисани терористички напад у девет држава чланица. Надаље су уложени велики напори на откривању и обезбјеђењу опасних материја, као што су експлозивни и *CBRN* агенси. Започео је нови приступ спровођења Европског програма заштите критичне инфраструктуре (*European Programme for Critical Infrastructure Protection - EPCIP*), са нагласком на спречавање, спремност, одговор, а посебно на међусобну повезаност различитих сектора. У вези са активностима о процјенама ризика у подручју безбједности ваздушног саобраћаја оне су проширене на низ опасности повезаних с путницима. Израђена је заједничка методологија од стране стручњака из држава чланица и Центра ЕУ за анализу обавјештајних података, а којом се обезбјеђује референтни оквир за будуће дјеловање у том подручју (*The final implementation report of the EU Internal Security Strategy, 2014:6-7*).

ЕУ је усвајањем Унутрашње стратегије безбједности и њеном досљедном реализацијом кроз Акциони план, у периоду 2010.-2014. године унаприједила пројектоване нормативне и институционалне капацитете за управљање безбједносним изазовима, ризицима и пријетњама на пољу унутрашње безбједности. Као логичан наставак даљњих планских активности ЕУ, у овој области, наметнула се потреба поновног доношења нове Унутрашње стратегије безбједности за период 2015.-2020. године. Тако је, у априлу 2015. године усвојена је Европска агенда безбједности као будући стратешки документ у области унутрашње безбједности за период од 2015. до 2020. године.⁷

Европска агенда безбједности је заједнички програм држава чланица и институција ЕУ која служи као основ сарадње и њиховог заједничког дјеловања на спречавању савремених безбједносних изазова, ризика и пријетњи

⁶ Атлас мрежа је удружење створено 2001. године које се састоји од посебних интервентних снага, тј. полицијских јединица у 28 држава чланица ЕУ које раде на сузбијању тероризма и других тешких кривичних дјела. Мрежа је примјер про-активног става против тероризма и наглашава солидарност и сарадњу међу државама чланицама ЕУ, као што је наведено у члану 222. Лисабонског уговора.

⁷ Видјети: *The European Agenda on Security, COM(2015) 185 final, European Commission, Strasbourg, 28 April 2015.*

ЕУ. При томе су агендом истакнута три стратешка циља, тј. приоритета којима ће се ЕУ у будућности бавити, а то су: 1. тероризам и појава страних бораца терориста; 2. организовани и прекогранични криминал; 3. сајбер криминал (Павловић; Ђуровски, 2015:1-2).

Будући кораци ЕУ на превенцији првог стратешког циља, тј. на спречавању тероризма и превенцији радикализације су представљени кроз осам акција, а то су:⁸

- оснивање Европског против-терористичког центра при Европолу;
- покретање ЕУ платформе у сарадњи са ИТ компанијама ради превенције терористичке пропаганде;
- спровођење активности на спречавању финансирања тероризма;
- доношење новог правног оквира за борбу против тероризма до 2016. године;
- активности на спречавању подстицања мржње на интернету;
- одређивање приоритета у ЕУ политикама из области финансирања образовања, младих и културе;
- превенција радикализације у затворима и развијање програма на спречавању радикализације;
- отварање РАН (*Radicalisation Awareness Networks*) центара у Турској, државама Западног Балкана, Средњег Истока и Сјеверној Африци.

У односу на напријед изнијете европске класификације савремених извора и облика угрожавања безбједности, нешто другачија је класификација према америчкој стратегији националне безбједности. Наиме, у америчкој стратегији националне безбједности сви ризици и пријетње њеној и глобалној безбједности, класификоване су у два основна типа, тј. као конвенционалне (традиционалне) и асиметричне. Као главне ризике најновија америчка стратегија наводи: могућност напада на критичну инфраструктуру; напади на грађане и њихову имовину; климатске промјене; употреба оружја за масовно уништење; енергетске изазове и др. (*National Security Strategy*, 2015:2). Док се државе, њихове коалиције и евентуално нови савези и даље сусрећу са основним конвенционалним (традиционалним) изазовима, типологизација асиметричних пријетњи је далеко разуђенија. Оне су, заправо, разврстане у три основне групе, и то: нерегуларне (примјена неконвенционалних метода од стране слабих држава или недржавних актера, да би се бориле против јаких држава, нпр. терористичке мреже), катастрофичне (које првенствено подразумевају употребу средстава за масовно уништење) и реметилачке (које подразумевају развој и примјену технологија и метода које могу да пониште или се супроставе војној надмоћи снажних држава, нпр. борбом против „стелт“ технологије) (Вејновић; Оџ-

⁸ Излагање са скупа: Павловић, Г., Ђуровски, М. (2015), Изградња заједничке унутрашње безбједности ЕУ (Европска безбједносна агенда 2015.-2020.), Излагање са Међународне научне конференције *Србија и Европска унија – пријетње за ирејоворе о иојлављима 23. и 24. Институт за међународну политику и привреду, Ханс Зајдел фондација, Београд, Република Србија, 29.-30. септембра 2015. године.*

реновић, 2012:97). Истиче се да су међу асиметричним изазовима и пријетњама најтежи облици управо нерегуларне пријетње. Стратешки циљеви на које ће САД бити фокусирана у будућности су: јачање националне одбране; заштита и борба против тероризма; превенција конфликта; превенција ширења и употребе оружја за масовно уништење; спречавање климатских промјена; сајбер безбједност; безбједност у свемиру; здравствена безбједност и др.

ЈАВНО-ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО (између потпуне приватизације и унајмљивања)

Осамдесетих година XX вијека дошло је до таласа приватизације у којима је велики број јавних сервиса и инфраструктуре премјештен у приватни сектор. Подаци говоре да је између 1980.-1992. године осамдесет држава у свијету приватизовало приближно 6.800 државних предузећа. Предводница је била Велика Британија која је најприје денационализовала британску војну индустрију, да би се током 1980.-их година овај програм проширио и на споредне одбрамбене услуге, као што су набавка, обезбјеђење, обука, снабдијевање и подршка операцијама. Ово је био образац који су слиједиле владе бројних земаља у том периоду, попут САД, земаља Африке, Латинске Америке, а његов главни аргумент био је смањење трошкова, предавање ризика, те повећање економске флексибилности и ефикасности (Buckland and Winkler, 2011:14–15).

Према томе, у развијеним земљама је главни подстицај приватизацији, а тиме и приватизацији безбједности, био захтјев за повећање ефикасности државних институција (Sewell, 2007), а на који је одговорено маркетизацијом јавне управе. Маркетизацију, изнад свега, карактерише процес *outsourcing*⁹ услуга и задатака које је раније извршавао јавни сектор.

Одговарајући на питање зашто је безбједност приватизована Питер Сингер (*Peter Singer*), један од познатијих аутора који се баве овом тематиком, истиче да не постоји један прост узрок који је довео до ове појаве. Умјесто тога, он наводи да је приватизација безбједности јасан и упечатљив представник промјене глобалне безбједности и пословног окружења на почетку XXI вијека (Singer, 2003:49). Као главне факторе приватизације безбједности уопште, Сингер, такође, наводи смањење јавне потрошње и *outsourcing* услуга приватном сектору, као и друге факторе који су настали као посљедица завршетка хладног рата, а међу којима су смањење броја припадника у војсци, полицији и службама безбједности.

⁹ Термин би могао бити преведен као плаћање приватној компанији за обављање посла који је уобичајено у надлежности државне институције.

Упркос бројним недоумицама и неодговореним питањима у вези са приватизацијом у сектору безбједности јасно је да је она присутна.¹⁰ Данас су приватни актери ангажовани у бројним областима: одбрани, прикупљању обавјештајних података, војним операцијама, обукама, службама обезбјеђења, затворима и многим другим. Услуге које пружају, односно дјелатности ових компанија су: физичка заштита, техничка заштита, детективске услуге, стручно савјетовање, обука и тренинг полицијских јединица, обавјештајна дјелатност, заштита критичне инфраструктуре, осигурање конвоја хуманитарне помоћи и превоза робе, лична безбједност, логистичка подршка и др.

Приватне безбједносне компаније пружају војне и безбједносне услуге државама, међународним организацијама, невладиним организацијама, глобалним корпорацијама и богатим појединцима. Тако на примјер, према наводима Деборе Авант (*Deborah Avant*) „свака мировна операција коју су од деведесетих година прошлог века водиле Уједињене Нације, укључивала је присуство приватних безбедносних компанија, док их велике компаније редовно ангажују да чувају њихово особље и постројења. Током деведесетих година XX века приватне фирме су обучавале војске у више од 42 земље, а такође се тврди да неколико стотина компанија глобално делује у више од 100 земаља на шест континената“ (*Avant, 2012:553*). Код нас, тј. у нашим друштвеним околностима могу се разликовати два начина на који се манифестују дјелатности овог сектора. Први, чине услуге које пружају приватне безбједносне компаније, односно приватна предузећа, а за чије коришћење корисник плаћа накнаду. Други, чине самосталне службе обезбјеђења које организују при јавним и приватним предузећима, а које се финансирају, организују и управљају за сопствене потребе.

С друге стране, јавно-приватно партнерство (eng. *PPP - Public Private Partnership*)¹¹ је модел пружања јавних услуга који се налази између тзв. *Contracting out* сарадње и приватизације. *Contracting out* сарадња подразумева да је приватном пружатељу услуге све унапријед дефинисано (услуга, стандард и начин пружања услуге) од стране јавног сектора, док приватни сектор испоручује услугу уз мање трошкове за јавни сектор. Дакле то је својеврсни облик „*outsourcing*“ услуге, док приватизација представља коначно и цјеловито препуштање неке јавне услуге приватном сектору. Код јавно-приватног партнерства основ и суштина односа је у партнерском усклађи-

¹⁰ Последња истраживања о стању приватне безбједности указују на то да у Европи у приватном сектору безбједности дјелује око 52.300 приватних безбједносних компанија које запошљавају укупно око 2.170.589 радника, те да европска индустрија приватне безбједности генерише годишњи промет од око 23 милијарде евра (*De Clerck, 2010:5*). Уопште о приватном сектору безбједности у Европској унији видјети: Павловић, Г. (2011), Приватна безбједност у Европској унији – правни аспекти и актуелно стање, *Безбједноснi, Полиција, Грађани*, година VII, број 1–2, стр. 181–192.

¹¹ Скраћеница ППП се највише користи, али постоје и друге попут: PPI – *Private Participation in Infrastructure*; P3 – сјеверноамерички назив за ЈПП; PFP – *Privately Financed Projects* – као израз се највише користи у Аустралији; PSP – *Private Sector Participation* – израз чест у банкарском сектору у развојним банкама; PFI – *Privat Financing Initiative* – често се користи у Великој Британији, Јапану, Малезији; P-P – *Private partnership* (Bačelić i Bačelić, 2013: 89).

вању ставова и заједничком одлучивању о ефикасном начину испоруке јавне услуге (Osborne, 2000, према: Vačelić i Vačelić, 2013:89).

Треба нагласити да прецизно дефинисање партнерства јавног и приватног није једноставно. Већина аутора наглашава да је његов основни циљ економичније, дјелотворније и успјешније пружање услуга у односу на традиционалне начине. Тако, поједини описују јавно-приватно партнерство као кооперацију између јавног и приватног сектора на подручју планирања, производње, пружања услуга, финансирања, пословања или наплате јавних послова (Даничић; Максимовић, 2012:95). Жан - Етјен Бетигнис (*Jean - Etienne Bettignies*) и Томас Рос (*Thomas Ross*) су, са економског аспекта, дефинисали Јавно-приватно партнерство као уговорни однос између јавног сектора и приватних инвеститора у изградњи јавних објеката и испоруци јавних услуга које су претходно биле традиционално испоручиване од стране јавног сектора (Bettignies and Ross, 2004). Према томе, партнерство јавног и приватног представља кооперативно дјеловање јавног сектора са приватним сектором у циљу пружања јавних услуга, изградње или производње робе.

Посматрано са аспекта безбједности главни циљеви оваквог вида сарадње, тј. на нивоу партнерства би морали бити размјена информација ради спречавања и ублажавања пријетњи и побољшање спремности за хитне одговоре на све безбједносне пријетње и хазарде (Carter, 2008: 235–236).

ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ ПАРТНЕРСТВА ЈАВНЕ И ПРИВАТНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ У ЗАШТИТИ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Постоје схватања према којима приватна предузећа основана за пружање услуга безбједности нису погодна да буду партнери у ЈПП због своје профитно оријентисане природе. Такође, треба нагласити да код нас тренутно постоје снажна критичка схватања у вези са приватним сектором безбједности и њиховим могућностима. Ово првенствено из разлога што је у друштвима у транзицији још увијек заступљено традиционално схватање према којем само држава има монопол над пословима безбједности (тзв. државоцентрично схватање безбједности, при чему се занемарују други концепти безбједности нпр. људска безбједност), као и због често неадекватно регулисаног приватног сектора безбједности. Из тога произилази и неповјерење према приватним иницијативама, тако да се приватни сектор безбједности у најбољем случају доживљава као конкуренција, а понекад чак и као пријетња државним службама безбједности.

Поједини аутори упозоравају на то да је потребно водити рачуна и о томе да се приватни сектор безбједности развија на контролисан начин. Уколико би било другачије, тј. уколико се овај сектор налази ван система демократске контроле, постоји опасност да би се могао трансформисати у приватизовану и отуђену силу, чиме би изгубио смисао свог постојања као правног субјекта у систему безбједности. Ова ситуација би, такође, могла генерисати и различите друге облике отуђења и деформације које даље

могу да произведу велике ризике за права и слободу грађана, као и за демократију у једној земљи (Spaseski, 2009).

С тим у вези, треба истаћи да код нас приватни актери у безбједносном сектору нису директно одговорни бираном тијелу и демократским институцијама. Иако се, за своје преступе, могу у правном смислу „гонити“ по основу кривичне и уговорне одговорности ипак измичу већини процедуралних контрола и буџетских ограничења која важе за државне агенције. Такође, веома често су изузети од законодавног, извршног и судског надзора којима се државне агенције морају повиновати (Buckland and Winkler, 2011:19).

У развијеним земљама је другачије. Тамо је кроз правни оквир јасно уређен сектор приватне безбједности и његов однос према државним службама које су препознале његову друштвену корист. Односи полиције и сектора приватне безбједности у иностраној литератури су објашњени прије свега указивањем на одређене разлике и сличности које постоје између ова два сектора, као и истицањем њихових предности и недостатака (Радивојевић, 2015:210). Тако је 1977. године, Америчко савјетодавно вијеће за приватну безбједност идентификовало седам кључних тачака које онемогућавају сарадњу између сектора јавне и приватне безбједности. То су: 1) недостатак узајамног поштовања; 2) недостатак комуникације; 3) недостатак (формалне) сарадње; 4) недостатак знања припадника полиције о приватној безбједности; 5) конкуренција; 6) недостатак стандарда (у приватној безбједности) и 7) корупција (у оба сектора) (Prenzler, 2013:18)

Објашњавајући природу односа између јавног и приватног сектора безбједности и реакције канадске полиције на процес раста сектора приватне безбједности Филип Стенинг (*Philip Stennig*) је својевремено уочио седам фаза прилагођавања том процесу. То су следеће фазе: „порицање; невољно признање; конкуренција и отворено непријатељство; позив за већу контролу, узајамно неповерење и амбивалентност; активно партнерство и равноправно партнерство“ (Reisig and Kane, 2014:583, према: Радивојевић, 2015:210).

С друге стране, наглашава се и то да уколико између ових субјеката постоји права равнотежа, јасно и прецизно регулисани односи и спремност за сарадњу, дефинисана надлежност, одговорност и подјела рада, њихови капацитети ће бити мултипликовани. Овакво стање би се свакако позитивно одразило и на укупну безбједност у друштву. Подјела ризика, такође, представља елемент који иде у прилог јавном сектору и који умањује одговорност јавног сектора у дијелу послова повјерених приватном сектору, у смислу њиховог правовременог и ефикасног обављања. Дијелење ресурса и информација између ових сектора смањује трошкове и ангажовање њихових капацитета. Такође, партнерство пружа и даје многе погодности у односу на традиционалне облике пружања јавних услуга и у погледу држе интеграције нових технологија у систем заштите. Коначно, ангажовање приватног сектора безбједности на заштити критичне инфраструктуре омогућило би јавном сектору безбједности да преусмјери своје ресурсе на спречавање организованог криминалитета, тероризма и других тежих облика угрожавања безбједности (Даничић, Максимовић, 2012:106-107).

Модели јавно-приватног партнерства у области безбједности већ постоје у другим земљама, као на примјер у САД¹², Великој Британији¹³ и Србији¹⁴.

Међу познатијима је тзв. Пројекат „Грифин“ (*Project Griffin*) у Великој Британији. Задатак овог пројекта јесте да менаџере, службенике приватне безбједности и запослене у јавном и приватном сектору савјетује и информира о питањима безбједности и борбе против тероризма, као и о питањима превенције криминала. Најважнији циљеви програма су: подизање свјести о актуелним питањима тероризма и криминала; дијелење и прикупљање обавјештајних података и информација; грађење и одржавање ефикасних пословних односа; тражење рјешења за сузбијање тероризма и криминала; одржавање повјерења у полицију и друге органе; као и омогућавање и оспособљавање људи да пријављују сумњиве активности и понашања (Марјановић, 2015:277).

У Републици Србији постоји Комисија за јавно-приватно партнерство у сектору безбједности. Ова Комисија је основана почетком 2012. године, на основу меморандума о сарадњи Министарства унутрашњих послова и Привредне коморе. Главни циљ је јачање функционалне сарадње и остваривање заједничких интереса МУП РС и ПКС, пратећи процес придруживања ЕУ и чланство Удружења за приватно обезбјеђење у CoESS организацији. Допринос се огледа у реализацији дијела Стратегије националне безбједности Републике Србије који се односи на активно учешће актера из сектора приватне безбједности у структури система националне безбједности. Комисија је као приоритете у свом раду навела: Заједнички одговор на критичне инциденте; Координацију обезбјеђења критичне инфраструктуре; Комуникацију и интероперабилност података; Информисање и размјена информација (Комисија за јавно-приватно партнерство у сектору безбједности Р. Србије, 2013).

Партнерство јавног и приватног сектора, код нас, већ се појављује у одређеним областима живота, а све чешће се разматра и у области безбједности. Перспективе сарадње између јавног и приватног сектора безбједности су условљене, између осталог, законским регулисањем. Први корак у Републици Српској је учињен, тј. постоји посебан закон¹⁵ (Даничић; Максимовић, 2012:95). Међутим, оно што тек треба да постане реалност јесте комуникација, тј. дијелење информација између ова два сектора, а потом и сарадња на једном општем концепту заштите критичне инфраструктуре.

¹² Видјети: Операцију „Сарадња“ (*Operation Cooperation*); Програм LEAPS – сарадња регионалне полиције и приватне безбједности; Савјетодавно вијеће за безбједност у иностранству (OSAC); Подручје заједничког дјеловања полиција/приватна безбједност (APPL) (Марјановић, 2015:277–280).

¹³ Видјети: Пројекат Грифин, <http://www.met.police.uk/projectgriffin/aims.html>, приступ: 18.09.2015. године, у 11.30 часова; Пројекат Пераз, <http://www.sussex.police.uk/policing-in-sussex/your-community/counter-terrorism-projects/project-pegasus>, приступ: 18.09.2015. године, у 13.30 часова.

¹⁴ Видјети: Комисија за јавно-приватно партнерство у сектору безбједности Републике Србије, <http://www.pks.rs/ONama.aspx?id=254&p=0&>, приступ: 18.09.2015. године, у 14.00 часова.

¹⁵ Закон о јавно-приватном партнерству у Републици Српској, *Сл. гласник РС*, број 59/2009.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У вези са изазовима у успостављању јавно приватног партнерста неопходно је указати најприје на немогућност институционалне сарадње између ова два сектора у Републици Српској. Законима којима су регулисане области јавне и приватне бездједности нису створене претпоставке које би омогућиле приближавање два сектора, нити њихову продубљену сарадњу која би требала да резултује партнерством. Такође, не постоје организационе претпоставке за сарадњу између два сектора. Затим, нису регулисани начини (механизми) остваривања комуникације и сарадње. При томе је сектор приватне бездједности и даље у подређеном положају у односу на јавни сектор бездједности и сл.

Према томе, постојећи правни оквир не доприноси развијању сарадње и партнерства ова два сектора на заштити критичне инфраструктуре. Законом о агенцијама за обезбјеђење лица и имовине и приватној детективској дјелатности¹⁶ је прописано да се дјелатности приватне бездједности спроводе физичким или техничким обезбјеђењем. При томе послове физичког обезбјеђења спроводе припадници физичког обезбјеђења, тј. лица запослена у приватним привредним друштвима или унутрашње службе обезбјеђења основане у приватним компанијама. Закон онемогућава приватне бездједносне компаније да пружају своје услуге републичким органима управе и извршним органима градова и општина. Такође, у прелазним и завршним одредбама овога закона прописана је једна контрадикторност према којој се закон не односи на унутрашње службе обезбјеђења у привредним друштвима. Законом је предвиђена и могућност Владе Републике Српске да у складу са одредбама Закона о јавним предузећима оснује јавно предузеће за обезбјеђење лица и имовине за републичке органе управе и извршне органе општина и градова.

С друге стране, правни оквир који постоји у другом ентитету, тј. у Федерацији БиХ је прописао обавезну заштиту критичне инфраструктуре, као и да послове заштите критичне инфраструктуре могу обављати приватне агенције које испуњавају услове прописане Законом о агенцијама и унутрашњим службама за заштиту.¹⁷ Чланови 26. и 37. Закона прописује обавезно обезбјеђење објеката у власништву Федерације БиХ, кантона и општина, као и друге критичне инфраструктуре и даје могућност да ову заштиту спроводе унутрашње службе обезбјеђења или приватне агенције. Измјена овог закона из 2013. године је још детаљније прописана ова обавеза (чл. 26а, 26б и 26ц).¹⁸ Такође, измјенама и допунама овог закона је дата могућност институцијама Босне и Херцеговине да организују сопствену заштиту

¹⁶ Закон о агенцијама за обезбјеђење лица и имовине и приватној детективској дјелатности, Сл. гласник РС, број 12/04.

¹⁷ Закон о агенцијама и унутрашњим службама за заштиту људи и имовине, Сл. Федерације БиХ, број 78/08.

¹⁸ Закон о измјенама и допунама закона о агенцијама и унутрашњим службама за заштиту људи и имовине, Сл. новине Федерације БиХ, број 67/13.

људи и имовине до доношења закона из ове области на нивоу БиХ, а што је свакако правни парадокс.¹⁹

Недавно усвојеном Стратегијом БиХ за превенцију и борбу против тероризма за период 2015.- 2020. године²⁰, као један од стратешких циљева прописана је управо заштита критичне инфраструктуре. Стратегијом је прописано да ће се предвијети мјере за остварење овог стратешког циља, а да ће из тих мјера проистећи обавеза усвајања минималних стандарда за заштиту критичне инфраструктуре и других објеката од значаја, као и унапређење процедура за процјену реалних ризика и угрожености. Оно што је добро јесте то да се Стратегијом наглашава да ће се ове мјере проводити у складу са законским надлежностима на нивоу Босне и Херцеговине, ентитета и Брчко Дистрикта БиХ. Такође, стратегија прописује и то да се посебним сетом мјера предвиђају и активности на заштити критичне *cyber*-инфраструктуре²¹, од чијег кључног значаја за овај процес ће бити успостављање CERT-а у БиХ (Стратегија БиХ за превенцију и борбу против тероризма, 2015:10).

Имајући у виду претходно наведено, за значајно унапређење стања у овој области у Републици Српској ваљало би изградити одговарајући политички и правни оквир. Потребно је најприје изградити, по узору на Европску унију, Стратегију унутрашње безбједности Републике Српске. У овој Стратегији би се указало на безбједносне изазове, ризике и пријетње, затим на структуру система унутрашње безбједности Републике Српске, при чему би се указало на све субјекте, како државне тако и приватне, а који могу допринијети очувању и унапређењу унутрашње безбједности. Неизоставно би, при томе, требало именовати и разликовати управљачке и извршне субјекте. Затим, би требало донијети Закон о заштити критичне инфраструктуре (као и пратеће акте уз тај закон), а што је и један од услова ка чланству у Европску унију²². Потом би требало донијети потпуно нови Закон о агенцијама за обезбјеђење лица и имовине²³. Закон којим су тренутно регулисане дјелатности приватног сектора безбједности није адекватан и не пружа могућности партнерства на заштити критичне инфраструктуре.

¹⁹ „Институције Босне и Херцеговине могу организирати заштиту људи и имовине сукладно овому закону до доношења закона Босне и Херцеговине за ово подручје“. Члан 1 *Закона о измјенама и дојунама закона о агенцијама и унутрашњим службама за заштиту људи и имовине*, Сл. новине Федерације БиХ, број 67/13.

²⁰ Савјет министара БиХ, *Стратегија БиХ за превенцију и борбу против тероризма (2015.-2020.)*, Сарајево, 08. Јул 2015.

²¹ Потребно је истаћи да је Министарство унутрашњих послова Републике Српске, у виду институционалне изградње, у односу на остале безбједносне структуре у Босни и Херцеговини направио значајан искорак и напредак у области борбе против сајбер криминала, и то формирањем посебног Одјељења за спречавање високотехнолошког криминалитета, које већ сада има улогу респектабилног центра за борбу против сајбер криминала у Републици Српској, али и шире.

²² Чланом 70. Споразума о стабилизацији и придруживању, који је недавно ступио на снагу, прописана је обавеза усклађивање позитивног законодавства с правним тековинама (*Acquis Communautaire*) Европске уније.

²³ Из овог закона би се морала искључити приватна детективска дјелатност и регулисати посебним законом.

Треба нагласити да су савремене безбједносне пријетње, међу којима је тероризам, почетком XXI вијека допринијеле томе да се послови служби безбједности и полиције проширују изван њихових традиционалних послова, ширећи на тај начин њихову надлежност²⁴. Још једна карактеристика модерних полицијских организација јесте њихова интерна специјализација, тј. организовање посебних служби за поједине групе или врсте полицијских послова (нпр. за спречавање тероризма, организованог криминала, сајбер криминала и сл.).

Међутим, и поред тога, ефикасно спречавање савремених безбједносних пријетњи, а посебно тероризма, није могуће без укључивања свих субјеката друштва, а посебно недржавних субјеката којима су повјерени поједини послови безбједности. Приватни сектор безбједности није конкуренција држави и њеној безбједности, већ је, напротив, израз потребе друштва, грађана и приватног капитала да у сарадњи са државним органима допринесу да општа безбједност буде на вишем нивоу у интересу свих. Тек се уз потпуну сарадњу јавног и приватног сектора безбједности потенцијали оба сектора могу искористити на најбољи могући начин.

ЛИТЕРАТУРА

- Avant, D. (2012), *Privatna bezbednost*, u: Viliјams, P. (pr.), *Uvod u studije bezbednosti*, Beograd, Javno preduzeće Službeni glasnik, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, str. 549–566.
- Bačelić, J., Bačelić, Z. (2013), *Javno-privatno partnerstvo – redefiniiranje potreba i ciljeva u krizama*, u: Toth, I. (ur.), *Dani kriznog upravljanja*, Zbornik radova sa 6. Međunarodnog naučnog skupa, Velika Gorica, Veleučilište Velika Gorica, str. 805–827.
- Bettigness de J. - E., Ross, T. (2004), *The Economics of Public Private Partnership*, *Canadian Public Policy – Analyze the Politiques*, Vol XXX, No. 2, pp. 135–154.
- Buckland, B., Winkler, T. (2011), *Javno-privatna saradnja: izazovi i mogućnosti upravljanja bezbjednošću*, Beograd, Forum za bezbednost i demokratiju.
- Carter, J. G. (2008), *The structure and function of public-private partnerships for homeland security*, *Homeland Security Review*, 2(3), pp. 235–251.
- De Clerck, H. (2010), *Critical Infrastructure Security and Protection*, *The Public-Private Opportunity*, Wemmel, CoESS.

²⁴ Савремене опасности стављају пред органе који безбједност остварују захтјеве да поред традиционалних овлашћења која имају, траже још и додатна овлашћења, а која иначе нису у традиционалном корпусу њихових овлашћења. Службама безбједности додијелују се, при томе, улоге, задаци и овлашћења које има полиција. И супротно, полицијске организације све више користе обавјештајне методе, чији је циљ прикупљање знања неопходних за реализацију оперативних акција, како би се успјешно супроставале савременим безбједносним пријетњама.

- Dutch Ministry of Justice, Dutch Association of Insurers (2003), *Report of the Seminar Public-Private Partnership (PPP) held on 16 and 17 December 2002*, The Hague.
- *European security strategy, A secure Europe in a better world*, Brussels, 12 December 2003.
- Javier, S. (2008), *Report on the Implementation of the European Security Strategy, Providing Security in a Changing World (S407/08)*, European Council, Brussels.
- Osborne, S. (2000), *PPP Theory and Practise in International Perspective*, London, Routledge.
- Parker, D., Saal, D. (eds.) (2003), *International Handbook on Privatization*, Cheltenham, Northampton, Edward Elgar.
- Pavlovic, G., Vejnovic, D. (2011), *Globalization and privatization of security*, In: Mojanoski, C. (ed.), *Security in the post-conflict (western) Balkans: Transition and challenges faced by the Republic of Macedonia (security studies and the science of security)*, Proceedings from International scientific conference, Volume I, Skopje, Faculty of Security, pp. 239–249.
- Pavlović, G., Ivetić, S., Maričić, G. (2015). Achievements of the European Internal Security Strategy and future challenges of the European Union in the field of Internal security for the period 2015-2020, Presented on International scientific conference *Researching Security: Approaches, Concepts and Policies*, University “St. Kliment Ohridski”, Fakulty of Security – Skopje, Ohrid, Macedonia, 2-3 June 2015.
- Prenzler, T. (2013), *Outsourcing of Policing Tasks: Scope and Prospects – Report*, Australian Security Industry Association Limited.
- Reisig, D. M., Kane, J. R. (2014), *Police and Policing*, New York, Oxford University Press.
- Sewell, P. T. (2007), Private Security Companies: The Reasons Why, *Military Technology*, Vol. 31, Issue 3, pp. 60–61.
- Singer, P. (2003), *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Ithaca, Cornell University Press.
- Spaseski, J. (2009), Private Security as an Integral Part of the Single Security System, *VARSTVOSLOVJE*, year 11, no. 2, pp. 305–315.
- *The Stockholm programme — an open and secure Europe serving and protecting citizens*, Official Journal of the European Union, 2010/C 115.
- *Internal Security Strategy for the European Union: „Towards a European Security Model“*, Bruxelles, 8 March 2010.
- *The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe - COM(2010)673*, European Commission, Brussels, 2010.
- *The final implementation report of the EU Internal Security Strategy 2010-2014*, COM(2014) 365, Brussels, 20 June 2014.
- *The European Agenda on Security*, COM(2015) 185 final, European Commission, Strasbourg, 28 April 2015.
- *National Security Strategy*, 2015, Washington, February 2015.

- Yescombe, E.R. (2007), *Javno-privatna partnerstva, Načela politike i financiranja*, Zagreb, Mate.
- Вејновић, Д., Обреновић, П. (2012), *Дефендолошки изазови у међународним односима са поједом на Босну и Херцеговине*, Бања Лука, Европски дефендологија центар.
- Даничић, М., Максимовић, Г. (2012), *Изазови приватно-јавног партнерства у сектору безбједности Републике Српске, Безбједности Полиција Грађани*, година VIII, број 1-2, стр. 93-108.
- Комисија за јавно приватно партнерство (2013), *Јавно приватно партнерство у сектору безбједности Р. Србије*, Београд, Семинар TAIEХ, 24/25.04.2013. године.
- Марјановић, М. (2015), *Партнерство између приватног и јавног сектора безбједности*, у: Коларић, Д. (ур.), *Сувојшћавање савременим облицима криминалишећа – анализа сћања, евројски сћандарди и мере за унапређење*, Зборник радова са Научно-стручног скупа са међународним учешћем, Том 3, Београд, Криминалистичко-полицијска академија, Ханс Зајдел фондација, стр. 275-285.
- Павловић, Г. (2011), *Право приватне безбједности – уредна сћудија*, Бања Лука, Дефендологија центар.
- Павловић, Г. (2011), *Приватна безбједност у Европској унији – правни аспекти и актуелно стање, Безбједности, Полиција, Грађани*, година VII, број 1-2, стр. 181-192.
- Павловић, Г., Митровић, Љ., Грдић-Павловић, Н. (2012), *Борба против тероризма у светлу европске стратегије безбједности*, у: Ђукановић, Д., Јончић, М., (ур.), *Свољна полишећа Србије и заједничка свољна и безбједносна полишећа Евројске уније*, Београд, Институт за међународну политику и привреду, Ханс Зајдел фондација, стр. 447-461.
- Павловић, Г., Ђуровски, М. (2015), *Достигнућа Европске унутрашње стратегије безбједности (2010-2014) и будући изазови Европске уније (2015-2020) на пољу борбе против тероризма*, у: Коларић, Д. (ур.), *Сувојшћавање савременим облицима криминалишећа – анализа сћања, евројски сћандарди и мере за унапређење*, Том 2, Београд, Криминалистичко-полицијска академија, Ханс Зајдел фондација, стр. 1-9.
- Павловић, Г., Ђуровски, М. (2015), *Изградња заједничке унутрашње безбједности ЕУ (Европска безбједносна агенда 2015.-2020.)*, *Излагање са Међународне научне конференције Србија и Евројска унија – време за прејворе о појављима 23. и 24.*, Институт за међународну политику и привреду, Ханс Зајдел фондација, Београд, Република Србија, 29.-30. септембра 2015. године.
- Павловић, Г., Иветић, С. (2015), *Уредни модели приватној обезбеђења личности и објекта*, Сарајево, ОЕБС Мисија у БиХ.
- Радивојевић, Н., (2015), *Неки проблеми у односима полиције и сектора приватног обезбеђења*, у: Коларић, Д. (ур.), *Сувојшћавање савременим облицима криминалишећа – анализа сћања, евројски сћандарди и*

мере за унапређење, Зборник радова са Научно-стручног скупа са међународним учешћем, Том 3, Београд, Криминалистичко-полицијска академија, Ханс Зајдел фондација, стр. 209–220.

- Савјет министара БиХ, *Страшеија БиХ за њревенцију и борбу њрошњив ѡтероризма (2015.- 2020.)*, Сарајево, 08. Јул 2015.
- Закон о јавно-њривајном ѡарњнерсјву у Рејублици Срјској, Сл. гласник РС, број 59/2009.
- Закон о ајенцијама за обездјеђење лица и имовине и ѡривајној гејективској гјелажносји, Сл. гласник РС, број 12/2004.
- Закон о ајенцијама и унуњарњим службама за зашњишју људи и имовине, Сл. новине Ф. БиХ, број 78/2008.
- Закон о измјенама и дојунама закона о ајенцијама и унуњарњим службама за зашњишју људи и имовине, Сл. новине Ф. БиХ, број 67/2013.

Abstract

The purpose of this paper is to point to the necessity and positive effects of public and private partnership in the security sector. In addition, special attention is paid to the importance of this cooperation in the protection of critical infrastructure from modern security threats, primarily terrorism. Likewise, it is also pointed out to the challenges and obstacles that hinder the cooperation and partnership between the public and private security sector, which primarily concern systematic, i.e. legal and professional inability for their establishment. The author advocates that in order to overcome the mentioned obstacles it is necessary to strengthen legal and institutional capacities. Development of these capacities generates communication, mutual understanding, cooperation and finally establishment of partnerships between the public and private security sector. The tendency for the development of relations between these security sectors in developed countries is headed this way.

Keywords: protection of critical infrastructure, terrorism, public and private partnership, possibilities, challenges

ДЕФИНИСАЊЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ СА ОСТВРГОМ НА БИХ

Прейходно саошйшење

UDK 005.334:351.78(497.6)

Мр Предраг Обреновић¹

Апстракт: Брзе йромјене у међународним односима, кризе и усложњене безбедносне йрешње су йосйале део наше свакодневнице. Овакво окружење све више карактерише йојава йтранснационалних безбедносних йрешњи које све више йосйају йрешња како човеку као йојединцу йако и инфра-сйрукйурним објекйима које је он сйворио. Збой йоја зашйишја йојединца и зашйишја инфрасйрукйурних објекйа (или сисйема йих објекйа) чије ди безбедносно уйрожаване довело у ойасносй живошје и здравље људи на одређеном ужем или ширем йросйору йредсйавља имйерашйиве данашњих безбедносних сйрукйура како на локалном, йако и на реионалном нивоу. Збой свеја наведеной, цйл овой рада је да “одичном човеку” йриближи йојам кришйичне инфрасйрукйуре, шја она значи за функционисане једной грушйва и збой чеја њена зашйишја йосйаје имйерашйив у долазећем времену.

Кључне ријечи: држава, йојединац, безбедносй, зашйишја, инфра-сйрукйура.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У савременой теорији постоји више дефиниција појма “критична инфраструктура” и наћи једну опште прихваћену дефиницију постаје готово немогуће, а разлог због чега је то тако је свакодневни развој нових технолошких достигнућа људске цивилизације, а управо тај технолошки развој омогућава и развој и усавршавање метода угрожавања како човека као појединца, тако и све оно што је створила његова цивилизација. Као што је наведено постоји више дефиниција критичне инфраструктуре, али у принципу

¹ Европски дефендогија центар, Бања Лука.

све се оне односе на средства и имовину која је кључна за неометано функционисање економије и друштва. У САД савремени теоретичари критичну инфраструктуру дефинишу на следећи начин “Критична инфраструктура и основни ресурси (*Critical infrastructure and key resources - CIKR*) је појам који се односи на широк опсег различитих средстава и имовине који су неопходни за свакодневно функционисање друштвених, економских, политичких и културних система у Сједињеним Америчким Државама. Било какав прекид у елементима критичне инфраструктуре представља озбиљну претњу за правилно функционисање ових система и може довести до оштећења имовине, људских жртава и значајних економских губитака” (Murray, 2012).

Слично дефинисање појма критичне инфраструктуре можемо наћи и код аустралиских аутора који је дефинишу на следећи начин: “Критична инфраструктура представља оне физичке објекте, ланце снабдевања, информационе технологије и комуникационе мреже, које би ако се униште или на дуже време онеспособе, могле значајно утицати на друштвено или економско благостање нације, или би утицале на способност Аустралије да одржи националну одбрану и обезбеди националну сигурност” (Division of the Attorney-General’s Department, 2003).

За разлику од САД и Аустралије у Европској унији можемо наћи две дефиниције критичне инфраструктуре које преовладају на европском континенту, а то су „Критична инфраструктура представља имовину, систем или његов део који се налази на територији земље чланице и који је неопходан за одржавање кључних друштвених функција, здравства, безбедности, сигурности, економског или социјалног благостања, а чије би ометање или уништење имало значајан утицај на земљу чланицу” и ”Европска критична инфраструктура – ЕКИ подразумева критичну инфраструктуру лоцирану на територији земље чланице, чије би ометање или уништење имало значајан утицај на бар две земље чланице. Значај поремећаја у функционисању елемената критичне инфраструктуре треба да се процени на основу критеријума међузависности. То подразумева ефекте настале као резултат међусекторске зависности од других типова инфраструктуре” (Council Directive 2008/114/EC, 2008).

Као што смо видели схватање појма критична инфраструктура веома је широко и све теже постаје наћи секторе који нису критични. Ипак, примећено је да се савремена теорија и пракса све више фокусира за заштиту комуникационе и информационе инфраструктуре, где могу настати огромне финансијске штете или штете од отицања података.

1. Дефинисање националне критичне инфраструктуре

Као што је веома тешко дефинисати појам критичне инфраструктуре, још је теже навести све оно што би обухватала једна национална критична инфраструктура. Међутим, цитирајући *J. Moteff and P. Parfomak*, и њихово

дела „Critical Infrastructure and Key Assets: Definition and Identification“, као и „National Infrastructure Protection Plan“, можемо навести да једну националну критичну инфраструктуру оквирно чине следећи елементи/системи:

- Информације и комуникације (телекомуникације, мреже, интернет)
- Електрична енергија
- Транспорт
- Нафта и гас (снабдевање, транспорт, рафинација, дистрибуција)
- Банкарство и финансије
- Вода и службе за хитне случајеве
- Влада (+војска) (Moteff and Parfomak, 2009).

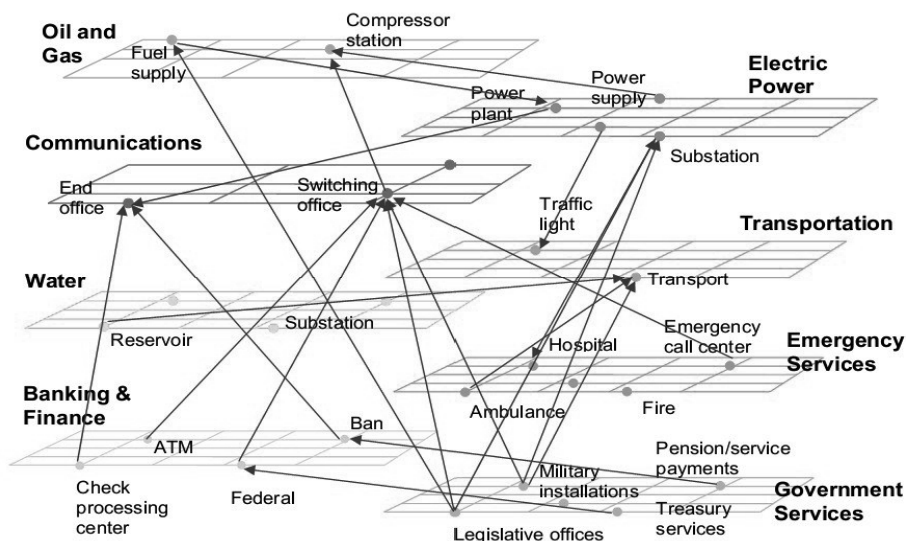
У оквиру директиве 2008/114/ЕЦ одређени су елементи / сектори за које је потребно дефинисати критичну инфраструктуру, наведени су у Табели 1.

Сектор	Подсектор	
I Енергија	1. Електрична енергија	Инфраструктура и објекти неопходни за произвоњу и пренос електричне енергије
	2. Нафта	Производња нафте и рафинисање
	3. Гас	Производња гаса и рафинисање
II Транспорт	4. Друмски транспорт 5. Железнички транспорт 6. Ваздушни транспорт 7. Транспорт унутрашњим пловним путевима 8. Превоз океаном и морима	

Табела 1. Сектори критичне инфраструктуре у Европској Унији

Критичне инфраструктуре у оквиру једне државе представљају сложене “системе система”. Велики значај који инфраструктуре идентификоване као критичне имају на друштво, обавезује на стварање довољно добрих сигурносних-безбедносних мера које ће служити за умањење ризика од прекида рада. Међузависности обично нису довољно добро истражене и поремећаји у оквиру једне инфраструктуре лако могу да се пренесу у друге. Критичне инфраструктуре су повезане на различитим нивоима и квар на елементу једне инфраструктуре може лако да се одрази на елементе друге и обротно.

Уопште гледано, између критичних инфраструктура међузависност је врло изражена, што је илустровано и Слика испод 1.

Слика 1. Међузависности између различитих инфраструктура

Из слике 1 јасно је уочљиво да између сектора телекомуникација и великог броја елемената осталих инфраструктура постоји веома велика повезаност. Скоро сви елементи везани за услуге производње и дистрибуције електричне енергије, воде, гаса и сл. имају захтеве за комуникацијом у одређеном облику. Са друге стране, комуникациони сектор у многоме зависи од других сектора. На основу тога можемо закључити да телекомуникациони сектор представља инфраструктуру чија је позиција централна и да разумевање и моделовање ризика повезаних са прекидом комуникација треба да имају приоритет у разматрању КИ, ради повећања нивоа јавне сигурности и отпорности инфраструктура на нежељене утицаје.

2. Критична инфраструктура у Европској Унији

За подршку потреба обезбеђења доступности, поузданости и одрживости кључне инфраструктуре Европске уније-ЕУ, Европска комисија је покренула Европски програм за заштиту критичне инфраструктуре (*European Programme on Critical Infrastructure Protection - EPCIP*) са нагласком на идентификацију и именовање Европске критичне инфраструктуре ЕКИ, као и процену потреба за побољшање њене заштите. Гледано историјски овај процес око ЕПЦИП отпочео је са реализацијом још давне 2004. године када је Европски Савет иницирао рад на програму заштите критичне инфраструк-

туре (*Critical Infrastructure Protection – CIP*). Наведена иницијатива од стране Европског Савјета у наредним годинама резултирала је усвајањем разних докумената међу којима су: Европски Зелени папир усвојен 2005. године, Европски програм за заштиту критичне инфраструктуре ЕПЦИТ усвојен 2006. године, Директива 2008/114/ЕЦ усвојена 2008. године и Интерна стратегија заштите (*EU Internal Security Strategy*) усвојена 2010. године.

Усвајањем Директиве Европског Савета 2008/114/ЕЦ из 2008. године која представља саставни део ЕПЦИП програма, дефинисана је критична инфраструктура у оквиру ЕУ, као и заједничке процедуре за идентификацију и означавање европске критичне инфраструктуре ЕКИ. Даље, овом директивом, дефинисан је и заједнички приступ у процени потреба за побољшавањем заштите, као и све ризичне приступе са првим приоритетом претње од тероризма.

Наведена директива представља основу за наредне кораке у дефинисању критеријума за критичну инфраструктуру. У Анексу III овог документа дефинисане су процедуре, које свака земља чланица треба да имплементира, кроз неколико консеквентних корака, ти кораци су наведени у табели испод (табела 2):

Корак 1	Свака земља чланица треба да примени секторске критеријуме са циљем креирања иницијалне селекције критичне инфраструктуре у оквиру сектора.
Корак 2	Свака земља чланица треба да примени дефиницију критичне инфраструктуре сходно Члану 2(а) на потенцијалне КТИ идентификоване након Корака 1. За инфраструктуре које се користе за пружање основних сервиса, у обзир треба да се узму доступност алтернативне инфраструктуре, као и трајање прекида/успостављања сервиса.
Корак 3	Свака земља чланица треба да примени прекогранични елемент за дефинисање ЕКИ сходно Члану 2(б) на потенцијалне ЕКИ које су прошле прва два корака ове процедуре. За потенцијалну ЕКИ која задовољава дефиницију прмењује се следећи корак процедуре. За инфраструктуре које се користе за пружање основних сервиса, у обзир треба да се узму доступност алтернативне инфраструктуре, као и трајање прекида/успостављања сервиса.
Корак 4	Свака земља чланица треба да примени унакрсне критеријуме за преостале ЕКИ. Унакрсни критеријум треба да узме у обзир: озбиљност напада; и за инфраструктуре које се користе за пружање основних сервиса, доступност алтернативне инфраструктуре, као и трајање прекида/успостављања сервиса.

Табела 2. Кораци у дефинисању критеријума за критичну инфраструктуру, према директиви 2008/114/ЕЦ

Усвајањем наведене директиве учињен је први корак у идентификацији и одређивању Европске критичне инфраструктуре – ЕКИ, као и потреби да се унаприједи њихова заштита. У оквиру ње наглашено је да се односи на сектор енергетике и транспорта али и да је треба размотрити са посебним освртом на процену утицаја међу секторима, а посебно у односу на сектор информационах и комуникационих технологија. Колико је дефинисање критичне инфраструктуре озбиљан и захтеван процес, и да једанпут донет документ не значи да је њиме све решено сведочи да је процес ревизије, односно, прва ревизија Директиве отпочела у јануару мјесецу 2012. године.

3. Критична инфраструктура у БиХ

Већина развијених држава у свету до данас су већ идентификовале своје критичне инфраструктуре. Међутим, у региону Југоисточне Европе врло мало или скоро ништа се није урадило по питању дефинисања националних критичних инфраструктура.

Највећи искорак у процесу одређивања националне критичне инфраструктуре реализовала је Р. Хрватска као пуноправни члан Европске уније, која је усвојила Закон о заштити националне КИ који је на снази од 18.05.2013. године. Овим законом Р. Хрватска је чланом 4. дефинисала шта спада у њену критичну инфраструктуру.

Остале државе Југоисточне Европе, а међу њима и БиХ, су веома мало урадиле по питању дефинисања националних критичних инфраструктура, и поред тога што поседују све неопходне услове за доношење једних таквих правних аката.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Развој системског приступа, кроз институционалне и легислативне оквире представља основни услов за идентификовање критичне инфраструктуре и њено интегрисање у ширу европску критичну инфраструктуру. Подизање свести о потреби дефинисања критичне инфраструктуре и критичних система и мрежа и начина њихових заштите треба да буде дио политике развоја критичне инфраструктуре, у коме ће се јасно знати надлежности за дисиминацију информација о значају и заштити критичне инфраструктуре. Надам се да ће власти у БиХ искористити све расположиве институционалне и правне оквири како би у блиској будућности дефинисали своје критичне инфраструктуре, као и мере које требају предузимати на њеној заштити, чиме би директно допринели повећању безбедности свих нас који живимо на просторима БиХ.

ЛИТЕРАТУРА

- “Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection,” *Official Journal of the European Union L*, pp. 345-375, 23.12.2008.
- A Division of the Attorney-General’s Department (2003), *Critical Infrastructure Emergency Risk Management and Assurance*, Emergency Management Australia.
- European Commission, “Commission staff working document on the review of the European Programme for Critical Infrastructure Protection (EPCIP),” European Commission, 2012.
- Homeland Security (2009), *National Infrastructure Protection Plan*, Homeland Security.
- J. Moteff and P. Parfomak, (2004), *Critical Infrastructure and Key Assets: Definition and Identification*, The Library of Congress, Congressional Research Service.
- T. G. A.T. Murray, “Critical infrastructure protection: The vulnerability conundrum,” *Telematics and Informatics*, vol. 29, no. 1, February 2012.

Abstract

Rapid changes in international relations, crisis and compounded security threats have become part of our everyday life. This kind of environment is characterized by a phenomenon more and more transnational security threats which are becoming a threat to man as well as to an individual and infrastructure facilities which he has created. Consequently, individual protection and protection infrastructure facilities (or the system these facilities) whose security endangering endanger the lives and health of people in a certain narrower or wider imperatives is today’s security structures both at local and regional level. For all the above, the aim of this work is that “an ordinary man” closer to the notion of critical infrastructure, what it means for the functioning of a society, and that is why her protection is becoming imperatives in Arrivals time.

Key words: the state, the individual, security, protection, infrastructure.

ПОЛИТИКОЛОШКИ АСПЕКТИ УГРОЖАВАЊА КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Прелиминарно саопштење

UDK 316.334.3:323.282

Давор Стрика, ма¹

Апстракт: У савременом свијету појам заштитне и сигурности критичне инфраструктуре је врло значајан. Након заштитне сигурности појединца, заштитна друштвено бијних капацитета и институција је слједећи приоритет државне бриге. До угрожавања критичне инфраструктуре долази услед многих разлога. У овој раду говорићемо о полицијском насиљу као начину угрожавања критичне инфраструктуре.

Кључне ријечи: критична инфраструктура, насиље, полицијско насиље

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Свако друштво посједује одређене капацитете и објекте које су од опште-друштвеног значаја. Такви капацитети се називају критична инфраструктура. „Критична инфраструктура јесте већ у својој суштини дефинисана као они капацитети, процеси или објекти који су нужно потребни за нормално функционисање шире друштвене заједнице“ (Чалета, 2010). Према томе, врло је битно осигурати безбједност и сигурност таквих капацитета, како би се омогућило нормално функционисање друштва.

Појам сигурности представља једно од најважнијих питања у политичким наукама и политичкој теорији. Човјек као људско биће, од свога постанка тежи ка сигурности и заштити. Та сигурност се остварује на различите начине. Сигурност државе, друштва, нације, представља задаћу и обавезу институција система. Сигурност представља колективно добро, те колективни интерес једне заједнице, али и појединца. Лок је сматрао да су

¹ Аутор је мастер политичких наука на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Контакт: strilebl@hotmail.com

основна права сваког човјека, право на живот, слободу и имовину. Шта су то него питања бездједности и сигурности појединца. Са друге стране, Хобс говори о природном друштвеном стању у коме је човјек, човјеку, вук. У таквим условима, побјеђује насиље и природни нагон човјека да другог човјека потчини себи. Ипак, Хобс закључује да су се људи одrekli дијела првобитне слободе, како би формирали и конституисали политичку заједницу. Отјелотворену у држави са законима и уставом, како би на тај начин створили бездједнију и сигурнију околину. Хобс сматра да само ограничавањем своје слободе, можемо бити сигурни, а самим тим и слободни. Па ипак, свако друштво и политичка заједница, суочени су са ескалирањем насиља. Проблем настаје уколико је то насиље јаког интензитета, чиме доприноси већој и широј деструкцији институција система и политичке заједнице, те самим тим доприноси и доводи до угрожавања критичне инфраструктуре.

Дакле, у овоме раду показаћемо и представићемо врсте угрожавања сигурности и стабилности одређеног политичког система са политиколошког аспекта. Критична структура, као систем, скуп институција и средстава, служи за обезбјеђивање сигурности, бездједности и заштите грађана, те нормално функционисање друштва. Највећи изазови нормалном и континуираном функционисању критичне инфраструктуре у политиколошком аспекту представљају сукоби, немири, демонстрације, протести, побуне, тероризам, рат, тј. политичко насиље.

1. Значај критичне инфраструктуре

Када говоримо о критичној инфраструктури она се у теоријским анализира дефинише: „Као скуп физичких и виртуелних система и средстава који су кључни за нормално функционисање државе. „Критична инфраструктура обухвата поједине институције јавног и приватног сектора, канале дистрибуције и “мреже” особа и информација које гарантују несметан и континуиран проток људи, роба, сервиса, услуга, што је кључно за стабилност економског, социјалног и безбедносног система земље. Кризне и ванредне ситуације у највећем броју случајева проузрокују оштећења на инфраструктурним системима, чиме ремете устаљене начине и методе снабдевања становништва, привреде и других корисника који су директно зависни од њиховог функционисања“ (Јаковљевић и Гачић, 2012).

Дакле, застој у свакодневном функционисању инфраструктурних капацитета може проузроковати кризне ситуације, кризно стање и самим тим ванредне околности. Али и криза политичког система и ескалација политичког насиља у одређеној држави може проузроковати кризне ситуације и опасности по критичну инфраструктуру. Врховни и главни циљ државе је заштитити животе својих грађана, својих становника, те осигурати њихову бездједност. Па ипак, у свијету је све важније, након људских живота сачувати и заштитити систем критичне инфраструктуре.

На ефикасно функционисање критичне инфраструктуре у условима кризних и ванредних ситуација знатно утиче адекватна искоришћеност ресурса система, који могу помоћи да се успешно одговори на безбједносне изазове, ризике и пријетње. Дакле, критичној, виталној инфраструктури одређене државе и друштва штете свјесне и несвјесне радње, тј. предвидљиве и непредвидљиве околности. Непредвидљиве околности су елементарне непогоде и природне катастрофе које човјек, држава и систем не могу предвидјети нити спријечити. Са друге стране, постоје проблеми који могу довести до угрожавања критичне инфраструктуре усљед људског дјеловања и проблема са којима се суочава политички систем једне државе. Такви проблеми из политиколошког аспекта представљају проблеме политичког насиља, које држава може контролисати.

2. Појам насиља

Пријетње државној стабилности, а самим тим и критичној инфраструктури представљају разне кризне ситуације. Кризне ситуације са политиколошког аспекта и у политиколошкој литературу сведене су под појам политичког насиља.

Појам насиља и данас представља један од суштински спорних појмова у политичкој теорији. Под насиљем се углавном подразумјева кориштење силе, иако одређена група теоретичара сматра да се насиље не може подводити само под појмове пуке силе или физичке тортуре, тј. под насиљем не подразумјевамо само директно и физичко насиље.

Природна основа сваког насиља је жудња за посједовањем одређеног објекта. Дакле, насиље само по себи представља средство којим се покушава остварити одређени циљ. Насиљем се покушавају уредити односи у друштву, остварити одређена превласт, итд. Самим тим и политичко насиље се као једна од појава друштвеног насиља може сматрати као латентна примјена силе у сфери политике. Већина теоретичара појам насиља доводи у одређену корелацију са појмом моћи. Једна плејада аутора сматра да насиље подразумјева и настаје усљед одуства моћи, док друга група теоретичара сматра да су моћ и насиље уско повезани и зависни један од другог.

Оно што је карактеристика насиља јесте употреба сила. „Сила је средство остварења и одржавања моћи, а насиље је начин исказивања и спровођења моћи“ (Симеуновић, 2002: 146). Кроз тај смисао и Вебер дефинише моћ: „Као кориштење сваке шансе да се сопствена воља спроводи у оквиру једног друштвеног односа, макар и против отпора и без обзира на чему се та шанса темељи“ (према: Симеуновић, 2002: 146). Ипак, потребно је нагласити да нити се моћ реализује само силом, нити је насиље обавезан начин реализовања моћи. Други теоретичари сматрају да сила не мора да буде у корелацији са моћи. Подразумјева се, наиме, да тамо гдје постоји сила да постоји и моћ, а да је сваки вид друштвеног и политичког насиља повезан са исказивањем друштвене, односно политичке моћи. Хобс је у десетом по-

глављу „Левијатана“ примјетио да сама перцепција нечије моћи доприноси реалном увећању потенцијала његове моћи. На примјер, уколико се нечија моћ процјењује од стране других већом него што су јој њене објективне материјалне и друштвене основе и домети, то свакако доприноси успјешности спровођења њеног утицаја, односно остваривања његових интереса и циљева као субјекта моћи у релевантној комуникацији. Жувнелу каже да без покоравања и наређивања нема моћи, док д’Ентреве сматра да моћ подразумева институционализовану силу.² Рајт Милс истиче да је крајњи вид моћи насиље.

Разумјевање и истраживање понашања појединца, тј. интерперсонално истраживање не објашњава сам концепт и природу насиља. Насиље³ се интригира као вид друштвене активности, као вид систематског спровођења те као појам у директној вези са кориштењем моћи. „Насиље није ни проста употреба силе, већ је њен рад као облик људске дјелатности у којој се директно или индиректно користи сила. Оно је дјелатност којом се неки чин, активност, радња или процес отпочињу, врше или заустављају, односно одржавају или разарају насупрот вољи и интенцији остварења интереса и задовољења потреба објеката насиља уколико је свјестан, односно насупрот његовој унутрашњој (природној) структури или законитостима, уколико се не ради о човјеку“ (Симеуновић, 2002: 151). Поставља се питање који су узроци политичког насиља, те да ли је насиље суштински атрибут човјека и политике.

Поводи за насиље су неограничени, али су узроци и основе насиља осјетљивији. Симеуновић сматра да се политичко насиље може сврстати у двије групе: „Теорије условљености које имају заједничку хипотезу о насиљу као понашању које није у човјековој природи, будући да се човјек рађа без агресивности и да тек временом одређени друштвени ставови и лична искуства условљавају код појединца увјерење о корисности насиља као средства остварења одређених интереса. И теорије природности које су све распрострањеније и по којима је насиље дубоко усађено у гене човјека, при чему се истраживачи понекад веома разилазе у детаљима, нпр. Да ли сви људи имају природну агресивност и у којој мјери“ (Симеуновић, 2009: 103). Хегел насиље уочава као уништење због уништења, као тоталну негацију

² Осим тога, сваки поредак, а посебно државни, директно, утиче својим обликом на расподелу моћи у оквиру одређене друштвене и политичке заједнице. Вебер показује како се економска, као и свака друга моћ, расподељује у оквиру заједнице. Реална расподела економске моћи, односно богатства, одвија се у привредном поретку. Вебер политичке партије види као организације које могу примјењивати сва средства за остваривање моћи.

³ Иако насиље није увијек нужно присутан пратилац политике, постоје ипак политички процеси и феномени који су чешће од других обиљежени насиљем. Један од таквих примјера представљале би револуције. Велики број аутора се истицао са тезом да насиље представља предуслов моћи те да се насиље користи за очување моћи. Међутим у случају есклације насиља, као што је примјер револуција тј.: „У борби једног насиља са другим, надмоћност власти је увијек потпуна. Али ова надмоћност траје само дотле док је структура моћи власти нетакнута, то јест док се наредбе власти слушају и док су армија или полиција спремне да употребе оружје“ (Арент, 2012: 169).

посебности и предметности објекта која наступа усљед његове некорисне и противовљне деструкције. „Узроке политичког насиља теба тражити у друштвеним односима. Иако има своје основе и у човјековој природи у виду потенције виолентног усмјерења човјекове природене агресивности, друштвени услови у конкретној друштвеној средини су ти који утичу да се та могућност развије, односно испољи и буде усмјерена. Зато и можемо рећи да се основни подстицаји за политичко насиље налазе, прије свега у ситуационој основи друштвеног живота, а не у људској природи, односно генима, јер су у ствари, социјални, економски, и други услови неког друштва, односно неке друштвене средине, ти који закономјерно рађају политичко насиље“ (Симеуновић, 2009: 104). Међутим, политичко насиље је условљено итекако и постојањем сукоба интереса који не морају бити интереси класа (могућ је нпр. сукоб интереса етничких, религијских и других сукоба, те сукоби унутар исте класе).

Дакле, политичко насиље унутар одређеног политичког система, тј. унутар одређене државе настаје усљед различитих околности и проблема. Од економских, политичких, социјалних, друштвених и религијских проблема, до различитих интереса, антагонистичких ставова између друштвених група и класа, итд. Усљед изражених разлика и насталих сукоба, долази до ескалације политичког насиља које може да доведе до озбиљних проблема, нарушавања елемената система критичне инфраструктуре, те до дугорочних посљедица по њено функционисање. Дакле, разорне посљедице политичког насиља, остављају врло често тешке посљедице по даље функционисање одређеног друштва, управо ради нарушавања критичне инфраструктуре у цјелини или њених дијелова.

3. Врсте и облици политичког насиља

Када говоримо о врстама насиља већина теоретичара се слаже да насиље можемо подијелити у физичко или психичко, тј. директно или индиректно. Осим тога, Симеуновић истиче да препознајемо институционално и структурално насиље, индивидуално и колективно, трајно и краткорочно. Па ипак, облици насиља су ти који својим манифестовањем могу директно да угрозе критичну инфраструктуру одређене државе. Симеуновић каже: „Политички облици политичког насиља су: пријетња силом, принуда, притисак, психофизичко злостављање, политичко убиство, атентат и диверзија (основни) и насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, судверзија, репресија, терор, устанак и рат (Симеуновић, 2002: 155).

Облици политичког насиља који могу највише наштетити критичној инфраструктури су: насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, устанак и рат.

1. Насилни протести: „Као насилне политичке нереде можемо одредити оне форме интерног политичког процеса које се испољавају кроз асоцијативно и деструктивно, политички мотивисано понашање

групе актера, које карактерише директна колективна употреба силе са претежно политичким инструменталним и симболичким садржајем“ (Симеуновић, 2002: 157-158).

2. Немири: врло често настају као резултат одређене жеље за промјеном. Након достизања свијести грађана о одређеном друштвеном питању и проблему. Насилни простести могу довести до значајног нарушавања критичне инфраструктуре. Један од најчешћих облика испољавања нереда јесу демонстрације. Карактеристика демонстрација је организовано, планско и циљано дјеловање.
3. Политичка побуна: можемо је одредити као вид личне или групне активности на плану супростављања званичним властима.
4. Тероризам: „Тероризам је политички мотивисана тактика која укључује пријетњу или употребу силе или насиља у којој тежња за публицитетом игра значајну улогу“ (Weinberg, 2004: 777). Циљеви и мете терориста су врло често дијелови критичне инфраструктуре одређене државе, јер на тај начин терористи покушавају да саботирају функционисање друштва, створе атмосферу страха, те допринесу урушавању одређеног политичког система.
5. Устанак: карактерише га много већа масовност и дјеловање на широј територији државе. Устанак као и остали видови побуне има организовано водство.
6. Герила: за герилу можемо рећи да представља борбено-организовану групу мобилних и наоружаних снага, које врло често имају подршку одређеног дијела локалног становништва, те која користи насилне политичке методе за освајање власти. Припадници гериле, врло често саботирају или уништавају дијелове критичне инфраструктуре одређене државе, како би на тај начин наштетили актуелној власти и политичкој номенклатури против које се боре.
7. Рат: „Рат је најжешћи и најокрутнији сукоб међу политичким заједницама са циљем да се непријатељ уништи или принуди на прихватање наметнутих услова мира. Најокрутнији су грађански ратови јер се воде непоштедно, уз огромне жртве цивилног становништва и разарање државних добара“ (Тадић, 1996: 182). У случају ратних дејстава, као најдеструктивнијег од свих облика политичког насиља, долази до најтежих повреда критичне инфраструктуре, те до најдугорочнијих посљедица за њено даље функционисање.

Све наведене видове политичког насиља карактерише кориштење силе, насилних метода и деструктивних акција. Од протеста и немира, као најсуптилнијих облика политичког насиља, па преко политичких побуна, до тероризма, устанка и рата, као најдеструктивнијих облика политичког насиља. Међутим, поред угрожавања људских живота, највећу опасност за одређено друштво, политичко насиље доноси угрожавањем нормалног функционисања критичне инфраструктуре и свега онога што она предста-

вља. Угрожавањем функционисања критичне инфраструктуре нарушава се нормално функционисање једног друштва, те се нарушава сама безбједност друштвено-политичког система.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У овоме раду бавили смо се питањима угрожавања критичне инфраструктуре усљед политичког насиља. Представили смо појам насиља, говорили о његовим карактеристикама, узроцима ескалирања, те смо предочили врсте и појавне облике политичког насиља. Уочили смо да у случају ескалације насиља или манифестовања било којег од наведених облика политичког насиља, може доћи до озбиљног угрожавања критичне инфраструктуре. Уништавајући тако њене способности и капацитете, нарушавајући потребну трајност и непрекидност њеног дјеловања.

Наношење штете критичној инфраструктури, уништење или нарушавање природним катастрофама, тероризмом и организованим криминалом и други облици злонамјерног поступања, могу имати изузетно негативан утицај на безбједност држава и благостање грађана. Према томе, један од основних циљева државе треба да буде смањење рањивости и повећање отпорности националне критичне инфраструктуре.

На државама и на њеним владама је да широким дијапазоном мјера, развијеним стратегијама и акцијама, увтрде начине спрјечавања политичког насиља, те самим тим, његово деструктивно дјеловање на критичну инфраструктуру. Спрјечавањем политичког насиља, које се манифестује по цијелом друштву и држави, цијелом систему, спрјечава се угроженост критичне инфраструктуре, ради се на осигуравању њене безбједности, али самим тим утиче се и на обезбјеђивање сигурности грађана.

ЛИТЕРАТУРА

- Арент, Х. (2012), *О Насиљу*, Београд, Нова српска политичка мисао.
- Јаковљевић, В., Гачић, Ј. (2012), *Заштита критичне инфраструктуре у кризним ситуацијама*, Међународна научна конференција *Менаџмент 2012*, Младеновац.
- Симеуновић, Д. (2002), *Теорија Полицике*, Београд, Наука и друштво.
- Симеуновић, Д. (2009), *Увод у полицичку теорију*, Београд, Институт за политичке студије.
- Тадић, Љ (1996), *Полициколошки Лексикон*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.

- Чалета, Д. (2010), “Кришична инфраструктура и значај осигуравања њеној нејрекидној гјеловања” а&с Адриа Стручни магазин за комплетна сигурносна рјешења, Сарајево, ДТП&Арт Дизајн.
- Weinberg, L. (2004), *The Challenges of Conceptualizing Terrorism, Terrorism and Political Violence*, Reno, Nevada, University of Nevada.

Abstract

In modern world, concept of protection and security of critical infrastructure is very important. After protection of individuals, protection of socially important capacities is next priority of the state care. Risk and danger for critical infrastructure comes due to many reasons. In this work we will talk about political violence, as the way of threats and risks for normal functioning of critical infrastructure.

Key words: critical infrastructure, violence, political violence

ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ И ЗАШТИТА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Прейходно саопшћење

UDK 502.11:316.334.5

Вања Нишић¹

Апстракт: У савременом друштву еколошки проблеми су у фокусу интересовања многих научника и истраживача. Њихова експанзија допринијела је угрожавању природне средине на глобалном нивоу. Узроци као што су: рапидан раст циановних алги, сиромаштво, урбанизација и технолошки развој допринијели су њиховој експанзији. Циљ овог рада јесте да укаже на пораст еколошких проблема у савременом друштву, заштим чињеницу да је угрожене средине све више, а здраве све мање, као и то да су ови проблеми глобалног карактера.

Кључне ријечи: еколошки проблеми, заштите, социјална екологија, савремено друштво, животина средина

УВОД

Последњих година непрекидно расте дјеловање човјека на природну средину које за резултат има негативне промјене, при чему је природна средина у великој мјери нарушена. Под притиском су се нашли вода, ваздух, земљиште, флора, фауна, здравље људи и уопште опстанак планете Земље. У том случају човјек и природа не могу се посматрати одвојено већ у једном систему природа-друштво. Иако се први еколошки проблеми појављују доста рано, још у вријеме неолитске револуције, њихова ескалација наступа доста касније. То потврђују разна истраживања теоретичара и научника који су сугерисали на све већу учесталост природних непогода које су се утростручиле у овом вијеку, затим неконтролисана експлоатација природ-

¹ Мастер студент на студијској групи социологија, на Факултету политичких наука Универзитета у Бањалуци. Кореспонденција: vanjanisic@gmail.com

них богатстава, нарушавање природних станишта, све учесталија употреба хемијских средстава, пестицида и нуклеарног отпада, довели су до истребљења појединих биљних и животињских врста. Својим дјеловањем и погрешним односом према природи човјек је изазвао еколошку кризу, која води ка еколошкој катастрофи. Искориштавајући природу човјек се руководи личним мотивима гледајући је као средство, а не као дио себе.

Еколошки проблеми нису само проблеми локалног или регионалног карактера, него су проблеми глобалног карактера. Нарушавање еколошке равнотеже настаје као посљедица човјекове радне дјелатности, гдје човјек нарушава природу и ствара производе, при томе долази и до угрожавања човјековог интегритета и његовог опстанка на планети Земљи. Савремено друштво мора да обрати пажњу на упозорења научника и стручњака који се баве стањем животне средине, који упозоравају да је незагађене животне средине све мање, а загађене све више. Данас је сасвим очигледно да однос људи према околини прелази критичне границе и да се све више у фокус интересовања како теоретичара и научника, тако и појединаца намећу питања: гдје је граница равнотеже у односу човјека према природи? Шта је узрок деструкције животне средине? Како промјенити садашњи начин експлоатације животне средине да би она остала амбијент у којем човјек треба да живи? Којим механизмима и на који начин заштитити животну средину од негативних утицаја? Одговоре на ова питања у великој мјери требало би да нађемо у социјалној екологији, која се заснива на теоријском и емпиријском истраживању социолошких аспеката дате проблематике, али истовремено она отвара и питања на којима ће се заснивати стратегија друштвеног развоја, научно-критичко мишљење и постојање човјечанства. Социјална екологија рјешење еколошких проблема види у стварању нових друштвених структура које ће узимати у обзир однос друштво-природа. Као посљедица јављају се разни еколошки покрети и организације за заштиту животне средине, те биљног и животињског свијета.

Циљ овог рада јесте да укаже на еколошке проблеме и значај животне средине за планету Земљу и људску цивилизацију. Данас је све више загађене средине, а еколошки проблеми су све више под лупом критике у савременом друштву. У оквирима овог рада сугеришемо на питања као што су: Који су узроци све веће експанзије еколошких проблема? На који начин технологија угрожава животну средину? Какве су посљедице угрожавања животне средине? Које мјере треба подузети у рјешавању социоеколошких проблема и слично? Ова питања су значајна како за научнике и истраживаче, тако и појединце.

1. Социјална екологија и еколошки проблеми

Настанак социјалне екологије везан је за објективне процесе у друштвеном развоју и развоју саме науке. У складу с тим еколошки проблеми не могу се посматрати одвојено од друштвених проблема. Развој социјалне

екологије подстакнут је потребом да се развија еколошка свијест, да се унаприједи и очува животна средина од утицаја савременог друштва. Угроженост еколошке равнотеже и њено нарушавање, не настаје само као сукоб појединаца или група, са његовом природном средином, већ и као посљедица сложеног односа три система природног, техничког и социјалног.² Дециднија сазнања о односима ових система тражила су њихово истраживање и теоријско промишљање са становишта глобалног односа природе и друштва.³

Социјалном екологијом анализира се и дефинише однос човјека и животне средине, гдје се анализира утицај човјека на животну средину, и обратно. Ово је заправо један узајаман однос гдје се полази од чињенице да је човјек природно, али и друштвено биће. Према Комрову, социјална екологија за свој предмет проучавања треба да има вишеструке и вишезначне односе у систему друштво-техника-природна средина, да открива опште законе међудејства људског друштва и природе и да указује на могућности и путеве оптимизације и хармонизације односа у систему односа друштво-природа.⁴ Ако бисмо одвојили еколошке од социјалних проблема тешко бисмо разумјели узроке еколошке кризе и узроке нарушавања животне средине. Човјек је постао главни загађивач своје животне и радне средине користећи се све више технолошким развојем, урбанизацијом и демографском експанзијом, угрожавајући све више свој опстанак. Систем друштвеног развоја ствара све више велике еколошке проблеме па је задатак социјалне екологије да нађе узроке тих проблема, да сагледа могуће посљедице по друштво и да понуди рјешења за настале еколошке проблеме.

Због једноставније анализе еколошке проблематике неопходно је дефинисање термина еколошка свијест, еколошка култура и еколошка криза које су уједно и важне компоненте социјалне екологије.

Према Шушњићу еколошка свијест дефинише се као духовну димензију која обухвата стечена знања и навике, усвојене вриједности, увјерења, прихватање норми о томе шта је природној средини здраво и квалитетно, а шта није и на који начин се у постојећим условима може побољшати свијест и квалитет живота људи. У савременом друштву многи су заборавили на будућа покољења која нам долазе и да човјек не треба да буде само оријентисан материјалистички и потрошачки, већ да је свјестан чињенице да природу и окружење у којем живи не треба да нарушава. Човјек има право на природу јер је дио ње, али то право не подразумијева њено нарушавање и бескрупулозно исцрпљење, тј. претварање у потрошно добро, већ значи потребу за сопственом репродукционом основом.⁵

Особе се „на различите начине понашају у свакодневном животу. Еколошком културом се изражава однос човјека према животној средини. Преду-

² Ж. Д. Марковић, *Социјална екологија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2005, стр.58.

³ Иван Цифрић, *Социјална екологија*, Загреб: Глобус, 1989, стр. 333.

⁴ Комаров Виктор Димитријевич, *Наука*, Москва,1994, стр. 64.

⁵ Иван Цифрић, *Социјална екологија*, Загреб:Глобус, 1989, стр.175.

слов за то јесте посједовање еколошке свијести, али из развијене еколошке свијести не морају увијек произаћи адекватни обрасци понашања и дјеловања, тада кажемо да појединац нема изграђену еколошку културу”.⁶ Еколошка култура је дио опште културе, која своје стање рефлектује на еколошку културу. У савременом друштву све развијеније земље имају висок степен еколошке културе која посматра однос човјека на релацији човјек-природа. Еколошка култура односи се на културу становања, културу његовања зелених површина, културу људских односа, културу просторног уређења околне, урбану културу итд.

Да би остварио што бољи животни стандард човјек је све више уништавао природне ресурсе, загађивао животну средину, уништавао биљне и животињске врсте и на тај начин све више допринио уништавању природне средине у којој живи. Технолошки развој, индустријализација и урбанизација допринијели су повећању нивоа животног стандарда, али у тој трци за бољим стандардом човјек је заборавио да води рачуна о животној средини и допринио је њеној деструкцији изазивајући све веће еколошке проблеме и стварајући еколошку кризу.

Друштвено политички оквир може да допринесе у анализирању поријекла проблема животне средине, посљедица које су настале и да понуди могућа рјешења насталих еколошких проблема. Политичка екологија служи за:

- разумијевање одлука које друштва доносе о природној околини у контексту њихове политичке околне, економског притиска и социјалних регулација;
- посматрање како неједнаки односи међу друштвима утичу на природну околину;
- информисање политичара и организација о комплексности њихове околне и развоја, доприносећи тако бољем управљању околином.⁷

Вотс политичку екологију дефинише као разумијевање комплекса односа између природе и друштва кроз анализу форми приступа и контроле над ресурсима и њихове посљедице за еколошко здравље и одрживо кружење.⁸ Такође, аутори као што су Хаксли, Ерлих, Мидоуз, Пестел, Ензенсбергер и други бавили су се предметом и циљевима политичке екологије, као и односом политике као друштвене дјелатности и њеног утицаја на стварање, али и рјешавање еколошких проблема.

Сугеришући на значај политичке екологије Хаксли у свом раду *Полиитика екологије, иишање оисџанка* из 1963. године упућује на проблеме који могу да доведу у питање опстанак људске цивилизације. По њему рапидан раст становништва може да доведе до трајних посљедица на социјалном,

⁶ Миленко Кундачина, *Факџори осџосодбавана ученика у заиџиџи живоиџне средине*, Ужице: Учитељски факултет, 1998, стр. 22.

⁷ Душко Вејновић и Слободан Симић, *Еколошка безбједносџ и социјална екологија*, Бања Лука: ЕДЦ, 2014, стр.16.

⁸ Watts, M.J. "Political Ecology", у: *A Companion to Economic Geography*, Sheppard, S., Barnes, T., Blackwell, Publishers, Malden (MA), 2000, стр. 257.

економском и политичком нивоу. Такође, велики проблем представља и употреба технологије у сврхе које имају негативну конотацију по људску врсту (нпр. вођење ратова). Затим угрожавање природе, односно суочавање друштва са еколошком катастрофом. „Како људска раса намјерава да преживи, и ако је могуће да пуно побољша интиристички квалитет својих чланова? Да ли намјеравамо да живимо на овој планети у симбиотичкој хармонији са нашом средином? Или би радије да будемо безобзирно глупи, па да живимо као паразити убице и самоубице који ће убити свог домаћина и тако уништити себе... Подређена политика опстанка, среће и личног испуњења требало би да заузме одузето мјесто од стране политике моћи, националистичке идолатрије и трајне бједе.⁹

Социјална екологија је спона између економије, екологије и политике. Она треба да укаже на димензије еколошке кризе и на њена могућа рјешења. Такође, њен предмет проучавања јесте однос политике као друштвене дјелатности на стварање еколошких проблема, али исто тако која рјешења може да понуди политика у рјешавању еколошких проблема. Према Надићу политика није само дјелатност државе и усмјеравање друштва у одређеном правцу ради ефикаснијег задовољавања људских потреба и вишег квалитета живота, гдје подразумијева не само одређени ниво животног стандарда (схваћеног као потрошачко друштво) већ и квалитет животне средине.¹⁰

Еколошки проблеми не могу се посматрати издвојено и одвојено од економских и политичких процеса који се одвијају пред нашим очима, управо ти процеси захватају и друга подручја и активности људи, укључујући и подручје екологије.

2. Екологија и заштитна у кришичној инфрасирукуири

Услед нарушавања еколошке равнотеже долази до посљедица у виду елементарних непогода, као што су поплаве, земљотреси, одрони земљишта, пожар, суша, град, мразеви, вјетар, снијег, епидемија, болести и слично. До земљотреса долази услед помјерања тектонских плоча, што се манифестује у виду подрхтавања тла. Јачина земљотреса, као и какве ће посљедице имати зависи од више фактора (количина ослобођене енергије, дубина хипоцентра, удаљеност епицентра и слично). Наука која се бави проучавањем земљотреса назива се сеизмологија, али чак и на основу анализа и проучавања земљотреса тешко је предвидјети када ће се појавити и какве ће посљедице имати. Пожари такође су велика пријетња и опасност по човјека и друштво. Они представљају неконтролисано горење животне околине које може да има опасне посљедице по људски живот. Иако, постоје одређе-

⁹ Више о томе видјети у: Aldous Huxley, *The Politics of Ecology. The Question of Survival*, Santa Barbara: Published by The Center for the Study of Democratic Institutions at Santa Barbara, 1963, стр. 6.

¹⁰ Дарко Надић, “Еколошко образовање политиколога”, у: Заштита радне и животне средине у систему националног и европског образовања, XIII научни скуп Човек и радна средина, Ниш: Факултет заштите на раду, 2005, стр. 470.

не мјере и предострожности пожари су честа појава, најчешће у љетњим периодима. Поплаве настају усљед природних сила или других узрока што се манифестује у виду концентрације великих количина воде што такође, угрожава животну околину и људске животе. Насупрот поплава су суше које такође узрокују посљедице опасне по људски живот. Оне настају када се на неком подручју појави мањак или потпуна несташица воде у одређеном временском раздобљу. Најтежа посљедица суше јесте глад, која изазива губитке људских живота. Ове природне катастрофе имају негативне посљедице по људски живот, стога је потребно предузети мјере заштите и предострожности како би се људи заштитили у ванредним околностима.

Мјере заштите подразумевају да постоје унапријед припремљене активности које се користе у случају елементарних непогода и ванредних ситуација. У ванредним ситуацијама потребно је предузети посебне мјере, снаге и средства, као и интензиван рад да би се ријешили настали проблеми. „Ресурси идентификовани као кључна критична инфраструктура углавном обухватају: систем снабдјевања електричном енергијом, финансијски и банкарски систем, телекомуникације, складишта и транспорт гаса и нафтних производа, систем за водоснабдјевање, сектор транспорта, индустрију, службе у ванредним ситуацијама, полицију, ватрогасну службу, као и сектор одговоран за континуитет функционисања владе. Мјере које су неопходне у заштити критичне инфраструктуре обухватају једанаест сектора: вода, аграрни сектор и храна, службе у ванредним, област јавног здравства, индустријски сектор, телекомуникације, транспорт, финансије и банкарство, хемијеске и друге хазардне супстанце, поштанске услуге и услуге испоручивања.“¹¹ У ванредним ситуацијама долази до нарушавања основних еколошких услова, због чега је потребно организовати превентивно медицинско-еколошку заштиту, као и заштиту посљедица таквог стања. Планирање и мјере цивилне заштите обухватају: координацију и сарадњу са надлежним државним органима; процјену угрожености од елементарне непогоде; одлуку о организацији и функционисању цивилне заштите у систему заштите и спашавања. Заштиту и спашавање проводе грађани, државни органи, предузећа и друга правна лица, јединице, штабови, повјереници цивилне заштите и службе заштите и спашавања.

3. Деструкција животног средине

Деструкција животне средине представља озбиљан проблем савременог друштва. Овај проблем постаје све више фокус интересовања многих аналитичара, истраживача и научника. Све више постајемо свјесни чињенице да је загађене животне средине све више, да су бројни елементи у њој угрожени, као и када се једном наруше еколошки односи тешко да се могу вра-

¹¹ Више о томе видјети у: Јаковљевић Владимир и Гачић Јасмина, *Заштита критичне инфраструктуре у кризним ситуацијама*, http://www.meste.org/konf/Arhiva/Man_2012/pdf/RADOVI/Jakovljevic.pdf (преузето: 2.7.2015)

тити у првобитно стање. Сви еколошки проблеми са којима се суочава планета Земља настају из друштвених проблема и не могу се разумијети без анализе друштвених проблема. Одвајање еколошких од социјалних проблема довело би до погрешног разумијевања растуће кризе животне средине. Начин на који се остварује интеракција људских бића кључан је за суочавање еколошке кризе и деградације животне средине. Савремено друштво мора да обрати пажњу да је незагађене животне средине све мање, а угрожене и деградиране све више.

Елементи животне средине су: вода, ваздух, земљиште, енергенти, разноликог биљног и животињског свијета. Сваки од ових елемената може се теоријски анализирати посебно, али су они дио недељиве цјелине система живота. Ови елементи појединачно се мијењају, на њих дјелују различити услови и узроци.

Главни узроци деструкције животне средине су: раст становништва, сиромаштво, индустријализација, техничко-технолошки развој, урбанизација, климатске промјене и природне катастрофе.

Пораст становништва на планети Земљи довео је до значајних штетних посљедица за животну средину које су настале од стране човјека.

Пораст становништва води ка све већој и држој производњи хране, што за посљедицу има велику употребу хемијских супстанци које утичу на земљиште и даљим испаравањем у ваздух утичу на многе друге процесе у природи које се одражавају на животну средину. Статистички посматрано број Азијца повећава се за 30 милиона годишње, Американаца за 10 милиона, Африканаца за 6 милиона и Европљана за 4 милиона. Упркос разним епидемијама, ратовима, високој смртности дјеце и слично, број становника на планети Земљи и даље рапидно расте. Стручњаци из Уједињених нација процјењују да планета Земља може да поднесе око 14 милијарди становника, али то би захтјевало повећану производњу хране и осталих неопходних ресурса за живот. Проблем велике противријечности економских и демографских претпоставки развоја може озбиљно да угрози планетарну социјалну равнотежу.

Процес масовне урбанизације и индустријализације претендирали су на што виши животни стандард, што је за посљедицу имало велику загађеност ваздуха, која је водила ка све већем глобалном загријавању које пријети читавом човјечанству. Технолошке иновације допринијеле су лакшем начину живота, али њихова примјена имала је и негативна обиљежја по животну средину. Посљедних деценија техничко-технолошки развој имао је многе негативне конотације за животну средину, наносећи велику штету људима, угрожавајући њихово здравље и штетећи њиховом животу. Штетне посљедице манифестују се у виду угрожавања земљишта, загађивања воде и ваздуха, загађивања природе, нагомилавањем отпада и слично. Богате земље извозе и ускладиштавају отпад у сиромашне земље. Тако је Азија „највеће ђубриште отпада са Запада“.¹²

¹² В. Шива, *Свеј на ивици, у: На ивици: живети са кайиализмом* (Приредили: ВилХатон и Ентони Гиденс), „Плато“, Београд, 2003, стр. 153.

Угрожавање човјекове средине доводи у питање еколошку равнотежу екосистема и основе опстанка човјечанства. Хемијска, аутомобилска и нуклеарна индустрија велики су загађивачи животне средине, који су уско повезани уз масовни конзумеризам потрошачког друштва које се не може одржавати без континуиране техничке експанзије.

Многа станишта су фрагментирана због изградње путева, одмаралишта, шопинг центара, градских насеља итд.

Посљедњих година планета Земља се суочава са климатским промјенама и природним катастрофама огромних размјера. Природне катастрофе се манифестују у виду земљотреса, пожара, поплава, шуша, лавина, олујног времена. 21.вијек је обиљежио велики број природних катастрофа, од којих су најкобније биле: цунами, сенди, катрина, фукушима и хаијан.¹³ Такође, на подручју Босне и Херцеговине и Србије, 2014. године догодиле су се поплаве које су изазвале катастрофе огромних размјера.

Због угрожености животне средине на глобалном нивоу сваке године нестају многе **биљне и животињске врсте**. Осиромашивање и хомогенизација биљних и животињских врста посљедњих година добија планетарне размјере.¹⁴ У савременом друштву скоро свака човјекова активност учињена посредно или непосредно утиче на живе организме. Кориштење разних хемијских супстанци, утичу на земљиште, ваздух, воду, климатске промјене и слично, што за резултат има посљедице широких размјера. Неке од тих посљедица су: живот на планети Земљи је у великој мјери угрожен, све је мање чистог кисеоника, изумирање неких биљних и животињских врста, затим разне генетске измјене које утичу и на човјека, појава разних болести која утиче на здравље људи, мањак здраве хране и питке воде, као и многобројне

¹³ У урагану Сенди, више од 200 људи је изгубило живот, олуја је иза себе оставила незапамћену пустош, многи су остали без домова, а штета се процјењује на 65. милијарди долара; Цунами у Индијском океану који је настао као посљедица подморског земљотреса усмртио је око 275 000 хиљада људи, штета је направљена од Индонезије до Сомалије у Африци. Ова природна катастрофа сматра се најсмртоноснијим у модерној историји; Ураган Катрина који је погодио јужну обалу САД-а изазвао је смрт 1200 људи, многи домови су девастирани; Више од 125.000 људи било је евакуисано из најугроженијих области пред удар тајфуна. Прве процјене показале су да је у налету тајфуна Хаијан у централној филипинској провинцији Лејте **погинуло најмање 10.000 људи и практично је “прогутао” приобалне градове**; **Марта 2011. године обалу града Сендаи на сјевероистоку Јапана погодио је подморски земљотрес од девет степени Рихтера, који је изазвао цунами незабиљених размјера**, чудовиште које је бацало аутомобиле и до десет метара у висину. Као посљедица земљотреса уследила је експлозија три нуклеарна реактора **електране “Фукушима Даићи”**, што је изазвало нуклеарну катастрофу, највећу у историји. **Више од 125.000 зграда је оштећено или уништено у земљотресу**, а готово цијела инфраструктура на погођеном сјевероистоку земље захтјевала је реконструкцију. У земљотресу је **животе изгубило око 20.000 људи, а нуклеарна криза је раселила још њих 160.000**. Економска штета у Јапану износила је 235 милијарди долара и ријеч је о најскупљој природној катастрофи у историји. <http://www.telegraf.rs/vesti/875640-pet-najvecih-katakizmi-u-21-veku-cunami-sendi-katrina-fukusima-i-haijan-foto-video> (преузето 21.4.2015год.)

¹⁴ Више о томе видјети у: Niles Eldredge, *Life in the balance*, Princeton, 1998; Edward Wilson, *The diversity of life*, New York, 1999; Edward Wilson, *Future of life*, London, 2003.

друге последице које су у великој мјери нарушиле природну равнотежу планете Земље.

Као што смо већ претходно навели питке воде на планети Земљи је све мање, што такође представља један од озбиљних проблема. Глобално посматрано око двије милијарде људи живи у подручјима гдје је озбиљна несташица питке воде. Разна загађена учињена од стране човјека довела су до нестанка многих извора питка воде. Ова последица довела је до нестанка многих животиња, али је у великој мјери угрозила и опстанак човјека. Према процјенама научника сматра се да ће до 2050. године нестати многе биљне и животињске врсте, што је још једна од катастрофалних последица по животну средину. Управо, „многе од њих су данас на ивици истребљења као последица индустријског загађења и људског искориштавања ресурса океана. Ако се настави садашњим темпом, китови, ајкуле, туне и делфини, по свој прилици, проћи ће као дипротодони, копнени лењивци и мамути. Међу свим великим створењима на планети, једини преживели након људске поплаве биће сам човек и домаће животиње које чине галерију његових робова у Нојевој барци.“¹⁵

Још један озбиљан проблем јесте и загађеност атмосфере. Људи који живе у урбаним подручјима свакодневно су изложени разним отровним гасовима, као што су сумпор-диоксид, азот-диоксид и угљен-моноксид који су опасни по људско здравље. Све бржа урбанизација и нагли раст градова у великој мјери су овај проблем још више погоршали. Због испаравања лоших гасова у атмосферу страхује се да ће овај процес изазвати глобално загријавање, које ће имати негативне последице широких размјера по планету Земљу.

Уколико не подузmemo озбиљне мјере сви проблеми могу имати катастрофалне последице по цјелокупно човјечанство. Сваки човјек треба да се еколошки освјести и при томе да сачува многе биљне и животињске врсте и планету Земљу. Загађивање планете Земље при томе не значи само да су угрожене биљне и животињске врсте, већ и да је човјек у великој опасности при чему му пријети нестанак и уништење. Све ове последице и проблеми с којима се суочавају сви живи организми на планети Земљи имплицирају да заштита животне средине треба да буде императив човјека уколико жели да и даље живи на планети Земљи.

4. *Заштита животне средине – императив савременој друштва*

У ранијим периодима људске цивилизације број људи на планети Земљи је био много мањи, па је и животна средина била изложена много мањој деструкцији. Данас када број становника износи скоро седам милијарди многа станишта су еколошки исцрпљена и пренасељена, што води ка деструкцији животне средине. Заштита животне средине и њено унапређење

¹⁵ Јувал Ноа Харари, *Сацијенс: крајња историја људског рода*, Београд: „Библионер“, 2014, стр. 67-68.

су најзначајнија питања савременог друштва, јер угрожавање човјекове радне и животне средине доводи у питање опстанак цјелокупног човјечанства, из тог разлога угрожавање животне средине није само еколошки проблем већ глобални проблем цијелог човјечанства. Процес угрожавања природне средине не испољава се само угрожавањем биљних и животињских врста, већ се негативно одражава на живот и рад људи. Експанзија еколошке кризе не треба се приписати само великом броју становника, техничко-технолошким иновацијама, индустрији, урбанизацији и слично, заправо све то треба ставити под лупу критике и све анализирати. То при том не значи да све досадашње иновације треба одбацити и схватити их искључиво негативно, суштина је у мијењању човјековог односа према природи. Да би се превазишли настали еколошки проблеми потребно је успоставити друштвени контекст у којем ће се створити простор за приближавање човјека и природе.

Свједоци смо да брза урбанизација, индустријализација и све већа потрошачка оријентација врше велики утицај на природну средину. Значајно питање које се намеће јесте како спријечити деградацију природне средине? Тај проблем не тиче се само једног човјека или одређене популационе групе, то је глобални проблем који захвата све који настајују планету Земљу. Улогу у рјешавању овог глобалног проблема узеле су Уједињене нације и многе међународне организације. Њихов циљ јесте да својим дјеловањем врше притисак на државе и да раде на стратегијама за еколошки одрживи развој. Мјере које би свака држава требала спровести примарно подразумевају отклањање штетних посљедица дјеловања човјека на природу и обезбјеђење правилног функционисања екосистема. Потрошачка етика и материјалистичке вриједности су доминантне у нашем друштву, али многи теоретичари и научници сугеришу да вриједности као што су заштита животне средине, здравље и образовање морају бити доминантније јер су корисније за заједницу и друштво. Бел наговјештава да су у прошлости вода и ваздух често били злоупотребљивани без икаквих санкција, али тај однос је у садашњости увелико промијењен, јер ови ресурси данас имају друштвену цијену која мора да се плати.¹⁶

Још један од фактора који утичу на животну средину јесте сиромаштво. У условима сиромаштва тешко је наћи рјешења за заштиту животне средине. Повећана стопа наталитета води и повећању потреба становништва, односно врши се притисак на природне ресурсе, гдје се у великој мјери црпе вода, храна, земљиште, минерали, горива и слично. „Сиромаштво, као резултат пораста становништва и постојеће глобалне расподеле богатства остаће још дуго обиљежје људске цивилизације. Богатство на једној и сиромаштво највећег броја становништва на другој страни представљају изазов човјечанству, а мјере економске политике имају сврху само ако остваре ефекте и у социјалној сфери. Отуда се и економски и социјални развој морају посматрати као двије стране истог процеса, одакле би требало да проистекне адекватан модел глобалног управљања и позитивни резултати на

¹⁶ Daniel Bell, *The Cultural Contradictions of Capitalism*, New York, 1978.278.

подручју опште еколошке равнотеже”.¹⁷Ово нам указује на потребу свјесног дјеловања и размишљања о поступцима у садашњости који се одражавају на будућност.

Заштита животне средине и рјешавање еколошких проблема нису само предмет интересовања социјалне екологије, ови проблеми тичу се и политике, економије и културе како на локалном, тако и на глобалном нивоу. Експанзија еколошких истраживања и њима сродних дисциплина све више у фокус свог интересовања стављају анализу квалитета живота и квалитета животне средине.

Заштита животне средине подстиче многобројна питања, на која треба пронаћи одговор, на која и сам Деспић указује: Који елемент у технолошком развоју води угрожавању животне средине? Како треба поставити циљеве примјењене науке да се обезбједи елиминисање тог елемента? Који су основни проблеми са којима се суочава човјечанство у своме функционисању на овом ступњу технолошког развоја и како сама технологија може да допринесе њиховом превазилажењу?¹⁸Ова питања нам указују да не можемо потпуно окривити научно-технолошки развој за угрожавање животне средине јер он представља дио развоја цивилизације и одређује њене токове, али узроке морамо тражити у друштву, односно његовој свијести шта му је на корист, а шта не.

Подизање еколошке свијести сматра се примарним подухватима за очување животне средине. Бројни еколошки проблеми који су у двадесетом вијеку резултирали еколошком кризом, све више су подстицали развијање еколошке свијести као једног од примарних услова у очувању животне средине. Развијање еколошке свијести је процес који захтијева координацију разних међународних организација, глобалних, локалних и регионалних власти, невладиног сектора и појединаца. Кроз њихову заједничку сарадњу може се доћи до подизања нивоа еколошке свијести како на локалном и регионалном, тако и на глобалном нивоу.

Промјене би требале да се одвијају у смијеру рационалне употребе природних ресурса, елиминацији великих загађивача, рециклирању, примјеном еколошке политике, издвајањем средстава из друштвеног производа за заштиту животне средине и слично. Ова промишљања значајно окретање човјечанства у правцу еколошки одрживог друштва.

ЗАКЉУЧАК

У савременом друштву еколошки проблеми су све учесталија појава. Разне еколошке катастрофе, пораст становништва, урбанизација и техничко-

¹⁷ ДренкаВуковић, “Развој њоууауације – кришична шачка“ у: Директор, бр.4-5, Београд, 1995., стр.44.

¹⁸ Александар Деспић “Технолошки развој и живоишна средина“, у: Човек, друштво, живоишна средина, стр.180.

-технолошки развој утицали су на квалитет живота, радне и природне средине. Ове чињенице имале су штетне посљедице у виду загађене животне средине, загађене воде, ваздуха, нагомилавање отпада и слично. У савременом друштву производи се што јефтиније, што брже и што више, без обзира на штетне посљедице које технологија има на животну средину. Развијање еколошке свијести сматра се примарним циљем у рјешавању еколошких проблема, што би допринијело заштити животне средине, рационалном трошењу природних добара, увођењем мјера заштите, а све то би допринијело квалитету живота и средине у којој човјек живи.

Еколошки проблеми са којима се ми данас суочавамо попримили су глобалне размјере, јер њихове посљедице се не одражавају само на једну регију или државу, оне утичу на цијелу планету Земљу, па самим тим и на цјелокупно друштво. У свакодневном животу у фокусу интересовања доминирају друштвено-политички проблеми, међутим посљедњих година еколошки проблеми све више задобијају пажњу многих истраживача и научника. Све више се увиђа чињеница да је природна околина у великој мјери девастирана и да све више тежи проналажењу рјешења за еколошке проблеме. Морамо бити свјесни чињенице да природа није приватна својина и да не треба бити предмет искориштавања, него требамо је чувати и схватити као опште добро које нам је свима дато као извор живота. Такав став ће допринијети смањењу еколошких проблема, угрожавању природне средине и напосљетку очувању планете Земље. Све израженији еколошки проблеми, њихови ризици, као и страх људи у великој мјери су допринијели да природа постане предмет интересовања социологије и социолога.

Такође, није само ријеч о феноменима који спадају у област науке и технологије, с обзиром да је утицај човјека на природу створен под утицајем модерних технологија и индустријске производње, већ је ријеч и о модерној индустрији и технологији које су настале у вези са одређеним институцијама које имају друштвено обиљежје. Зато ће спасавање глобалног окружења подразумевати не само технолошку већ и друштвену промјену.¹⁹

LITERATURA

- Bell, D. *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York, 1978.
- Цифрић, И. *Социјална екологија*. Загреб: Глобус. 1989.
- Димитријевич, К.В. *Наука*. Москва. 1994.
- Деспић, А. "Технолошки развој и животна средина": у: *Човек, друштво, животно средина*. 1981.
- Гиденс, Ентони. *Социологија*. Београд: Економски факултет. 2005, стр.647-648.

¹⁹ Ентони Гиденс, *Социологија*, Београд: Економски факултет, 2005, стр. 647- 648

- Харари, Н. Ј. *Сайџенс: крајња историја људској рога*, Београд: Библионер, 2014.
- Huxley, A. *The Politics of Ecology. The Question of Survival*. Santa Barbara: Published by The Center for the Study of Democratic Institutions at Santa Barbara. 1963.
- Кундачина, М. *Фактори осјособљавања ученика у заштити живојне средине*. Ужице: Учитељски факултет, 1998.
- Марковић, Ж.Д. *Социјална екологија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. 2005.
- Надић, Д. “Еколошко образовање политиколога”. у: *Заштита радне и живојне средине у сисџему националној и евројској образовања*. XIII научни скуп Човек и радна средина. Ниш: Факултет заштите на раду. 2005.
- Вејновић, Д. и С. Симић. *Еколошка безбједносћ и социјална екологија*. Бања Лука: ЕДЦ, 2014.
- Вуковић, Д. “Развој популације – критична тачка”. у: *Директор*, бр. 4-5. Београд. 1995.
- Watts, M.J. “Political Ecology”. у: *A Companion to Economic Geography*. Sheppard, S. Barnes, T. Blackwell. Malden. 2000.
- <http://www.telegraf.rs/vesti/875640-pet-najvecih-kataklizmi-u-21-veku-cunami-sendi-katrina-fukusima-i-haijan-foto-video>(preuzeto 21.4.2015god.)

Abstract

In contemporary society, environmental issues are the focus of interest of many scientists and researchers. Their expansion has contributed to the endangerment of the environment on a global level. Causes such as rapid population growth, poverty, urbanization, and technical and technological development have contributed to their expansion. The aim of this paper is to point to the increase in environmental problems in modern society and also the fact that the polluted environment is more and healthy less, and the fact that these problems are global character.

Key words: environmental issues, protection, social ecology, contemporary society, environment

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ДИРЕКТИВЕ О УТВРЂИВАЊУ И ОЗНАЧАВАЊУ ЕВРОПСКЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ПРОЦЈЕНИ ПОТРЕБЕ ПОБОЉШАЊА ЊЕНЕ ЗАШТИТЕ

Приказ

UDK 351.86(4-672EU)

Др Николина Грбић Павловић¹

Апстракт: *Бездједносћ и зашћиша крићичне инфрасћукћуре у Евројској унији, као и национална бездједносћ њених држава, у надлежносћи су влада држава чланица. Дјеловање Евројске уније унућар наведених надлежносћи врши се само када је шћо неоћходно, односно када ћприрода ћпријећњи, а у складу са начелима суйсидијарносћи и ћпројорционалносћи, шћо захћијева. Прећознајући ћоћребу за усћосћављањем заједничке ћолићике зашћише крићичне инфрасћрукћуре у Евројској унији челници држава су кроз Евројски савјетћ и Евројску комисију донијели низ значајних докуменћша, од којих је најзначајнији Дирекћива о ућврћивању и означавању евројске крићичне инфрасћукћуре и ћроцјени ћоћребе ћобољшања њене зашћише². Ућраво, у овом раду аућорка ће анализираћи наведени докуменћ, шће указаћи на ћоједине ћримјере држава чланица и њихово дјеловање у односу на ћићшање националне зашћише крићичне инфрасћрукћуре, а ћрема овој дирекћиви.*

Кључне ријечи: *Евројска унија, Дирекћива, крићична инфрасћрукћура.*

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У данашњем периоду који карактеришу многе нестабилности које проузрокују различити облици пријетњи којима се угрожава бездједност, те ра-

¹ Наставник на правној групи предмета Високе школе унутрашњих послова Универзитета у Бањој Луци. Контакт: nikolinagrbc@blic.net

² Директива Савјета Европске уније број 2008/114/EZ од 8. децембра 2008. године. У даљем тексту: Директива.

звој модерних технологија које се употребљавају у реализацији најтежних облика пријетњи (нпр. тероризам), допринијело је да се савремено друштво чини још рањивијим. Пред савремене државе оправдано се поставља питање шта свака држава може урадити са својим системом националне безбједности како би адекватно одговорила на нове облике ризика и пријетњи. Управо одговор на ово питање представљају различите акције органа Европске уније и држава чланица у погледу доношења, прихватања и примјене различитих стратегија, закона и других правних докумената којима се директно штити критична инфраструктура.

Тако је у априлу 2004. године Европски савјет покренуо иницијативу за израду цјеловите стратегије којом би се заштитила критична инфраструктура. Као одговор на овај захтјев Европског савјета, Европска комисија је 20. септембра исте године усвојила *Комуникацију о заштити критичне инфраструктуре у борби против тероризма*, у којој су изнесени приједлози који би Европи омогућили боље спречавање терористичких напада којима су директно погађане критичне инфраструктуре. Овим документом се предвиђа унапређење реакције на такве ситуације те спремност да се на њих одговори. Такође, Европска комисија је 2005. године усвојила *Зелену књигу о Европском програму заштите критичне инфраструктуре*, у којој се нуде могућа рјешења за успостављање програма и информационе мреже за узбуђивање ради заштите критичне инфраструктуре. Овим документом се истиче и значај кључних начела, као што су супсидијарност, пропорционалност и комплементарност.

Исте године Вијеће за правосуђе и унутрашње послове затражило је од Европске комисије израду приједлога *Европског програма заштите критичне инфраструктуре* којим су се у обзир узеле све опасности, при чему је примат дат супротстављању терористичким пријетњама. Тако је Европски савјет 2007. године усвојио закључке о овом програму, а којима се поновно наглашава да је коначна одговорност за управљање рјешењима за заштиту критичних инфраструктура на државама чланицама. У овим закључцима се, такође, позитивно поздрављају напори Комисије да се развије *Европски приступак за утврђивање и означавање европских критичних инфраструктура*. Коначно, Савјет доноси први документ чији је основни циљ управо утврђивање и означавање критичне инфраструктуре и процјене њихове заштите, а то је *Директива о утврђивању и означавању европске критичне инфраструктуре и процјени њихове побољшања њене заштите*. У наредним редовима указаће се на најзначајније одредбе ове Директиве.

1. О основним појмовима из Директиве уопштено

За потребе ове Директиве у члану 2. Дефинисани су основни појмови и то: критична инфраструктура, европска критична инфраструктура, анализа ризика, осјетљиве информације о заштити критичне инфраструктуре, заштита и оператери европске критичне инфраструктуре.

Према Директиви „критична инфраструктура“ је имовина, систем или њихов дио који се налази у државама чланицама и неопходан је за одржавање виталних друштвених функција, здравља, безбједности, заштите, господарске и социјалне добробити људи, чији би поремећај рада или чије би уништење, као посљедица неуспјелог одржавања тих функција, могло имати знатан учинак у држави чланици. „Европска критична инфраструктура (ЕКИ)“ је критична инфраструктура која се налази у државама чланицама, а чији би поремећај у раду или чије би уништење имало знатан учинак на најмање двије државе чланице. Значај учинка оцјењује се с обзиром на међусекторска мјерила. Под појмом „заштита“ подразумеју се све дјелатности које имају за циљ осигурати функционалност, непрекидност и цјеловитост критичних инфраструктура како би се одвратила, ублажила или неутрализовала пријетња, ризик или слабост.

Утврђивање ЕКИ-ја подразумеју да свака држава чланица утврђује потенцијалне ЕКИ-је који испуњавају међусекторска и секторска мјерила, а који одговарају дефиницијама „критичне инфраструктуре“ и „европске критичне инфраструктуре“. Међусекторска мјерила обухватају: (а) број жртава (који се процјењује с обзиром на могући број мртвих и рањених); (б) привредне посљедице (које се процјењују с обзиром на значај привредног губитка и/или срозавање каквоће производа или услуга; укључујући могући утицај на околину) и (в) утицај на јавност (који се процјењује с обзиром на утицај на повјерење јавности, тјелесне патње и ремећење свакодневног живота; укључујући губитак основних услуга) (члан 2. став 3. Директиве). Свакако да се ова мјерила морају прилагодити карактеристикама појединих сектора ЕКИ-ја. Уколико на нивоу Уније или у државама чланицама већ постоје одређене секторске мјере, а које се већ баве заштитом критичне инфраструктуре и којима се постижу позитивни резултати у тој области, требало би их и даље наставити спроводити, а Директивом их само допунити.

Свака држава чланица обавјештава друге државе чланице чији ЕКИ би могао имати знатан неповољан учинак о његовом постојању и о његовим разлозима за његово означавање потенцијалним ЕКИ-јем. О томе обавјештава друге државе чланице. Држава чланица која сматра да би потенцијални ЕКИ на њу могао имати знатан неповољни учинак, али га држава чланица на чијем се државном подручју налази није утврдила као таквог, може обавијестити Комисију о својој жељи да се укључи у билатералне и/или мултилатералне расправе о том питању. Комисија без одлагања ту жељу доставља држави чланици на чијем се државном подручју налази потенцијални ЕКИ и настоји олакшати постизање споразума између странака. Након споразума између држава потенцијални ЕКИ означава се као ЕКИ.

Ова Директиве усмјерена је на секторе енергије (подсектори: електрична енергија, нафта, плин) и превоза (подсектори: друмски превоз, жељезнички превоз, ваздушни превоз, превоз копненим пловним путевима, прекоокеански превоз и поморски превоз на кратким удаљеностима и лукама) док је сектор информационо комуникацијских технологија посебно истакнут (Прилог 1 Директиве). Директива обухвата све ризике и пријетње,

при томе разликујући намјерно изазване и случајне ризике и пријетње, а посебно наглашава тероризам. Дефинисање и одређивање критичних инфраструктура, нарочито израда методологије процјењивања ризика и њихове угрожености, у искључивој је надлежности држава. Ово подразумијева да из самог пописа ЕКИ-ја не произилази обавеза да се у сваком сектору именује ЕКИ.

Тако су у Републици Словенији одређени сектори који се односе на ваздушни саобраћај, нуклеарну заштиту, саобраћај у лукама, дистрибуцију енергије и телекомуникације који у својим системима имају изражене одређене стандарде заштите кључне инфраструктуре, који су усклађени са међународним прописима, прописима Републике Словеније, као и плановима из области безбједности, заштите и спасавања и одбране за извођење активности у различитим ситуацијама и условима. Ово подразумијева да имплементација европских прописа из области кључне инфраструктуре у Републици Словенији за наведене секторе значи наставак надградње, прилагођавања и допуне постојећих планова и активности за њихов неометан рад на свим нивоима (Čaleta; Vršec; Brumnik, 2013: 81).

Критичне инфраструктуре однедавно су правно уоквирене и у Републици Хрватској (Закон о критичним инфраструктурама, *Народне новине*, број 53/13) гдје се у члану 4. наводи да сектори националних критичних инфраструктура могу бити енергетика, комуникацијска и инфорамациона технологија, промет, здравство, водна привреда, храна, финансије, производња – складиштење – превоз опасних материја, јавне службе и национални споменици и вриједности. Такође, ставом другим истог члана остављен је простор Влади Републике Хрватске да осим наведених сектора одлуком може проширити и одредити нове критичне структуре, па чак и из других сектора.

Када су у питању Сједињене Америчке Државе и Канада ситуација је углавном слична. Независно о њиховој регионалној смјештености или другом аспекту припадности (савези, заједнице и друго), приступ идентификацији критичних инфраструктура детерминисан је унутрашњим националним посебностима. Планом заштите националне критичне инфраструктуре у Сједињеним Америчким Државама³ обухваћено је 16 важних и виталних сектора (на примјер: пољопривреда и храна, банке и финансије, комуникације, војна постројења и одбрана, нафта, природни плин и други). У Канадској Националној стратегији и Акционом плану за критичну инфраструктуру, критичне инфраструктуре су дефинисане као процеси, системи, ресурси, технологије, мреже и службе у функцији здравља, безбједности, заштите и економског благостања грађана, али и ефикасног функционисања владе (Solomon, 2013: 356).

³ У САД већина критичне инфраструктуре је у власништву и управљана од стране приватног сектора, а заштићена је такође приватном заштитом. Према доступним подацима око 50.000 приватних заштитара штити критичну инфраструктуру у САД. Национални план заштите инфраструктуре из 2009. године, је установио партнерство владиних агенција и приватних пружалаца услуга безбједности на заштити критичне инфраструктуре и кључних ресурса (Strom and others, 2010: 4-13).

2. Безбједносни планови и службеници за безбједност

Важнији циљеви Директиве јесу успостављање *безбједносних планова* (члан 5. Директиве) и успостављање *службеника за безбједност* (члан 6. Директиве). Безбједносним плановима утврђује се важна имовина, затим врши процјена ризика, те у односу на претходно утврђују и дефинишу приоритети за примјену адекватних мјера и поступака за заштиту. Свака држава чланица оцјењује да ли сваки означени ЕКИ који се налази на њеном подручју има свој план и да ли постоје мјере којима се већ дјелује по питањима која сачињавају наведени план. Ова питања утврђена су у Прилогу II.

Датим планом, најприје, потребно је утврдити имовину критичне инфраструктуре и безбједносна рјешења која постоје или се примијењују ради њихове заштите. Према одредбама Прилога II Директиве поступак израде безбједносног плана обухвата најмање: утврђивање важне имовине, затим анализу ризика на основу главних пријетњи имовини, те у односу на претходно обухвата обавезу утврђивања и одабира приоритета за примјену адекватних мјера и поступака за заштиту. Ове мјере и поступци могу бити трајне безбједносне мјере којима се утврђују неизоставна безбједносна улагања и средства за која је важно да су трајно ангажована (на примјер, техничке мјере - постављање средстава за надзор, контролу приступа, заштиту и спречавање; организацијске мјере - поступци за узбуђивање и управљање кризама; мјере за надзор и провјеру; комуникацију; подизање свијести и оспособљавање, те безбједност информационих система) и привремене безбједносне мјере које се користе у зависности од различитих степена ризика и пријетњи.

Уколико држава чланица установи да не постоји овакав безбједносни план или да нису припремљене адекватне мјере за заштиту, настојаће да свим могућим напорима осигура доношење безбједносног плана заштите према наведеним питањима из Прилога II Директиве. Такође, свака држава чланица осигурава редовно преиспитивање плана и мјера у року од једне године након што је критична инфраструктура означена као ЕКИ. Тај се рок под посебним околностима може продужити уз сагласност тијела државе чланице и уз обавијештење Комисије.

Важна обавеза по Директиви јесте и одређивање *службеника за безбједност* и везу како би се олакшала сарадња и комуникација са државним тијелима за заштиту критичне инфраструктуре. Службеник за безбједност и везу задужен је за безбједност и дјелује као контакт тачка за безбједносна питања између власника/оператера ЕКИ-ја и одговарајућег тијела државе чланице. Свака држава чланица оцјењује да ли означени ЕКИ има оваквог службеника. Уколико држава чланица установи да не постоји овакав службеник за одређени ЕКИ, настојаће да свим могућим напорима осигура његово постављање. Такође, свака држава чланица успоставља одговарајући механизам за комуникацију између одговарајућег државног тијела и службеника за безбједност, као и везу ради размјене одговарајућих информација о утврђеним ризицима и пријетњама у односу на дотични ЕКИ.

Као важна карактеристика, која би свакако подразумијевала додатну ефикасност у раду на заштити критичне инфраструктуре, јесте та да се у свакој држави чланици именује контакт тачка која би координирала питањима која су у вези са заштитом европске критичне инфраструктуре у земљи, али и са другим државама чланицама и Европском комисијом.

Директивом је регулисана и заштита осјетљивих података о заштити ЕКИ-ја, која подразумијева да свака особа, која у име државе чланице или Комисије располаже информацијама у складу с овом Директивом, пролази одговарајуће безбједносне провјере. Државе чланице, Комисија и одговарајућа надзорна тијела осигуравају да се осјетљиве информације о заштити европске критичне инфраструктуре које се подносе државама чланицама или Комисији не користе ни у коју другу сврху осим заштите критичних инфраструктура. Ова правила се односе и на неписане информације које се размјењују на састанцима на којима се расправља о осјетљивим темама.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Препознајући потребу за успостављањем заједничке политике заштите критичне инфраструктуре у Европској унији чланици држава су кроз Европски савјет и Европску комисију донијели овај важан документ, односно *Директиву о ушврђивању и означавању европске критичне инфраструктуре и процјени њихове побољшања њене заштите*. Анализирајући утицај наведеног документа, може се закључити да је његово доношење допринијело доношењу стратешких докумената у државама чланицама када је у питању заштита критичне инфраструктуре. Поједине државе чланице су имале неке сличне документе, а друге су успоставиле потпуно нове системе заштите своје критичне инфраструктуре. У сваком случају овим документом се указује на значај заштите критичне инфраструктуре у свим државама, без обзира на чињеницу да ли су државе чланице Европске уније или то нису.

Имајући у виду да је на нивоу Босне и Херцеговине и Федерације БиХ дошло до одређених активности у вези са овим питањима (видјети: Стратегију БиХ за превенцију и борбу против тероризма 2015-2020, стратешки циљ 2; Закон о измјенама и допунама закона о агенцијама и унутарњим службама за заштиту лица и имовине Федерације БиХ, члан 1. и чл. 20-22) потребно је хитно приступити изради стратешких и акционих планова, затим изради законских и подзаконских докумената којима би се детаљно регулисало питање заштите критичне инфраструктуре у Републици Српској. На основу таквих докумената израдили би се најприје безбједносни планови заштите критичне инфраструктуре и именовања менаџера за критичне инфраструктуре.

Значај оснивања републичког тијела за заштиту критичне инфраструктуре јесте од непроцењиве вриједности. Ово тијело би на једном мјесту

прикупљало све информације о пријетњама, ризицима и слабостима у секторима у којима би претходно била утврђена критична инфраструктура, затим информације о могућим побољшањима у међусекторским односима, а што би био темељ за развијање конкретних приједлога овога тијела за побољшање заштите критичне инфраструктуре. Свакако да би се на основу таквих процјена, а ради побољшања заштите критичне инфраструктуре, могле развити различите методе за утврђивање и класификовање ризика, пријетњи и слабости на инфраструктурној имовини.

ЛИТЕРАТУРА

- Solomun, D., (2013), Sigurnost kritične infrastrukture u proširenom konceptu nacionalne sigurnosti, u: Antoliš, K. (ur.), *Nove sigurnosne ugroze i kritična nacionalna infrastruktura*, Zbornik radova sa III. međunarodne znanstveno-stručne konferencije, Zagreb, MUP RH - Policijska akademija, str. 346–362.
- Strom, K. and others (2010), *The Private Security Industry: A Review of the Definitions, Available Data Sources, and Paths Moving Forward - Final report*, Cornwallis Road, RTI International and Bureau of Justice Statistics.
- Čaleta, D., Vršec, M., Brumnik, R. (2013), Zaštita kritične infrastrukture u odnosu na važnost upravljanja rizicima, u: Antoliš, K. (ur.), *Nove sigurnosne ugroze i kritična nacionalna infrastruktura*, Zbornik radova sa III. međunarodne znanstveno-stručne konferencije, Zagreb, MUP RH - Policijska akademija, str. 80–91.
- Закон о критичним инфраструктурама, *Народне новине*, број 53/13.

Abstract

Security and protection of critical infrastructure in the European Union, as well as national security of its Member States, are under the authority of the governments of the Member States. The European Union exercises the mentioned authority only when it is necessary, i.e. when the nature of threats, in accordance with the principles of subsidiarity and proportionality, demands it. By recognizing the need for the establishment of common policy for the protection of critical infrastructure in the European Union the leaders of the Member States adopted through the Council of Europe and European Commission a series of important documents, out of which the most important one is the Directive on identification and designation of European critical infrastructures and the

assessment for the need to improve their protection⁴. Accordingly, the author of the paper will analyze the aforementioned document and present some examples of Member States and actions in terms of the national protection of critical infrastructure in accordance with the Directive.

Keywords: European Union, Directive, critical infrastructure

⁴ European Union Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008. Hereinafter: the Directive.

ПРИЛОГ
European Union Council Directive
2008/114/EC, of 8 December 2008

COUNCIL DIRECTIVE 2008/114/EC

of 8 December 2008

on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection

(Text with EEA relevance)

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty establishing the European Community, and in particular Article 308 thereof,

Having regard to the proposal from the Commission,

Having regard to the opinion of the European Parliament ⁽¹⁾,

Having regard to the opinion of the European Central Bank ⁽²⁾,

Whereas:

(1) In June 2004 the European Council asked for the preparation of an overall strategy to protect critical infrastructures. In response, on 20 October 2004, the Commission adopted a Communication on critical infrastructure protection in the fight against terrorism which put forward suggestions as to what would enhance European prevention of, preparedness for and response to terrorist attacks involving critical infrastructures.

(2) On 17 November 2005 the Commission adopted a Green Paper on a European programme for critical infrastructure protection which provided policy options on the establishment of the programme and the Critical Infrastructure Warning Information Network. The responses received to the Green Paper emphasised the added value of a Community framework concerning critical infrastructure protection. The need to increase the critical infrastructure protection capability in Europe and to help reduce vulnerabilities concerning critical infrastructures was acknowledged. The importance of the key principles of subsidiarity, proportionality and complementarity, as well as of stakeholder dialogue was emphasised.

(3) In December 2005 the Justice and Home Affairs Council called upon the Commission to make a proposal for a European programme for critical infrastructure protection

(‘EPCIP’) and decided that it should be based on an all-hazards approach while countering threats from terrorism as a priority. Under this approach, man-made, technological threats and natural disasters should be taken into account in the critical infrastructure protection process, but the threat of terrorism should be given priority.

(4) In April 2007 the Council adopted conclusions on the EPCIP in which it reiterated that it was the ultimate responsibility of the Member States to manage arrangements for the protection of critical infrastructures within their national borders while welcoming the efforts of the Commission to develop a European procedure for the identification and designation of European critical infrastructures (‘ECIs’) and the assessment of the need to improve their protection.

(5) This Directive constitutes a first step in a step-by-step approach to identify and designate ECIs and assess the need to improve their protection. As such, this Directive concentrates on the energy and transport sectors and should be reviewed with a view to assessing its impact and the need to include other sectors within its scope, *inter alia*, the information and communication technology (‘ICT’) sector.

(6) The primary and ultimate responsibility for protecting ECIs falls on the Member States and the owners/operators of such infrastructures.

(7) There are a certain number of critical infrastructures in the Community, the disruption or destruction of which would have significant cross-border impacts. This may include transboundary cross-sector effects resulting from interdependencies between interconnected infrastructures. Such ECIs should be identified and designated by means of a common procedure. The evaluation of security requirements for such infrastructures should be done under a common minimum approach. Bilateral schemes for cooperation between Member States in the field of critical infrastructure protection constitute a well-established and efficient means of dealing with transboundary critical infrastructures. EPCIP should build on such cooperation. Information pertaining to the designation of a particular infrastructure as an ECI should be classified at an appropriate level in accordance with existing Community and Member State legislation.

⁽¹⁾ Opinion of 10 July 2007 (not yet published in the Official Journal).

⁽²⁾ OJ C 116, 26.5.2007, p. 1.

- (8) Since various sectors have particular experience, expertise and requirements concerning critical infrastructure protection, a Community approach to critical infrastructure protection should be developed and implemented taking into account sector specificities and existing sector based measures including those already existing at Community, national or regional level, and where relevant cross-border mutual aid agreements between owners/operators of critical infrastructures already in place. Given the very significant private sector involvement in overseeing and managing risks, business continuity planning and post-disaster recovery, a Community approach needs to encourage full private sector involvement.
- (9) In terms of the energy sector and in particular the methods of electricity generation and transmission (in respect of supply of electricity), it is understood that where deemed appropriate, electricity generation may include electricity transmission parts of nuclear power plants, but exclude the specifically nuclear elements covered by relevant nuclear legislation including treaties and Community law.
- (10) This Directive complements existing sectoral measures at Community level and in the Member States. Where Community mechanisms are already in place, they should continue to be used and will contribute to the overall implementation of this Directive. Duplication of, or contradiction between, different acts or provisions should be avoided.
- (11) Operator security plans (OSPs) or equivalent measures comprising an identification of important assets, a risk assessment and the identification, selection and prioritisation of counter measures and procedures should be in place in all designated ECIs. With a view to avoiding unnecessary work and duplication, each Member State should first assess whether the owners/operators of designated ECIs possess relevant OSPs or similar measures. Where such plans do not exist, each Member State should take the necessary steps to make sure that appropriate measures are put in place. It is up to each Member State to decide on the most appropriate form of action with regard to the establishment of OSPs.
- (12) Measures, principles, guidelines, including Community measures as well as bilateral and/or multilateral cooperation schemes that provide for a plan similar or equivalent to an OSP or provide for a Security Liaison Officer or equivalent, should be deemed to satisfy the requirements of this Directive in relation to the OSP or the Security Liaison Officer respectively.
- (13) Security Liaison Officers should be identified for all designated ECIs in order to facilitate cooperation and communication with relevant national critical infrastructure protection authorities. With a view to avoiding unnecessary work and duplication, each Member State should first assess whether the owners/operators of designated ECIs already possess a Security Liaison Officer or equivalent. Where such a Security Liaison Officer does not exist, each Member State should take the necessary steps to make sure that appropriate measures are put in place. It is up to each Member State to decide on the most appropriate form of action with regard to the designation of Security Liaison Officers.
- (14) The efficient identification of risks, threats and vulnerabilities in the particular sectors requires communication both between owners/operators of ECIs and the Member States, and between the Member States and the Commission. Each Member State should collect information concerning ECIs located within its territory. The Commission should receive generic information from the Member States concerning risks, threats and vulnerabilities in sectors where ECIs were identified, including where relevant information on possible improvements in the ECIs and cross-sector dependencies, which could be the basis for the development of specific proposals by the Commission on improving the protection of ECIs, where necessary.
- (15) In order to facilitate improvements in the protection of ECIs, common methodologies may be developed for the identification and classification of risks, threats and vulnerabilities to infrastructure assets.
- (16) Owners/operators of ECIs should be given access primarily through relevant Member State authorities to best practices and methodologies concerning critical infrastructure protection.
- (17) Effective protection of ECIs requires communication, coordination, and cooperation at national and Community level. This is best achieved through the nomination of European critical infrastructure protection contact points (ECIP contact points) in each Member State, who should coordinate European critical infrastructure protection issues internally, as well as with other Member States and the Commission.

(18) In order to develop European critical infrastructure protection activities in areas which require a degree of confidentiality, it is appropriate to ensure a coherent and secure information exchange in the framework of this Directive. It is important that the rules of confidentiality according to applicable national law or Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents⁽¹⁾ are observed with regard to specific facts about critical infrastructure assets, which could be used to plan and act with a view to causing unacceptable consequences for critical infrastructure installations. Classified information should be protected in accordance with relevant Community and Member State legislation. Each Member State and the Commission should respect the relevant security classification given by the originator of a document.

(19) Information sharing regarding ECIs should take place in an environment of trust and security. The sharing of information requires a relationship of trust such that companies and organisations know that their sensitive and confidential data will be sufficiently protected.

(20) Since the objectives of this Directive, namely the creation of a procedure for the identification and designation of ECIs, and a common approach to the assessment of the need to improve the protection of such infrastructures, cannot be sufficiently achieved by the Member States and can therefore, by reason of the scale of the action, be better achieved at Community level, the Community may adopt measures in accordance with the principle of subsidiarity as set out in Article 5 of the Treaty. In accordance with the principle of proportionality, as set out in that Article, this Directive does not go beyond what is necessary in order to achieve those objectives.

(21) This Directive respects the fundamental rights and observes the principles recognised in particular by the Charter of Fundamental Rights of the European Union,

HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

Subject matter

This Directive establishes a procedure for the identification and designation of European critical infrastructures ('ECIs'), and a common approach to the assessment of the need to improve

⁽¹⁾ OJ L 145, 31.5.2001, p. 43.

the protection of such infrastructures in order to contribute to the protection of people.

Article 2

Definitions

For the purpose of this Directive:

(a) 'critical infrastructure' means an asset, system or part thereof located in Member States which is essential for the maintenance of vital societal functions, health, safety, security, economic or social well-being of people, and the disruption or destruction of which would have a significant impact in a Member State as a result of the failure to maintain those functions;

(b) 'European critical infrastructure' or 'ECI' means critical infrastructure located in Member States the disruption or destruction of which would have a significant impact on at least two Member States. The significance of the impact shall be assessed in terms of cross-cutting criteria. This includes effects resulting from cross-sector dependencies on other types of infrastructure;

(c) 'risk analysis' means consideration of relevant threat scenarios, in order to assess the vulnerability and the potential impact of disruption or destruction of critical infrastructure;

(d) 'sensitive critical infrastructure protection related information' means facts about a critical infrastructure, which if disclosed could be used to plan and act with a view to causing disruption or destruction of critical infrastructure installations;

(e) 'protection' means all activities aimed at ensuring the functionality, continuity and integrity of critical infrastructures in order to deter, mitigate and neutralise a threat, risk or vulnerability;

(f) 'owners/operators of ECIs' means those entities responsible for investments in, and/or day-to-day operation of, a particular asset, system or part thereof designated as an ECI under this Directive.

Article 3

Identification of ECIs

1. Pursuant to the procedure provided in Annex III, each Member State shall identify potential ECIs which both satisfy the cross-cutting and sectoral criteria and meet the definitions set out in Article 2(a) and (b).

The Commission may assist Member States at their request to identify potential ECIs.

The Commission may draw the attention of the relevant Member States to the existence of potential critical infrastructures which may be deemed to satisfy the requirements for designation as an ECI.

Each Member State and the Commission shall continue on an ongoing basis the process of identifying potential ECIs.

2. The cross-cutting criteria referred to in paragraph 1 shall comprise the following:

- (a) casualties criterion (assessed in terms of the potential number of fatalities or injuries);
- (b) economic effects criterion (assessed in terms of the significance of economic loss and/or degradation of products or services; including potential environmental effects);
- (c) public effects criterion (assessed in terms of the impact on public confidence, physical suffering and disruption of daily life; including the loss of essential services).

The cross-cutting criteria thresholds shall be based on the severity of the impact of the disruption or destruction of a particular infrastructure. The precise thresholds applicable to the cross-cutting criteria shall be determined on a case-by-case basis by the Member States concerned by a particular critical infrastructure. Each Member State shall inform the Commission on an annual basis of the number of infrastructures per sector for which discussions were held concerning the cross-cutting criteria thresholds.

The sectoral criteria shall take into account the characteristics of individual ECI sectors.

The Commission together with the Member States shall develop guidelines for the application of the cross-cutting and sectoral criteria and approximate thresholds to be used to identify ECIs. The criteria shall be classified. The use of such guidelines shall be optional for the Member States.

3. The sectors to be used for the purposes of implementing this Directive shall be the energy and transport sectors. The subsectors are identified in Annex I.

If deemed appropriate and in conjunction with the review of this Directive as laid down in Article 11, subsequent sectors to

be used for the purpose of implementing this Directive may be identified. Priority shall be given to the ICT sector.

Article 4

Designation of ECIs

1. Each Member State shall inform the other Member States which may be significantly affected by a potential ECI about its identity and the reasons for designating it as a potential ECI.

2. Each Member State on whose territory a potential ECI is located shall engage in bilateral and/or multilateral discussions with the other Member States which may be significantly affected by the potential ECI. The Commission may participate in these discussions but shall not have access to detailed information which would allow for the unequivocal identification of a particular infrastructure.

A Member State that has reason to believe that it may be significantly affected by the potential ECI, but has not been identified as such by the Member State on whose territory the potential ECI is located, may inform the Commission about its wish to be engaged in bilateral and/or multilateral discussions on this issue. The Commission shall without delay communicate this wish to the Member State on whose territory the potential ECI is located and endeavour to facilitate agreement between the parties.

3. The Member State on whose territory a potential ECI is located shall designate it as an ECI following an agreement between that Member State and those Member States that may be significantly affected.

The acceptance of the Member State on whose territory the infrastructure to be designated as an ECI is located, shall be required.

4. The Member State on whose territory a designated ECI is located shall inform the Commission on an annual basis of the number of designated ECIs per sector and of the number of Member States dependent on each designated ECI. Only those Member States that may be significantly affected by an ECI shall know its identity.

5. The Member States on whose territory an ECI is located shall inform the owner/operator of the infrastructure concerning its designation as an ECI. Information concerning the designation of an infrastructure as an ECI shall be classified at an appropriate level.

6. The process of identifying and designating ECIs pursuant to Article 3 and this Article shall be completed by 12 January 2011 and reviewed on a regular basis.

Article 5

Operator security plans

1. The operator security plan (OSP) procedure shall identify the critical infrastructure assets of the ECI and which security solutions exist or are being implemented for their protection. The minimum content to be addressed by an ECI OSP procedure is set out in Annex II.

2. Each Member State shall assess whether each designated ECI located on its territory possesses an OSP or has in place equivalent measures addressing the issues identified in Annex II. If a Member State finds that such an OSP or equivalent exists and is updated regularly, no further implementation action shall be necessary.

3. If a Member State finds that such an OSP or equivalent has not been prepared, it shall ensure by any measures deemed appropriate, that the OSP or equivalent is prepared addressing the issues identified in Annex II.

Each Member State shall ensure that the OSP or equivalent is in place and is reviewed regularly within one year following designation of the critical infrastructure as an ECI. This period may be extended in exceptional circumstances, by agreement with the Member State authority and with a notification to the Commission.

4. In a case where supervisory or oversight arrangements already exist in relation to an ECI such arrangements are not affected by this Article and the relevant Member State authority referred to in this Article shall be the supervisor under those existing arrangements.

5. Compliance with measures including Community measures which in a particular sector require, or refer to a need to have, a plan similar or equivalent to an OSP and oversight by the relevant authority of such a plan, is deemed to satisfy all the requirements of Member States under, or adopted pursuant to, this Article. The guidelines for application referred to in Article 3(2) shall contain an indicative list of such measures.

Article 6

Security Liaison Officers

1. The Security Liaison Officer shall function as the point of contact for security related issues between the owner/operator of the ECI and the relevant Member State authority.

2. Each Member State shall assess whether each designated ECI located on its territory possesses a Security Liaison Officer or equivalent. If a Member State finds that such a Security Liaison Officer is in place or an equivalent exists, no further implementation action shall be necessary.

3. If a Member State finds that a Security Liaison Officer or equivalent does not exist in relation to a designated ECI, it shall ensure by any measures deemed appropriate, that such a Security Liaison Officer or equivalent is designated.

4. Each Member State shall implement an appropriate communication mechanism between the relevant Member State authority and the Security Liaison Officer or equivalent with the objective of exchanging relevant information concerning identified risks and threats in relation to the ECI concerned. This communication mechanism shall be without prejudice to national requirements concerning access to sensitive and classified information.

5. Compliance with measures including Community measures which in a particular sector require, or refer to a need to have, a Security Liaison Officer or equivalent, is deemed to satisfy all the requirements of Member States in, or adopted pursuant to, this Article. The guidelines for application referred to in Article 3(2) shall contain an indicative list of such measures.

Article 7

Reporting

1. Each Member State shall conduct a threat assessment in relation to ECI subsectors within one year following the designation of critical infrastructure on its territory as an ECI within those subsectors.

2. Each Member State shall report every two years to the Commission generic data on a summary basis on the types of risks, threats and vulnerabilities encountered per ECI sector in which an ECI has been designated pursuant to Article 4 and is located on its territory.

A common template for these reports may be developed by the Commission in cooperation with the Member States.

Each report shall be classified at an appropriate level as deemed necessary by the originating Member State.

3. Based on the reports referred to in paragraph 2, the Commission and the Member States shall assess on a sectoral basis whether further protection measures at Community level should be considered for ECIs. This process shall be undertaken in conjunction with the review of this Directive as laid down in Article 11.

4. Common methodological guidelines for carrying out risk analyses in respect of ECIs may be developed by the Commission in cooperation with the Member States. The use of such guidelines shall be optional for the Member States.

Article 8

Commission support for ECIs

The Commission shall support, through the relevant Member State authority, the owners/operators of designated ECIs by providing access to available best practices and methodologies as well as support training and the exchange of information on new technical developments related to critical infrastructure protection.

Article 9

Sensitive European critical infrastructure protection-related information

1. Any person handling classified information pursuant to this Directive on behalf of a Member State or the Commission shall have an appropriate level of security vetting.

Member States, the Commission and relevant supervisory bodies shall ensure that sensitive European critical infrastructure protection-related information submitted to the Member States or to the Commission is not used for any purpose other than the protection of critical infrastructures.

2. This Article shall also apply to non-written information exchanged during meetings at which sensitive subjects are discussed.

Article 10

European critical infrastructure protection contact points

1. Each Member State shall appoint a European critical infrastructure protection contact point ('ECIP contact point').

2. ECIP contact points shall coordinate European critical infrastructure protection issues within the Member State, with other Member States and with the Commission. The appointment of an ECIP contact point does not preclude other authorities in a Member State from being involved in European critical infrastructure protection issues.

Article 11

Review

A review of this Directive shall begin on 12 January 2012.

Article 12

Implementation

Member States shall take the necessary measures to comply with this Directive by 12 January 2011. They shall forthwith inform the Commission thereof and communicate the text of those measures and their correlation with this Directive.

When they are adopted by Member States, these measures shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such reference on the occasion of their official publication. The methods of making such reference shall be laid down by Member States.

Article 13

Entry into force

This Directive shall enter into force on the 20th day following its publication in the *Official Journal of the European Union*.

Article 14

Addressees

This Directive is addressed to the Member States.

Done at Brussels, 8 December 2008.

For the Council
The President
B. KOUCHNER

ANNEX I

List of ECI sectors

Sector	Subsector	
I Energy	1. Electricity	Infrastructures and facilities for generation and transmission of electricity in respect of supply electricity
	2. Oil	Oil production, refining, treatment, storage and transmission by pipelines
	3. Gas	Gas production, refining, treatment, storage and transmission by pipelines LNG terminals
II Transport	4. Road transport	
	5. Rail transport	
	6. Air transport	
	7. Inland waterways transport	
	8. Ocean and short-sea shipping and ports	

The identification by the Member States of critical infrastructures which may be designated as ECIs is undertaken pursuant to Article 3. Therefore the list of ECI sectors in itself does not generate a generic obligation to designate an ECI in each sector.

ANNEX II

ECI OSP PROCEDURE

The OSP will identify critical infrastructure assets and which security solutions exist or are being implemented for their protection. The ECI OSP procedure will cover at least:

1. identification of important assets;
2. conducting a risk analysis based on major threat scenarios, vulnerability of each asset, and potential impact; and
3. identification, selection and prioritisation of counter-measures and procedures with a distinction between:
 - permanent security measures, which identify indispensable security investments and means which are relevant to be employed at all times. This heading will include information concerning general measures such as technical measures (including installation of detection, access control, protection and prevention means); organisational measures (including procedures for alerts and crisis management); control and verification measures; communication; awareness raising and training; and security of information systems,
 - graduated security measures, which can be activated according to varying risk and threat levels.

ANNEX III

Procedure for the identification by the Member States of critical infrastructures which may be designated as an ECI pursuant to Article 3

Article 3 requires each Member State to identify the critical infrastructures which may be designated as an ECI. This procedure shall be implemented by each Member State through the following series of consecutive steps.

A potential ECI which does not satisfy the requirements of one of the following sequential steps is considered to be 'non-ECI' and is excluded from the procedure. A potential ECI which does satisfy the requirements shall be subjected to the next steps of this procedure.

Step 1

Each Member State shall apply the sectoral criteria in order to make a first selection of critical infrastructures within a sector.

Step 2

Each Member State shall apply the definition of critical infrastructure pursuant to Article 2(a) to the potential ECI identified under step 1.

The significance of the impact will be determined either by using national methods for identifying critical infrastructures or with reference to the cross-cutting criteria, at an appropriate national level. For infrastructure providing an essential service, the availability of alternatives, and the duration of disruption/recovery will be taken into account.

Step 3

Each Member State shall apply the transboundary element of the definition of ECI pursuant to Article 2(b) to the potential ECI that has passed the first two steps of this procedure. A potential ECI which does satisfy the definition will follow the next step of the procedure. For infrastructure providing an essential service, the availability of alternatives, and the duration of disruption/recovery will be taken into account.

Step 4

Each Member State shall apply the cross-cutting criteria to the remaining potential ECIs. The cross-cutting criteria shall take into account: the severity of impact; and, for infrastructure providing an essential service, the availability of alternatives; and the duration of disruption/recovery. A potential ECI which does not satisfy the cross-cutting criteria will not be considered to be an ECI.

A potential ECI which has passed through this procedure shall only be communicated to the Member States which may be significantly affected by the potential ECI.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

351.78(082)

ЗАШТИТА критичне инфраструктуре у Републици Српској :
тематски зборник / [главни и одговорни уредник Душко Вејновић
; уредник Гојко Павловић]. - Бања Лука : Европски дефендологија
центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједоносна,
социолошка и криминолошка истраживања, 2015 (Бања Лука :
Графопапир). - 100 стр. : илустр. ; 25 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз сваки рад. - Abstracts. - Садржи и: European
Union Council Directive.

ISBN 978-99955-22-94-0

COBISS.RS-ID 5379352